

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 61

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ ΡΜΖ'—ΡΝ'
ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦ. ΗΕΑΓΓΑΝ Α'—Η'

Κείμενον: B. de Montfaucon

Μετὰ φράσεις - Σχόλια

Ὁμιλιῶν εἰς τοὺς ψαλμοὺς ΡΜΖ'—ΡΝ'

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΑ

θεολόγου - φιλολόγου
καθηγητοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἑρμηνείας εἰς τὸν Ἡσαΐαν

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΟΝΗ
θεολόγου - φιλολόγου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ὁμιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΜΖ'	9 (108)*
Ὁμιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΜΗ'	23 (120)
Ὁμιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΜΘ'	39 (185)
Ὁμιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΝ'	45 (140)
Εἰσαγωγικὸν σημείωμα	49
Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν	51 (145)
Κεφάλαιον Α'	54 (148)
Κεφάλαιον Β'	82 (174)
ΚΕΙΜΕΝΟΝ	109

* Οἱ ἀριθμοὶ παρενθέσεως ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς σελίδων τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΖ' (147) ΨΑΛΜΟΝ

«Ἐπαίνει Ἱερουσαλήμ, τὸν Κύριον,
 αἶνει τὸν Θεόν σου, Σιών».

Ὁ ψαλμικός δὲν ἀπευθίνει τὸν λόγον πρὸς τὴν πόλιν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ πρὸς τοὺς κατοικοὺς αὐτῆς. Ἐκεῖνο ποὺ κάνει διὰ μέσου θλῶ τοῦ ψαλτηρίου, τοῦτο ἀκριβῶς κάνει καὶ ἐδῶ: Προτρέπει λοιπὸν συνεχῶς καὶ συμβουλεύει νὰ ἀναπέμψωμεν πρὸς τὸν Θεὸν τὰς εὐχαριστίας μας διὰ τὰς θείας ἐργασίας. Συμβουλεύει ἀκόμη νὰ μὴ στηρίζωμε τὰς ἐλπίδας μας οὔτε εἰς τὰς οἰκοδομὰς, οὔτε εἰς τὰ ἀσφαλῆ τεῖχη. Ὁ ἀλλὰ νὰ ἐμπιστευώμεθα τὴν σωτηρίαν μας εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο λοιπὸν, ἀφοῦ θέτει ὡς πρόλογον, συνεχίζει καὶ λέγει: «Δοξολόγησε Ἱερουσαλήμ τὸν Θεόν, διότι ἰσχυροποίησε τοὺς ἀσφαλιστικούς μοχλοὺς τῶν πυλῶν σου, ἠλόγησε τὰ τέκνα σου πρὸς χάριν σου». Πι σημαίνει τὸ «ἐνίσχυσε τοὺς μοχλοὺς»; Ὅτι σὲ κατέστησεν ἀσφαλῆ, σὲ ἔκαμεν ἀκατάβλητον. Καὶ τὸ «ἐλόγησε τοὺς υἱοὺς σου», ὅτι τοὺς ἐντὸς τῶν τευχῶν σου κατοίκους, τοὺς κατὰ χάριν υἱοὺς σου, τοὺς ἠλόγησε εἰς μέγα πλῆθος. Τοῦτο μὲν εἶναι ἓνα εἶδος ἐργασίας. Ἡ ἕτερα ὁ δὲ εἶδος εἶναι τὸ ἐννοούμενον διὰ τῆς φράσεως «ἐν σοί», ποὺ σημαίνει τὸ ἐξῆς: Δὲν τοὺς ἄφησε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σκορπισμένους καὶ χωρισμένους, ἀλλὰ τοὺς συνεκέντρωσε καὶ τοὺς ἔκανε νὰ ἀφοσιωθοῦν εἰς Σέ. Ἐπειτα καὶ ἕτερον εἶδος προνοίας δεικνύων λέγει: «Αὐτὸς ποὺ ἐγκατέστησεν εἰρήνην εἰς τὰ σύνορά σου». Διότι συμβαίνει εἰς μερικούς καὶ εἰς ἀσφαλῆ μέρος νὰ εὐρίσκωνται, καὶ πολλοὶ εἰς ἀριθμὸν νὰ εἶναι καὶ συγχρόνως νὰ ὑφίστανται τὰς πολεμικὰς ἐνεργείας τῶν ἐχθρῶν. Ἐδῶ ὁμῶς δεικνύει ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἀπὸ παρομοί-

αν έχθρικήν επιβολήν, είναι ἀπηλλαγμένοι, καὶ τρόπον τινὰ ὁ ποιητὴς τοῦ ψαλμοῦ θέλει νὰ δείξῃ ὅτι, ὄχι μόνον ἡ πόλις εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ προσέτι τὰ ἀκρότατα σημεῖα τῆς. Εἶδες πόσων εἰδῶν εὐεργεσίας ἀπαριθμεῖ; Πρώτην δὲ καὶ μεγαλύτερον ὄλων αὐτῆν, ποῦ ἐκφράζει μὲ τὴν φράσιν «τὸν Θεὸν σου» (στῆχ. 1). Διότι διὰ τοῦ λόγου τούτου ὄλα τὰ συμπεριλαμβάνει, ὅτι σὲ υἰοθέτησε, ὅτι σὲ ἔκαμε κληρονόμον ἰδικῶν του, ὅτι ἐνῶ εἶναι ἐξουσιαστὴς τῶν πάντων, εἶναι προσπατὴρ ἰδικῶς σου, Ἐ πράγματα ποῦ εἶναι τὸ σημαντικώτατον καὶ τὸ πρώτον ὄλων τῶν ἀγαθῶν. Δεύτερον, ὅτι κατέστησεν ἀσφαλῆ τὴν πόλιν. Τρίτον, ὅτι τοὺς ἠυλόγησε νὰ πολλαπλασιασθῶν. Τέταρτον, ὅτι ἀπῆλλαξεν ἀπὸ πολέμου καὶ ταραχῆς ὄχι μόνον τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρον τὸ ἔθνος· ὅτι ὄχι μόνον διὰ πρώτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην φορὰν ἔκαμε τοῦτο, ἀλλὰ συνεχῶς τοῦτο ἔκαμινεν· διότι δὲν εἶπεν «αὐτὸς ποῦ ἔθεσε» ἀλλ' «αὐτὸς ποῦ ἔτετε» (ὁ τιθεῖς).

Ἐάν δὲ κάποτε συνέβαινον καὶ πόλεμοι, τοῦτο δὲν ἐσήμαινεν ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἐγκατέλειπεν, ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ ἀποσκίρτοσαν. **43** **A** Διότι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ θεθαίως εἶναι διαρκῶς καὶ αἰώνιος τοῦτο: τὸ νὰ ἀνεγείρῃ τελεῆ νοητὰ, τὸ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀσφάλειαν, τὸ νὰ ἀπαλλάσῃ ἀπὸ κάθε εἶδους πολέμου καὶ ταραχῆς. Ἐπειτα καὶ ἀλλήν θεῖαν εὐεργεσίαν, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω, ἀναφέρει, τὴν «καλὴν χρονίαν», δηλαδὴ καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν καρπῶν τῆς γῆς. Ἐτοὶ λοιπὸν καὶ ἐδῶ παιδαγωγεῖ αὐτοὺς, νὰ μὴ θεωροῦν ὅτε τὴν γῆν, ὅτε τὴν εὐκράσιαν τῶν δένδρων ὡς αἴτιον τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ τὸ πᾶν νὰ ἀποδίδουν εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν. Ποῖαν δὲ ἐννοεῖ πρόνοιαν; Αὐτὴν ποῦ λέγει εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ στίχου 3: «Αὐτὸς σὲ χορταίνει μὲ ἐκλεκτὸν σίτου». Ἰδέ. Δὲν εἶπεν ἀπλῶς σίτον, ἀλλὰ παχύν, ἴφαι ἐκλεκτὸν εἶδος σίτου, διὰ νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην ἀφθονίαν ἀγαθῶν. Διότι «στὲρον πυροῦ» ἀνομάζει τὸ λιπαρὸν τοῦ καρποῦ. **B** Τοιοῦτου δὲ εἶδους εἶναι τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, γνήσια καὶ ἀφθονα. Σὲ χορταίνει, λέγει, μὲ τὸν καλύτερον σίτον καὶ μάλιστα μὲ ἀφθονίαν. Διὰ νὰ δηλώσῃ δὲ αὐτὰ, δὲν εἶπεν ὅτι δίδει ἀπλῶς, ἀλλ' ὅτι σὲ χορταίνει.

«Αὐτὸς ποῦ ἀποστέλλει ὡς ἄλλον ἀγγελιαφόρον τὴν ἐντολήν Του περὶ καρποφορίας εἰς τὴν γῆν» (στῆχ. 4). Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι σὺνθετος εἰς αὐτὸν (τὸν ψαλμω-

δόν), νὰ μεταφέρει τὸν λόγον ἀπὸ τὰ ἰδιαιτέρα εἰς τὰ κοινὰ καὶ ἀπὸ τὰ κοινὰ πάλιν εἰς τὰς εἰδικὰς περιπτώσεις, τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ κάνει. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν «Αἶνε τὸν Θεὸν σου», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κοινὸς ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἄλιγον νοῦν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μόνον Θεὸς τῶν Ἰουδαίων, ἀπαδεικνύει ἐδῶ πῶς εἶναι Θεὸς κοινὸς ὅλης τῆς οἰκουμένης, καὶ πῶς ἡ πρόνοιά του ἔχει τὰ ἰδιαιτέρα εἰς τὰ κοινὰ, ἀναφερόμενος εἰς τὴν καθολικὴν πρόνοιαν. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ εἶπεν «Αὐτὸς ποῦ ἀποστέλλει ὡς ἄλλον ἀγγελιαφόρον τὴν ἐντολήν Του περὶ καρποφορίας εἰς τὴν γῆν», συνέχισεν: «καὶ ἡ ἐντολή του αὐτῆ ὡς ταχύτατος ἀγγέλος θὰ τρέξῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολήν Του». **C** Τοῦτο δὲ εἶπεν, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι φροντίζει ὄχι μόνον δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλην τὴν οἰκουμένην. Λόγον δὲ ἐδῶ ἀνομάζει τὴν προσταγὴν καὶ τὴν προσηγορικὴν ἐνέργειαν τῆς θεῖας φροντίδος. Ἐπειτα ἀφοῦ παριστάνει τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐκτελοῦνται αἱ θεῖαι προσταγαί, ὄχι μόνον τὴν λέξιν «λόγος» χρησιμοποιοῦει, ἀλλὰ παρομοιάζει τὴν εὐκολίαν ταύτην μὲ «τὸν δρόμον». Καὶ δὲν ἐβέβησεν ἀκριβῶς τοῦτο, ἀλλὰ προσέβησε καὶ «τὴν ταχύτητα» πρὸς ἀκριβέστεραν ἀπόδοσιν. Αὐτὸ δὲ τὸ ὅποιον θέλει νὰ εἴπῃ εἶναι τὸ ἔξης: «Ὅτιδήποτε διατάξῃ ὁ Θεός, τοῦτο γίνεται μετὰ μεγίστης ταχύτητας. Δίδει δὲ ἐντολάς δι' ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Τὶ δὲ εἶδους ἐντολάς δίδει ὁ Θεός εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην; Δίδει ἐντολάς σχετικὰς μὲ τὴν ζωὴν μας, ἐντολάς ποῦ τὴν ἀφοροῦν ἀπολύτως, **D** ὅπως περὶ τῆς καταλλήλου καὶ εὐεργετικῆς προφῆς τῶν ἀέρων, περὶ τῶν ἐρηθίων καὶ ἐποχιακῶν μεταβολῶν καὶ ἀλλαγῶν τῶν καιρῶν. Διὰ τοῦτο καὶ συνεχίζει νὰ λέγῃ: «Αὐτὸς ὁ ὁποῖος δίδει τὸ χιόνι λευκὸ καὶ μαλακὸ σὺν τῷ μαλλί, Αὐτὸς ποῦ ρίχνει ἐπάνω στὴ γῆ τὴν ὄμιχλην σὺν σπάχη» (στῆχ. 5). Τὸ εἶδος τῆς χιόνιος ταύτης ἔπερος ἐρμηνευτικῶς ἀνομάζει πηγμμένην δρόσον καὶ οἱ Ἑβραῖοι τὴν λέγουσιν «χεφὸρ χεφὸρ».

Στίχος 6: «Αὐτὸς ποῦ ρίπτει τὴν χάλαζαν εἰς μέγεθος καὶ μετὰ εὐκολίας, μετὰ τῆς ὁποίας ἡμεῖς ρίπτομεν τεμάχια ἄρτου. Ποῖος δύναται νὰ ἀντιμετώπισῃ τὸν ἰσχυρὸν καὶ παγωμένον ἀνεμὸν Του;». Ἄλλος ψαλμὸς λέγει: ποῖος δύναται νὰ ὑποφέρῃ μὲ ἀκάλυπτον πρόσωπον τὸν καύσωνα αὐτοῦ;

Στίχος 7: «**Ἄλλὰ αὐτός θά ἀποστείλῃ τὴν ἐντολήν του ὡς ἄλλον ἀγγελιαφόρον καὶ θά λειώσῃ τοὺς πάγους καὶ τὰ χιόνια. Θά φυσήσῃ τὸν ἀνεμὸν του καὶ θά ἀπομακρυνθοῦν τὰ ὕδατα.** **Ε** Ἐδῶ, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὴν πανίσχυρον καὶ ἀπέραντον δύναμιν τοῦ Θεοῦ θέλει νὰ παραστήσῃ, ἡ ὁποία δύναμις ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας παρέρχεται τὰς οὐσίας καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, καὶ ἔτσι οὐκ αὐτῶν παραχθῶν τὰς μεταβάλλει καὶ τὰς μεταβάλλει κατὰ τὴν βούλησίν του.

Σχετικὰ εἶναι ὅσα καὶ ἕτερος προφήτης, ὁ Ἄμώς, λέγει: **484 Α** «**Ὁ Κύριος εἶναι Ἐκείνος, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ τὰ πάντα καὶ μορφοποιεῖ αὐτά.**» Διότι ἂν καὶ αἱ μεταβολαὶ καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ὑπέκεινται εἰς ἀπαραβάτους φυσικοὺς νόμους, ὅμως ἔστιν κρίνῃ ὁ Θεός, οἱ νόμοι οὗτοι λύονται καὶ ἀναστρέλλεται ἡ δύναμις των.¹ Καὶ ἄλλοτε μὲν μεταβάλλει τὴν μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν οὐσιῶν, ἄλλοτε δὲ ἀφου τὰς ἀφήσει ἀμετατρέπτους κατὰ θέσιν, μετατρέπει τὴν ἐνέργειάν των² καὶ τὴν μὲν φυσικὴν ἰδιότητα ἐκάστου φυσικοῦ στοιχείου τὴν ἀφήνει νὰ ἀφανῆσθαι πρὸς στιγμὴν, τὴν δὲ ἀντίθετον τῆς φυσικῆς ἐκδήλωσιν ἀφήνει νὰ φανῇ. Κάτι παρόμοιον ἔκαμεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν κόμινον μὲ τοὺς τρεῖς παῖδας.³ Διότι εἰς τὴν κόμινον μέγα ἦτο τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἔκαμεν καθόλου, ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ τρεῖς παῖδες ποὺ ἐρίφθησαν ἐντὸς τῆς κόμινου ἀπελάμβανον ἕνα εἶδος εὐχαρίστου ἁρόσου. Τὸ πέλαγος τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης διὰ τῶν ποδῶν διέσχισον οἱ Ἰουδαῖοι,⁴ χωρὶς νὰ καταποντίζωνται εἰς τὰ ὕδατα, **Β** ἀλλὰ διήρχοντο τὴν Ἐρυθρὰν ἀσφαλῶς ὡς νὰ ἐβάδιζον ἐπὶ ἐδάφους στερεωτέρου ἀκόμῃ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πέτραν. Ἐπὶ στερεᾶς γῆς ἐπάτων οἱ Δαδάν καὶ Ἀβειρών,⁵ καὶ ὅμως τὰ σώματά των δὲν συνεκρατοῦντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ καταποντίζοντο ταχύτερον ἀπ' ὅτι εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐὐλον ἔτηρον

1. Ἄμώς Ο, 8.
2. Ἐδῶ ὁ ἕως Πατέρ ἀκίητος μὲ πολλὴν ἀχόρευσιν τὸν τρόπον θεομυθουργίας τοῦ Θεοῦ, ἔτσι περιστατικὰ ἀνάγκη ταῦτα.
3. Παικίλορρῆσις ἀπελάμβεται ἡ θαυματουργικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ.
4. Δαν, 1, 7.
5. Ἐδῶ, κεφ. 14.
6. Ἀριθμ., κεφ. 16.

ἦτο ἡ ράβδος τοῦ Ἀαρών⁷ καὶ ὅμως ἀπέφερε καρπὸν φραιότερον καὶ ἀπὸ κατάχλωρα εἰς τὴν γῆν φυτά: **Ὁ**νος ἦτο, ἦτοι ζῶον καθρότερον ἢ τῶν ἄλλων, τὸ ὅπῃ τοῦ Βαλαάμ⁸ χρησιμοποίησεν, καὶ ὅμως εἰς τὸν Βαλαάμ ποῦ τὸ ἐκπῶτα ἔδεικνεν ἀπολογῶν τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ λογικώτερος ἀφθώριος δὲν θά ἠδύνατο νὰ βῶσῃ. Λέοντες ἦσαν εἰς τὸν λάκκον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐβρίσκον τὸν Δαυιδ⁹ καὶ ὅμως οἱ λέοντες ἐκείνοι ἡμερότητα προβάτων ἔδειξαν, χωρὶς νὰ ἀφανισθῇ ἡ φύσις καὶ αἱ ἰδιότητες των, ἀλλὰ πρὸς στιγμὴν μετεβλήθησαν τὰ ἐνστικτὰ των. Πολλὰ ἀλλὰ παρόμοια θαύματα καὶ εἰς τὴν κτίσιν εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστώσωμεν. **Γ** Μὴ λοιπὸν νομίσῃς μικρὸν τὸ θαῦμα τῆς μετατροπῆς τοῦ ἀποῦ εἰς χιόνια καὶ τῆς χιόνος εἰς ὕδωρ, ἐπειδὴ λαμβάνει χώραν μόνον κατὰ βε ἔτος καὶ τὸ ἐσυνήθισαμε νὰ τὸ βλέπωμε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μας. Σκέψου πόσον σπουδαῖον εἶναι τὸ γεγονὸς, ὅτι τῶρα μὲν φαίνεται χιὼν, ὑπερον δὲ ὕδωρ καὶ εἰς πολὺ μικρὸν χρονικὸν διάστημα νὰ ὀφίσταται τόσας πολλὰς μεταβολάς. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ἀνόητος, ὅτι αὐτὰ λαμβάνουν χώραν κατόπιν ἐνεργείας τῶν φυσικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἀπλῶς ἤθελε θεωρῆσαι ὡς αἰτία τῶν μεταβολῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἴδῃ ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ διατάσσει ταύτας, ὁ ψαλμωδὸς ἀνάγεται διὰ τοῦ ψαλμοῦ εἰς τὸ θεῖον πρόσωπον καὶ λέγει: «**Θά ἀποστείλῃ ὁ Θεὸς τὴν ἐντολήν του καὶ θά λειώσῃ τὰ χιόνια καὶ τοὺς πάγους,**» δηλαδὴ θά διατάξῃ ὁ Θεός. **Δ** Διότι ταῦτα δὲν θά τὸ πράξουν οἱ ἄνεμοι ποῦ προηγούντο τῆς χιόνος, ἀλλὰ ὁ Θεὸς ὁ ὁποῖος ἐποίησε καὶ ἐπρόσταξε τοὺς ἀνέμους.

Ἐφερε τὸν λόγον ὁ ψαλμωδὸς εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ εἰς τὰς ἐπὶ τῶν στοιχείων ταύτων παρατηρούμενας μεταβολάς διὰ νὰ πείσῃ τὸν παυχλὸν κατὰ τὴν διάνοισιν καὶ ἀναίσθητον Ἰουδαῖον νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἰσχὴν τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ κατ' ἔτος λαμβάνοντα χώραν φυσικὰ φαινόμενα. Ἐπεδίωκε νὰ κατοστήσῃ γνωστὸν, ὅτι ὁ Θεὸς δύναται εὐκολώτατα νὰ μεταβάλλῃ τὰ πάντα, κατὰ τὴν θέλησίν του, καὶ νὰ κἀνῃ τὰ φυσικὰ στοιχεῖα νὰ παρουσιάσων ἀντίθετα τῶν συνήθων ἀποτελέσματα.

7. Ἐδῶ, κεφ. 8 π. 35.
8. Ἀριθμ. 22, 3 π. 35.
9. Δαν, κεφ. 13.

Διότι όπως είναι εύκολον εις Αυτόν, όταν πάση φοβερὸν ψόχος και ἀνυπόφορος παγωνιά, να λειώσῃ τοὺς πάγους, να γλυκάνῃ τὴν ἀτμόσφαιραν και να φέρῃ γαλήνην εἰς τὴν φύσιν, τοιοῦτοτρόπος δύναται ὁ Θεὸς να πράξῃ προκειμένου και περὶ τῶν Ἑβραίων. Ἐ δύναται δηλαδὴ ὁ Θεὸς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τοὺς εὐρισκομένους εἰς ἀχμάλωσιν και εἰς κατάστασιν ἐμπόλεμον ἐδικολώτατα να τοὺς φέρῃ τὴν εἰρήνην και να τοὺς ἐπιναφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα των και να τοὺς οδηγήσῃ ἀκόμη πρὸς τὴν εὐμερίαν ποὺ εἶχον οἱ Ἑβραῖοι πρὸ τῆς ἀχμάλωσις των.

Δὲν λέγει δὲ τοῦτο μόνον ὁ ψαλμωδὸς ἀλλὰ και ἄλλην κρυμμένην διδασκαλίαν ὑπαινίσσεται. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; Ὅτι καθὼς αὐτὰ τὰ περιστατικά τῆς ἀχμάλωσις και τοῦ πολέμου, ἂν και κατ' ἀρχάς εἶναι λυπηρὰ, παλλάκις ἀποβαίνουν χρῆσιμα και ὠφέλιμα, ἔτσι και τὰ ἄλλα λυπηρὰ περιστατικά τῆς ζωῆς των δύναται να ἀπαθῶν πρὸς τὸ συμφέρον των και πολλὴν να ἐπιφέρουν ὠφέλειαν. Τοιαῦτα διδάσκει ὁ ψαλμὸς. 485 Α Διὰ να μὴ ὑποφέρῃ ἡ φύσις περισσότερον ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν, καθώρισε τὴν ἐπὶ τὸ ὑπὲρμερον και θερμότερον μεταβολὴν τοῦ καιροῦ. Πι δὲ θέλει να διδάξῃ ἀκόμη μετὰ εἰς τὸν ψαλμὸν ἀναφερόμενα παραδείγματα; Διότι δὲν εἶπε μόνον ὅτι «ὁ Θεὸς δίδει τὴν χιόνα» ἀλλὰ συνέχισεν «ὡσὺν λευκὸν μαλλί», οὔτε μόνον ὠμίλησε «περὶ οὐμίλης ποῦ ὁ Θεὸς τὴν διασκορπίζει», ἀλλὰ προσέθεσεν «ὡσὺν σκάκτην», οὔτε μόνον «περὶ κρυστάλλου ποῦ ὁ Θεὸς τὸν σκορπίζει», ἀλλὰ συνεχίζει «ὡσὺν κομμάτια φαμιού». Κατὰ τὴν γνώμην μου ὁ ψαλμωδὸς θέλει και ἀπὸ τὰ παραδείγματα αὐτὰ να δηλώσῃ τὴν εὐκολίαν τοῦ ἐργαζομένου ταῦτα Θεοῦ και τὸ πλουσιοπάροχον τῆς ἀγαθωσύνης Του. «Ὁ Θεὸς λοιπὸν, αὐτὸς εἶναι ποῦ ἀπεκάλυψε τὴν ἐντολὴν του εἰς τὸν Ἰακώβ, τὰς ἐντολάς του και τὰ δίκαια προστάγματα του εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν του» (στίχος 8), τὰς ἀκριβοδικαίας ἐντολάς και τὰ θεία προστάγματα, ὅπως ἀναφέρονται ἀλλαχοῦ. «Δὲν ἔκαμε τὸ ἴδιο ὁ Θεὸς πρὸς κάθε ἔθνος». Ἐτερος ἐρμηνευτὴς ὁμοίως λέγει: «καὶ δὲν ἐφανέρωσε τὰς προσταγὰς του δι' ἀποκαλύψεως πρὸς αὐτὰ» (στίχ. 9).

Κόιταξε πῶς πάλιν ἀπὸ τὰ γενικά εἰς τὰ μερικά μεταφέρει τὸν λόγον ὁ ψαλμωδός. Β και πῶς ἐπιδιώκει να ἐπισημῆ μεγαλυτέραν τὴν προσοχὴν εἰς τὰ σπουδαιότα-

τα και μοναδικὰ γεγονότα τῶν Ἰουδαίων. Ἀφοῦ ἤρχισε τὸν ψαλμὸν ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ και ὠμίλησε περὶ ὧσων ὠφελῶν τὸ σῶμα, δηλαδὴ περὶ ασφαλείας, περὶ «καλῆς χρονιάς», περὶ εἰρήνης, ἐδῶ δὲ μεταφέρει τὸν λόγον εἰς τὰ ὑψηλότερα νοήματα, ὠμίλει περὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, πράγμα ποῦ εἶναι ἕνα σπουδαιότατον εἶδος εὐεργεσίας πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἡ νομοθεσία τοῦ Θεοῦ ποῦ ἀπομακρύνει τὴν κακίαν, ποῦ χειραγωγεῖ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ποῦ φωτίζει τὴν διάνοιαν.

Διὰ τοῦτο και ὁ Μωϋσῆς προκειμένου να καταστήσῃ σαφέστατο τοῦτο τὸ γεγονός εἶπε: 10 Ποίος λαὸς ὁμοιάζει μετὰ τὸν Ἰσραηλιτικόν; Ποῖον τὸ μέγα ἔθνος τοῦ ὁποῦ ὁ Θεὸς πλησιάζει τοὺς ἀνθρώπους τάσων, ἔσων Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν και καταφάνει βοηθός εἰς κάθε ἀνάγκην μας διὰ τὴν ὁποίαν θὰ τὸν ἐπιτακωσθῶμεν; C και ὁ Δαβὶδ πάλιν λέγει: «Ὁ Κύριος εἶναι ἐκεῖνος και οὐδεὶς ἄλλος, ὁ ὁποῖος κάμνει πολλὰ ἔργα ἐλέους και οἰκτιρημῶν και ἀποδοῖει τὸ δίκαιον εἰς τοὺς ἀδίκαιμους ἀσώων ἀνθρώπων. Αὐτὸς κατέστησε γνωστὰς τὰς περὶ τοῦ λαοῦ του βουλὰς εἰς τὸν Μωϋσῆν και ἔτσι ἀπεκάλυψε τὰ θελήματά του εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας.» 11 και ὁ Ἱερειμίας λέγει: «Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς ἡμῶν και οὐδεὶς δύναται να συγκριθῆ πρὸς Αὐτόν. Οὐδὲς εἶδεν πλην τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας και ἔβασκεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἰακώβ τὸν δούλον του και τὸν ἡγαπημένον του Ἰσραήλ.» 12 Ἀλλ' ἴσως ἤθελεν εἶπει κάποιος: ἀφοῦ δὲν ἀπεκάλυψε ὁ Θεὸς τὸ θέλημά του εἰς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, τότε πῶς τοὺς τιμαρεῖ; Ὅτι πράγματι κολάζει και τοὺς πρὸ τοῦ Νόμου ζήσαντας ἀνθρώπους και ἐκείνους ἐπίσης ποῦ ἡμάρτησαν εἰς ὁποιοδήποτε μέρος τῆς οἰκουμένης, εἶναι φανερόν ἀπὸ ὅσα ὁ Χριστὸς λέγει: «Ἡ βασιλεία τῆς νοτιοδυτικῆς Ἀραβίας, τῆς χώρας Σαβά, θὰ ἀναστηθῆ κατὰ τὴν ἐσχάτην κρίσιν μαζί με τὴν γενεάν αὐτὴν και θὰ τὴν κατακρίνη.» 13 και εἰς τὸν προηγούμενον στίχον D «Ἄνδρες τῆς Νινευῆ (ὡς οἱ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰωνᾶ) θὰ ἀναστηθῶν εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν και θὰ κατα-

10. Δευτ. 1, 7.

11. Ψαλμ. 108, 6-7.

12. Ἱερειμ. 3, 38-37.

13. Ματθ. 12, 42.

κρίνουν την γενεάν αυτήν.¹⁴ Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐλέχθησαν αὐτά, διότι καὶ ἐκεῖνοι εἶχον τὴν εὐθύνην των διὰ τὰς πράξεις των, διὰ τὰς ὁποίας ἄλλοι ἐπληρώθησαν καὶ ἄλλοι ἐτιμωρήθησαν. Ἐάν λοιπὸν δὲν ἦτο γνωστὸν τὸ ὀρθὸν καὶ δίκαιον εἰς αὐτούς, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν εἰς τὸν Θεὸν νὰ δικάσῃ καὶ τιμωρήσῃ τοὺτους; Πῶς θὰ ἔλεγε πάλιν, ὅτι «θὰ ἐκδικηθῇ τὸ ἀδικηκόμενον αἷμα, ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου». Ἄβελ μέχρι τοῦ αἵματος τοῦ Ζαχαρίου;¹⁵ Καὶ πῶς θὰ ἔλεγεν, ὅτι «θὰ εἶναι περισσώτερον ὑποφωρῆ ἢ τιμωρία εἰς τοὺς κατοικοῦντας τῶν Σοδόμων καὶ Γομορρᾶς ἀπὸ τὴν εἰς τοὺς Ἑβραίους ἐπιβαλλομένην»;¹⁶ Διότι μὲ τὴν λέξιν «ἐντελεστέραν (τιμωρία)» ἐπὶ τοῦ ὅτι τὴν τελείαν ἀπαλλαγὴν, ἀλλὰ τὴν ἐλαφροτέραν τιμωρίαν, τὴν ὅποιαν θὰ ὕποσπου οἱ Σοδομίται, ἀπὸ ἐκείνην ποὺ ἤρμοξε εἰς τὰς ἁμαρτίας των. Ἐάν δὲ οἱ Σοδομίται, ποὺ πόσον σκληρὰ ἐτιμωρήθησαν, πάλιν κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν θὰ δικαιοῦντο, ποῖος ἀπὸ τοὺς ἄλλους θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκφύγῃ καὶ νὰ γλυτώσῃ τότε;

Ἀς κοιτάξωμε δὲ καὶ τοὺς καταπονησθέντας κατὰ τὸν κατακελευσθὸν, καὶ ἄλλους πολλούς, καὶ ἀκόμη αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Κύριον. Καὶ ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ τοῦτο τὸ Θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔκτιστον καὶ ἀσεβείας καὶ ἀδικίας τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι καταπατοῦν καὶ ἀδικοῦν τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τοῦ αἰσχροῦ βίου των.¹⁷ Διότι ἡ ἀλήθεια περὶ τοῦ Θεοῦ γνωστὴ εἶναι φανερὰ εἰς τὴν διάνοιάν των, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὴν εἶχε σαφῶς φανερώσει εἰς αὐτούς. Διότι αἱ μὴ βλέπομενοι διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπειροὶ τελειώτες τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ὅτου ἐκτίσθη ὁ κόσμος, βλέπονται καθαρὰ διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων μὲ τὰ ὄμματα τῆς διανοίας, τόσον ἢ αἰώνιος δύναμις του, ὅσον καὶ ἡ θεὰ τελειότης του, ὥστε αὐτοὶ νὰ εἶναι ἀναπολόγητοι καὶ νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ προσβάλουν καμμίαν δικαιολογίαν. Ἐπειτα μεταφέρει τὸν λόγον ὁ Παῦλος εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν χωρὶς νὰ ἀφήνῃ αὐτοὺς οὔτε ἐδῶ ἀνευθύνους καὶ συνεχίζει: «Οἱ παραβάται τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, μολοντοὶ ἐγνώρισαν

14. Ματθ. 12, 41.
15. Ματθ. 23, 35.
16. Ματθ. 11, 24.
17. Ρωμ. 1, 18-20.

καλῶς ἐκεῖνο ποὺ ὁ Θεὸς καθώρισεν ὡς δίκαιον, καὶ ἵτισοι παραβαίνουσι τοῦτο ἀμαρτάνοντες εἶναι ἄξιοι θανάτου, ὄχι μόνον πράττουσι τὰ ἀήθικα ταῦτα ἔργα, ἀλλὰ καὶ ἐπιδοκιμάζουσι ἐκεῖνους ποὺ τὰ πράττουσι».¹⁸ «Σὺ δέ, ὁ ἄνθρωπε,¹⁹ ὁ ὁποῖος καταδικάζεις τοὺς ἄλλους ποὺ διαπράττουσι αὐτά, ἐνὸς αὐτὸν κάμνεις τὰ ἴδια, νομίζεις ὅτι θὰ ἀποφύγῃς τὴν καταδίκην σου ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ; Β' Ἡ δειγνεις περιφρόνησιν καὶ ἀχαριστίαν πρὸς τὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀνεκτικότητός του καὶ τῆς μακροθυμίας του ἀέναντι σου, καὶ θέλεις ἔστι νὰ ἀγνοῆς, ὅτι ἡ στοργὴ καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ οὐδὲ ὀδηγεῖ εἰς μετάνοιαν καὶ διορθώσιν; Συμφώνως δὲ μὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν σου, ποὺ δὲν μαλάσσεται ἀπὸ τὴν τόσῃν στοργῇν τοῦ Θεοῦ, συσσωρεύεις ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου θησαυροῦς ὀργῆς, ποὺ θὰ ἐκσπάσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ ἐκδηλωθῇ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ φανερωθῇ ἡ δικαία κρίσις αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ «θὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα κατὰ τὰ ἔργα του». Εἰς ἐκεῖνους μὲν οἱ ὁποῖοι μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν πράττουσι τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀνὰ ἄρεταν ἔργα, ζητοῦν δὲ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν δόξαν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν καὶ τὴν ἀθανασίαν, θὰ τοὺς δώσῃ ὁ Θεὸς ζωὴν αἰώνιον πλησίον του. Ἐναντίον δὲ ἐκεῖνων οἱ ὁποῖοι ἀπὸ πειθῆς ἀντιλογίας καὶ φιλονεικίας δὲν πείθονται μὲν καὶ δὲν ὑποτάσσονται εἰς τὴν ἀλήθειαν, πείθονται δὲ καὶ ὑποβουλώονται εἰς τὴν ἀδικίαν, θὰ ἐκσπάσῃ θυμὸς καὶ ὀργή. Γ' Ὁλίως δὲ καὶ στενοχωρία θὰ κυριεύσῃ καὶ θὰ πλημμυρίσῃ τὴν ψυχὴν καθὲ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀμετανόητος ἐπιμένει νὰ ἐργάζεται τὸ κακόν, τὸν Ἰουδαῖον κατὰ πρῶτον λόγον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔθνηκόν.»

Βλέπετε τώρα ἐν ὅλῳ ὅσα ἐνωτέρω ἐλέχθησαν πῶς ἴδιοι οἱ ἄνθρωποι, ὅσοι ἐγενήθησαν, ἀκόμη καὶ πρὸ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς θείας Νομοθεσίας, θὰ δικαιοῦντο καὶ θὰ τιμωρηθῶν διὰ τὰς κακάς των πράξεις, καὶ πῶς ὅσοι ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ἐγλύτωσαν ἀπὸ τὴν ἀσέθειαν θὰ ἀπολαύουν τῶν ἀγαθῶν; Πῶς θὰ συνέβαινε ἡ ταῦτο (ἡ τιμωρία) ἢ ἐκεῖνο (ἡ ἀμειψία), ἐάν δὲν ἐγνώριζον καλῶς τὸ τί ἐπῆρετε νὰ πράξουν; Ἄλλὰ ἠμπορεῖ

18. Ρωμ. 1, 32.
19. Ρωμ. 2, 3-9.

νά διατυπωθῆ ἡ ἀπορία. Ἄφου ὅλοι ἐγνώριζαν τὸ πρακτέον καὶ τὸ ὀρθόν, τότε πᾶς ὁ ψαλμωδὸς λέγει «δὲν ἔπραξε τὸ ἴδιον ὁ Θεὸς πρὸς ἑσὰ τὰ ἔθνη, καὶ δὲν ἀπεκάλυψεν τὰς ἐντολάς του πρὸς αὐτά; Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἐλέγη καὶ τί θέλει νὰ δηλώσῃ ἀκριβῶς; D Ἄκουε. Γραπτὸν νόμον εἰς κανένα ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη δὲν ἔδωκεν ὁ Θεός. Διότι τὸν μὲν ἔμφωτον φυσικὸν νόμον τὸν εἶχον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μέσα τῶν, θρονιτοφονοῦνται τί εἶναι καλὸν καὶ τί δὲν εἶναι. Διότι συγγρόνας μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου ὁ Θεὸς ἔβαλε μέσα εἰς ἕνα ἔκαστον τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως ὡς δικαστὴν ἀπροσπόληττον. Διὰ τοῦς Ἰουδαίους ὁμοίως ὁ Θεὸς ἔπραξε κατὰ τὸ ἔξαιρετον. Ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἐγγράφως τὸν νόμον του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμωδὸς δὲν εἶπεν ὅτι «οὐκ ἐποίησεν ἐν παντὶ ἔθνει», ἀλλ' «οὕτως οὐκ ἐποίησε». Δηλαδή ὁ Θεὸς δὲν ἔστειλεν εἰς τὰ ἔθνη τὰς πλάκας, οὔτε τὰ γραπτὰ, οὔτε τὸν νομοθέτην Μωσοῦν, οὔτε τὰ ἄλλα τὰ σημεῖα ποὺ ἔλαθον χώραν εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ. E Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ προνομιακῶς μόνον οἱ Ἰουδαῖοι τὰ ἀπῆλασαν. Ὅλη δὲ ἡ ὑπόλοιπος ἀνθρωπότης ἤρκετο εἰς τὴν συνείδησιν. Αὐτὰ ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος θέλων νὰ δηλώσῃ ἔλεγεν «Ὅταν οἱ ἔθνη καὶ εἰδωλολάτραι, ποὺ δὲν εἶχον λάβει τὸν γραπτὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, πράττουσιν δὲ ἀπὸ ἔμφωτον ἠθικὴν παράρρησιν ὅσα λέγει ὁ Νόμος, αὐτοὶ καίτοι δὲν ἔχουν νόμον (διὰ τῆς συνειδήσεως τῶν) εἶναι οἱ ἴδιοι διὰ τὸν ἑαυτῶν τῶν νόμων». 20 Διὰ τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι εἶναι ἀξιοὶ μεγαλύτερας κατακρίσεως, διότι ἂν καὶ ἔλαθον μετὰ τοῦ φυσικοῦ Νόμου (τῆς συνειδήσεως) καὶ τὸν γραπτὸν (διὰ τοῦ Μωσοῦς), αὐτοὶ προεῖθσαν εἰς τόσον μεγάλην παρουσίαν, 487 A ὥστε ἡ μεγάλη εὐεργεσία ποὺ ἐπεδείχθη ἐκ μέρος τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς σαβάρους καὶ ὀκνηροὺς Ἰουδαίους κατέληξε νὰ γίνῃ ὑπόθεσις μεγαλύτερας κατακρίσεως εἰς θάνατον τῶν. Συμφωνῶνται λοιπὸν μὲ τὴν γραμμικὴν ἐρμηνείαν τοῦ ψαλμοῦ ἄρα καὶ ὅσα μέχρις ἐδῶ ἐλέγησαν. Ἐάν ὁμοίως κάποιοι ἐπιθυμῆ νὰ ἀκούσῃ καὶ τὴν ἀναγωγικὴν καὶ ἀλληγορικὴν ἐρμηνείαν τοῦ ψαλμοῦ, δὲν θὰ παρατηθῶμεν, ἀπὸ τοῦ νὰ θεώσωμεν καὶ αὐτὸν τὸν ὄραμον, καὶ γὰρ νὰ διαστρέψωμεν τὴν ἱστορικὴν θᾶσιν τοῦ ψαλμοῦ, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἱστο-

20. Ρομ. 2, 14.

ρικής ἐρμηνείας θὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ θαυτότερα νοήματα, κατὰ τὸ δυνατόν, χάριν τῶν φιλοπρονεότερων ἀκροατῶν.

«Ὑμεῖς ὁ Ἱερουσαλήμ, τὸν Κύριον, ὕμνει τὸν Θεὸν σου, Σιών». Ὁ ἴδιος ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀναγνωρίζει, ὅτι ἐδῶ ὁμιλεῖται ἡ ἀνω Ἱερουσαλήμ, περὶ τῆς ὁποίας λέγει: «Ἡ δὲ ἀνω Ἱερουσαλήμ (ἡ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία) εἶναι ἐλευθέρα. Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ μητέρα ὄλων ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν» 21 ὅπως ἀκριβῶς καὶ Σιών θεωρεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν λέγῃ 22 B «Δὲν ἔχετε πλησάσει ἕνα ψηλαστῆ καὶ φλογισμένο ἀπὸ τὸ πῦρ θουνοῦ (ὅπως ἦτο τὸ Σινᾶ) 23 σκεπασμένο μὲ πυκνὴν οὐμίχλην καὶ σκότος καὶ θύελλαν, ἀλλὰ ἔχετε προσέλθει εἰς τὴν νέαν πόλιν Σιών καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων, τὴν συγκέντρωσιν ἡλ. τῶν ἐκλεκτῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα ἔχουν πλέον καταγραφή ὡς πόλις τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν».

Εἶναι λοιπὸν δυνατόν ἀναγωγικῶς νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ αὐτῆς τῆς ἀνω Ἱερουσαλήμ καὶ νὰ εἰπωμεν «δοξολόγησε, ἀνω Ἱερουσαλήμ, τὸν Κύριον, ὕμνει τὸν Θεὸν σου, νέα Σιών, διότι ἰσχυροποίησε τοὺς μοχλοὺς ποὺ στηρίζουσιν τὰς πόλεις τῶν τειχῶν σου, εὐλόγησε τοὺς κατοικοῦντας ἐντὸς τῶν τειχῶν σου». Καὶ μάλιστα ἀσφαλότερον ἀπὸ τὴν παλαιάν Ἱερουσαλήμ ἐπέλγει τὴν Νέαν Σιών, ὅχι μὲ μοχλοὺς καὶ θύρας, ἀλλὰ ἀφ' οὗ τὴν περιέφραξε μὲ τὸν τήμον Σταυρὸν καὶ μὲ τὴν σταθερὸν ἀπόφραξιν τῆς ἱδικῆς του δυνάμεως C διὰ τῆς ὁποίας ἀνύψωσεν τὸν περίβολον τῆς Ἐκκλησίας ταύτης εἰς ἑσὰ τὰ μέρη τῆς γῆς, εἰπὼν ὅτι «ὁ θάνατος καὶ αἱ ὀργανωμέναι δυνάμεις τοῦ κακοῦ δὲν θὰ ὑπερισχύουσιν καὶ δὲν θὰ κατακινήσουσιν τὴν Ἐκκλησίαν» 24.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα λοιπὸν ἐρήματά της ἡ Ἐκκλησία ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν τῶν βασιλευῶν ἀπάντων, καὶ τῶν δημῶν καὶ τῶν πόλεων καὶ ἐστράφησαν ἐναντίον της αἱ φάλαγγες τῶν δαιμόνων, καὶ αὐτὴ ἡ τυραννικὴ δύναμις τοῦ διαβόλου, καὶ μῦρια ἄλλα κακά. Καὶ ὁμοίως ἑσὰ ἑκείνα διελύθησαν καὶ ἐχάθησαν. Αὐτὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία, ἀφ' οὗ ἠρέθη, ἀνέβη τόσον πολὺ πρὸς τὰ ὕψη, ὥστε καὶ

21. Ραλ. 4, 26.

22. Ῥῶμ. 12, 18-23, 25.

23. Λευτ. 5, 28.

24. Ματθ. 16, 18.

αυτούς ποῦς οὐρανοῦς ἐξεπέρασεν. «Εὐλόγησε τοὺς υἱοὺς σου ἐν σοί». Ὅπως ἀκριβῶς κατ' ἀρχάς εἶπεν ὁ Θεός «Αὐξάνεθε καὶ πολλαπλασιασάθε, καὶ γεμίσατε τὴν οἰκουμένην»,²⁵ ἔπειτα καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ διέτρεξεν ὀλόκληρον τὴν γῆν. **Δ** Ἔπειτα καὶ κατόπιν ἐδόθη ἡ ἐντολή «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»²⁶ καὶ ἔτι «θὰ κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ἅπαν τὸν κόσμον». ²⁷ Καὶ τοιαυτοτρόπος τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ εἰς πολὺ μικρὸν χρονικὸν διάστημα διέτρεξεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν «ἐάν τὸ μικρὸν σπυρί τοῦ οἴτου δὲν πέσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν πολλαπλασιασθῆται, ἔάν ἡμῶς διὰ τῆς σπορᾶς του εἰς τὴν γῆν ταφή καὶ ἀποθήκη, πολλὴν καρπὸν παράγει». ²⁸ Καὶ πάλιν «ἔσαν ὕψωθὸν διὰ τοῦ σκουροῦ ἀπὸ τὴν γῆν καὶ διὰ τῆς ἀναλήψεως εἰς τοὺς οὐρανοὺς, θὰ ἀποσπᾶσαι ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ διαβόλου καὶ θὰ ἐλκύσῃ πρὸς τὸν ἑαυτὸν μου δούλους τοὺς πιστεύσαντας εἰς ἐμέ». ²⁹ Κατ' ἀρχάς λοιπὸν, ἀπὸ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, τὸν Ἀδάμ, θάσει τοῦ φυσικοῦ νόμου οἱ ἄνθρωποι ᾠδήθησαν εἰς μέγα πλῆθος. Διὰ τοῦτο καὶ δυσκολώτερον ἔδω ὁ πολλαπλασιαστικὸς γίνεταί. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῶν Ἀποστόλων, οὐκ ἔσσει τοῦ φυσικοῦ νόμου, ἀλλὰ μὲ τὴν εὐλογίαν τῆς θείας χάριτος τὸ πλῆθος τῶν πρῶτων Χριστιανῶν ᾠξάνετο. **Ε** Διὰ τοῦτο ἀμέσως καὶ ἐντός μιᾶς μόνον ἡμέρας τρεῖς χιλιάδες πιστοί, ἔπειτα πέντε χιλιάδες, κατόπιν δέκα χιλιάδες, καὶ ἔπειτα ὅλη ἡ οἰκουμένη, ὅλοι οἱ πιστοὶ ποῦ ἐγεννήθησαν διὰ τῆς καλῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἀναγεννήσεως (τοῦ βαπτίσματος), ᾠδήθησαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἀπέδειξαν τὴν πίστιν των ταύτην καὶ τὴν εὐλογίαν ποῦ ἐλαβον διὰ τῶν καλῶν των ἔργων. Διότι αὐτοὶ δὲν ἐγεννήθησαν ἐξ ἐαυτῶν, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος». ³⁰

«Αὐτὸς ἐγκατέστησεν εἰρήνην εἰς τὰ σύνορά σου καὶ ἀπεμάκρυνε τοὺς ἐχθρούς σου» (στῆχ. 3). Τοῦτο προφανῶς περὶ τῆς Ἐκκλησίας δύνανται νὰ τὸ εἴπῃ κανεῖς.

25. Γεν. 1, 28.
26. Ματθ. 28, 19.
27. Μαρκ. 16, 18.
28. Ἰω. 12, 24.
29. Ἰω. 12, 32.
30. Ἰω. 1, 18.

489 **Α** Καὶ τὸ περισσότερο βαυμιστὸν ἦτο διὰ ἐνῶ ἐπολεμῆτο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς, αὐτὴ ἀπελάμβανε τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην καὶ ἐνῶ ὅλοι τὴν ἐπεβολεύοντο, αὐτὴ ἀφόβως διήρχετο ἡμέρας πνευματικῆς εὐφροσύνης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν «Σὰς ἀρήνας, καθὼς ἀναλαμθάνομαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τὴν ἰδικὴν μου πνευματικὴν καὶ θεοθεῖαν εἰρήνην».³¹

«Καὶ οὐ χορταίνεται μὲ ἐκλεκτὸν ἄρτον» (στῆχ. 3). Τοῦτο εἶναι δυνατόν νὰ ἐνωθῆ διαφοροτρόπως καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἀναφερόμενον εἰς πνευματικὴν τροφήν, διότι ἔχει δώσει εἰς ἡμᾶς τὸν πνευματικὸν ἄρτον τῆς ζωῆς. «Αὐτὸς ποῦ στέλλει τὴν ἐντολήν Του εἰς τὴν γῆν ἢ δὲ ἐντολή του, ὡς ἄλλος ἀγγελιαφόρος, θὰ τρέξῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολήν τῆς» (στῆχ. 4). Ποῖα ἐντολή; εἰπέ μου. Ὁ λόγος ποῦ διεδόθη διὰ τοῦ στόματος τῶν Ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος, ἐλαφρότερος ἀκόμη καὶ αὐτοῦ τοῦ περὶ τοῦ, διέτρεξε ὅλην τὴν γῆν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ τοῦτο εἰς ἄλλο μέρος ὑπανίσταται καὶ λέγει «Ὁ Κύριος θὰ βῶσῃ εὐλογίαν εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μὲ δυνάτην φωνῆν θὰ εὐαγγελίζονται τὸ ἀγγελίμα τῆς σωτηρίας». **Β** Ἐάν δὲ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ἀμφισβῆλλῃ, ὡς λάθη τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰς μεταβολὰς τῶν φυσικῶν στοιχείων ποῦ συμβαίνουν γύρω. Ἄς μᾶθῃ οὗτος πῶς ἡ γῆ οὐκ ἀσφαλεῖται, καὶ εἰς μίαν στιγμὴν καλύπτει ὀλόκληρον τὴν γῆν, καὶ ἀκόμη δὲν πίπτει εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς κατὰ διαστήματα, ἀλλὰ τὴν σκεπάζει συνεχῶς». ³²

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ψαλμῶδὸς ἦτο προφήτης καὶ ἦτο φυσικὸν εἰς αὐτὸν νὰ προλέγῃ καὶ νὰ ὑπανίσταται τὰ μέλλοντα, λέγων ταῦτα κατ' ἀναγωγήν, διὰ τοῦτο συνεχίζει ἀκολουθῶς τὸν λόγον ἀγαλούμενος μὲ τὰ φυσικὰ στοιχεία. Αὐτὸ δὲ τὸ ὅποιον λέγει εἶναι τὸ ἀκόλουθον ὅτι πρόκειται ὀλόκληρος ἡ γῆ νὰ κατηρῆθῃ μὲ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα μετὰ μεγάλης ταχύτητος καὶ εἰς πολὺ μικρὸν χρονικὸν διάστημα. **Γ** Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ ἀμφισβῆλλῃ κανεῖς, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἂν καὶ ἦσαν ἕνα ἔθνος τὸ ὅποιον ἐπὶ τόσο μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἀ-

31. Ἰω. 14, 27.
32. Ψαλμ. 87, 12.

33. Καταρατὴ εἶναι ἡ προσηλοία τοῦ ἱεροῦ πατρὸς νὰ πείσῃ τοὺς ἀσεβεῖς μὲ λογικὰ καὶ πραγματικὰ ἐπιχειρήματα.

πήλασε τόσον μεγάλην θεϊαν φρονίδα χωρίς να καταστή δόκιμον, δυνατόν να διατυπωθῇ ἡ ἀπορία πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγεννηθῶν χριστιανικῶς εἰς τόσο μικρὸν χρονικὸν διάστημα οἱ κάτοικοι ὅλης τῆς οἰκουμένης; Διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν πραγματικότητα τοῦ ἀνωτέρω ὁ προφήτης, παραλαμβάνει τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὴν χιόνα, τὴν διψήλιον, τὸν κρύσταλλον, φαινόμενα ποῦ λαμβάνουν χώραν εἰς μικρὸν χρονικὸν διάστημα. Μὴ λοιπὸν σοῦ φαῖνῃ ἀπίστευτον ἐὰν πρόκειται νὰ μεταβλήθῶν τόσον εὐκόλως αἱ σκέψεις των. Ἄλλὰ εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποῦ ἀντιστέκονται; Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ θὰ ὑποχωρήσουν καὶ θὰ ἀποσυρθῶν. Διότι ἐὰν τὸ ψυχὸς ἀπὸ δάγλιον εἰς τὴν ἀρχὴν, κατόπιν, ὅταν καταστῇ σφοδρότερον, οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ὑποφέρῃ, καὶ ὑποχωροῦν εἰς αὐτὸ πάντες καὶ ἀπομακρύνονται. **Δ** πολὺ περισσότερο θὰ ἀπομακρυνθῶν ὅλα τὰ ἀντίθετα ἐμπρὸς εἰς τὸν θεῖον λόγον καὶ τὸ θεῖον πρόσταγμα. Διότι καὶ τὰ φυσικὰ στοιχεῖα εἶναι ἱκανοὶ νὰ τὰ μεταβάλῃ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνταρξίαν δύνανται νὰ τὰ παραγάγῃ, καὶ εἰς τὴν μεγάλην δύναμιν ἡμπορεῖ νὰ τὰ ἀξέσῃ, ὥστε νὰ καταστῶν εἰς πάντας ἀνυπόφορα.

«Αὐτὸς ποῦ ἀπεκάλυψε τὸ θέλημά του εἰς τὸν Ἰακώβ καὶ τὰς ἐντολάς του εἰς τὸν Ἰσραὴλ» (στίχ. 8). Ἐβῶ ἐὰν κανεὶς παραβέβῃ ὅτι γίνεται λόγος περὶ τοῦ πνευματικοῦ Ἰακώβ δὲν θὰ σφάλῃ, καθὼς ἐπίσης ἐὰν θεωρήσῃ καὶ τὸν Ἰσραὴλ, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος τὸν παραδέχεται, ὅταν λέγῃ: Ἐ «Εἶθε νὰ εἶναι εἰρήνη εἰς σὰς καὶ ἐπὶ» εἰς τὸν νέον Ἰσραὴλ τῆς χάριτος τὸν ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὅποιον Θεὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΗΜ' (148) ΨΑΛΜΟΝ

489 **A** «Υμνεῖτε τὸν Κύριον ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὕμνεῖτε Αὐτὸν οἱ εἰς τὰ ἀνώτατα ὕψη τοῦ οὐρανοῦ εὐρισκόμενοι ἄγγελοι (στίχ. 1).

Ἐνεκα τῆς μεγάλης ἐδγνωμοσύνης των ἐπικρατεῖ ἡ ἐξῆς συνθήκη μεταξύ τῶν ἁγίων ἀνθρώπων ὅταν πρόκειται νὰ δοξολογήσουν τὸν Θεόν, νὰ καλοῦν πολλοὺς ἄλλους εἰς τὴν δοξολογίαν των ταύτην, καὶ νὰ τοὺς παρακαλοῦν νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν ἁραίαν ταύτην ἐκδηλώσιν των. **B** Τοῦτο ἔκαμον καὶ οἱ τρεῖς παῖδες, ὅταν εὐρίσκοντο ἐντὸς τῆς κάμινου,¹ ἐκάλεσαν δηλαδὴ ὅλην τὴν κτίαν πρὸς εὐχαριστίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας καὶ πρὸς δοξολογίαν Αὐτοῦ. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ προφήτης ἐβῶ κάμνει καὶ προσκαλεῖ τὸν κόσμον εἰς δοξολογίαν, τὸν κόσμον τὸν ἄνω, τὸν κάτω, τὸν αἰσθητὸν, τὸν νοητὸν. Τοῦτο κάμνει καὶ ὁ προφήτης Ἰσαΐας, ἐκεῖ ποῦ λέγει: «Ἄς γαμίουν οἱ οὐρανοὶ ἀπὸ εὐφροσύνης καὶ ἡ γῆ ἀπὸ ἀγαλλίασι, διότι εὐσπλαγχνίσθη ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ».² Ὁ ἴδιος ἐπίσης ψαλμῶδὸς εἰς ἕτερον ψαλμὸν λέγει: «Ὅταν ἐξῆλθεν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὅταν οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ ἀπεμακρύνθησαν ἐκ μέσου τοῦ ἀλόγιστου Αἰγυπτιακοῦ λαοῦ... τὰ ὄρη τοῦ Σινᾶ ἐσκίρτησαν ὡς οἱ κριοὶ καὶ τὰ θουὰ ἀνεπήδησαν ὡς τὰ νεογέννητα ἀρνάκια τῶν προβάτων».³ Ἄλλου πάλιν ὁ Ἠσαΐας λέγει: «Τὰ νέφη ὡς θρέξουν δικαιοσύνην».⁴ **C** Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν εἶναι ἱκανοὶ μόνι των νὰ δοξολογήσουν τὸν Δεσπότην, παρακινοῦν πάντας νὰ ἔλθουν καὶ νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν θεῖαν δοξολογίαν. Τοῦτο ἀκριθῶς κάμνει καὶ ἐβῶ ὁ ψαλμῶδὸς, ὅταν λέγῃ: «Ἄς προ-

1. Δαμ. 8.

2. Ἠσ. 49, 13.

3. Ψαμ. 118, 1-4.

4. Ἠσ. 45, 8.

σκηνήσουν Αυτόν πάντες οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ⁶ καὶ ἀλλοῦ πάλιν, ὅταν λέγῃ: «Ὑμνολογήσατε τὸν Κύριον ὅλοι οἱ ἄγγελοι, ποὺ ἔχετε τὴν δύναμιν καὶ ἐκτελεῖτε τὸ θέλον θελήμα».⁷

Καὶ ἕνα ἄλλο πάλιν ἐπιτυγχάνει ὁ ψαλμωδὸς ἐδῶ μὲ τὴν πρόσκλησιν τῶν πάντων πρὸς θεῖον δοξολογίαν. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τοῦτο; Τὸ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοητότερος ὅτι ὑπάρχουν δύο δημιουργοί.⁸ Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ οἱ δύο κόσμοι εἶναι διάφοροι κατὰ τὴν ἐμφάνισιν (διότι ὁ μὲν εἶναι ἀσθητός, ὁ δὲ νοητός· ὁ μὲν ὁρατός, ὁ δὲ ἀόρατος, ὁ μὲν ἀποτελούμενος ἐξ ὀλικῶν σωμάτων, ὁ δὲ ἐξ ἀύλων καὶ ἀσωμάτων). **Δ** διὰ νὰ μὴ παρασυρῆθῃ κανεὶς ἐκ τῆς διαφοράς τῶν δημιουργημάτων καὶ παραδεχθῆθῇ δύο δημιουργούς, ὁ ψαλμωδὸς ἕνα χορὸν στήνει, καὶ ἐξ ὅλων τῶν δημιουργημάτων μίαν μελωδίαν πρὸς τὸν Θεὸν οὐνιστῶ, καὶ ὁ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς Θεός, λέγει, ὅτι πρέπει νὰ ἀμφιγῆται ὑπὸ τῆς ἀνω καὶ τῆς κάτω κτίσεως. Ἔτσι ἀποδεικνύει καὶ διὰ τῆς ἐνείκας δοξολογίας ὅτι εἰς καὶ μοναδικός εἶναι ὁ Δημιουργὸς καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἑτέρου κόσμου, τοῦ ὀλικῆς καὶ τοῦ πνευματικῆς.

Καὶ ἀρχίζει τὴν δοξολογίαν ταύτην πρῶτον ἐκ τῶν ἄνω, καὶ λέγει: «Αἰνεῖτε Αὐτὸν ὅλοι οἱ ἄγγελοι Του, δοξολογεῖτε Αὐτὸν πᾶσαι οἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις Του» (στίχ. 2). Ἄλλος λέγει: «ἀνεῖτε τὸν Θεὸν ὅλοι οἱ ἀγγελικαὶ στρατιαὶ Αὐτοῦ», ἀναφερόμενος εἰς τὰ Χερουβείμ, τὰ Σεραφείμ, τὰς Κυριότητες, τὰς Ἀρχάς, τὰς Ἐξουσίας. Τοῦτο εἶναι δαίγμα σφοδρῶς φλεγόμενης ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦτο εἶναι δαίγμα θερμότητος ἀγάπης. **Ε** τὸ νὰ παραινῇ τοὺς πάντας πρὸς ὑμνολογίαν τοῦ πόθητοῦ. Τοῦτο εἶναι καρπὸς διανοίας ἢ ὅποια συνεχῶς ἀρέσκειται νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ἔνοιαν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐκπληττεται, νὰ θαυμάζῃ τὴν δόξαν Αὐτοῦ, τὴν ἀναφαίρετον καὶ αἰώνιον.

«Αἰνεῖτε Αὐτὸν, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, δοξολογεῖτε Αὐτὸν ὅλα τὰ ἀστρα καὶ τὸ φῶς αὐτῶν» (στίχ. 3). Ἄλλος λέγει: «αἰνεῖτε τὸν Θεὸν οἱ Ἀστὲρες τοῦ φωτός». «Αἰνεῖτε Αὐτὸν οἱ ὑπεράνω τοῦ ὄρατου οὐρανοῦ, ἀβ-

6. Ψαλμ. 98, 7.

7. Ψαλμ. 103, 20.

8. Ἐἰς τὸ σημείον τοῦτο ἡ ἐκδοξία πατρὸς σφέραται κατὰ τὸν ἀρετικὸν Μανιχαϊστικόν, ποὺ παρεβίβασε δύο θεοὺς, τὸν καλὸν καὶ τὸν κακόν.

ροστοὶ οὐρανοί, καθὼς καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ἀποθηκευμένον ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ὑπὸ μορφῆν ἄτιμῶν καὶ νεφῶν (στίχ. 4). Ταῦτα πάντα θεὸς ὑμνολογήσουν τὸν Κύριον, διότι Αὐτὸς εἶπε καὶ διὰ μόνου τοῦ Λόγου τοῦ ἔγιεν· **490** **Α** Αὐτὸς ἔδωκεν ἐντολὴν καὶ ἐκτίσθησαν ἁρμονικῶς τὰ πάντα (στίχ. 5). Ἐδημιούργησε καὶ ἔστησεν αὐτὰ εἰς καθορισμένους ἀποστάσεις καὶ ἁρμονικῶς εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ἔστησεν αὐτὰ, θεὸς ἕτερος λέγει, εἰς θέσεις αἰώνιας. Διαταγὴν παντοκρατορικὴν ἐξέδωκε, καὶ ἡ ὅποια ποτὲ δὲν πρόκειται νὰ ἀκυρωθῆῃ (στίχ. 6). Διὰ τὴν ὅμοια, ἀφοῦ εἶπεν ἐλάχιστα περὶ τῶν οὐρανῶν δυνάμεων, ταχέως ἀπεμάκρυνε τὴν σκέψιν τοῦ ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ ἐν συνεχείᾳ μετέφερε τὸν λόγον εἰς τὰ ὄρατα, ὅπου καὶ ἐπὶ περισσότερον χρόνον ἐνδιατρίβει ἐξετάζων χωριστὰ καθένα τούτων καὶ τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἐπιγείων; Διότι ταῦτα, τὰ ὄρατα, ἦσαν περισσότερο κατανοητὰ εἰς τοὺς ἀκροατὰς τοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἔπιπτον ἀμέσως εἰς τὴν ἀντιλήψιν τῶν ἀισθησῶν των καὶ τῶν ἀφθαρτῶν των. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς, ὅταν ἤρχισεν νὰ διηγῆται περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, καὶ ἀφοῦ τίποτε ἀπολύτως δὲν εἶπε περὶ τῶν ἄνω, τῶν πνευματικῶν, ἂν εἶναι μικρὰ ἢ ἂν εἶναι μεγάλα καὶ σπουδαία, κάμνει ἐναρξίν τῆς διηγήσεως ἀπὸ τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν γῆν, **Β** περὶ ἕν συνεχεῖα εἰς τὴν ἐκθεσὶν τῆς δημιουργίας τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, τῶν φυτῶν, τῶν ὑδροσῶν καὶ λοιπῶν πτηνῶν, τῶν τετραπόδων ζώων, καὶ τελειώνει τὸν λόγον εἰς τὸν ἄνθρωπον. «Οὐρανοὺς τῶν οὐρανῶν» δὲ ὅταν λέγῃ, δὲν θέλει νὰ δεῖξῃ πλῆθος τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ μὲ τὰς λέξεις ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, ταυτολογεῖ πρὸς ἀκριθέστερον καθορισμὸν. Διότι εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ἡ λέξις οὐρανοῦς ἀνηθίζεται νὰ ἀποδίδεται εἰς τὸν πληθυντικὸν ὡς οὐρανοί. Καθὼς καὶ εἰς ἄλλο μέρος ὁ ψαλμωδὸς λέγει: «ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ ἀνήκει εἰς τὸν Κύριον, τὴν δὲ γῆν ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἀπογόνους των».⁹

Ἐὰς δοξολογήσῃ τὸν Κύριον καὶ τὸ ὕδωρ ποὺ ἐπίρρεται ὑπὸ μορφῆν ἄτιμῶν ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. Ἀκροατὰ μου, ἤκουσε καὶ τὸν Μωϋσῆν νὰ λέγῃ ὅτι ἀπὸ τὰ ὕδατα ἄλλα μὲν ἀψῆσε κάτω, ἄλλα δὲ ὤηλξεν εἰς τὸν

9. Ψαλμ. 118, 16.

οὐρανὸν ὑπὸ μορφῇ ἀτιμῶν τὰ ἔκαμεν ἔτσι, ὥστε νὰ μεταρρίζωνται (τὰ νέφη), ἀφοῦ ἐσταθεροποίησε τρόπον τι νὰ τὸ στερέωμα εἰς τὸ μέσον τῆς ἀβύσσου.⁹ C Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν αὐτὰ νὰ ἰδῶν τὸν Θεόν, ἴσως ἐρώτηση κάποιος, ἀφοῦ δὲν ἔχουν φωνήν, οὔτε γλῶσσαν, οὔτε ψυχὴν, οὔτε λογισμὸν, οὔτε νοῦν, οὔτε φωνητικὸν τι ὄργανον, οὔτε διάνοιαν; Ὑπάρχουν δύο τρόποι δοξολογίας: ὁ ἓνας εἶναι ὁ διὰ τῶν λέξεων, ὁ ἕτερος διὰ τῆς διμωας καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως καὶ ἓνας τρίτος εἶναι ἡ ἐκδηλουμένη διὰ τοῦ θείου καὶ τῶν ἔργων δοξολογία. Διότι καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πολλὰκις ἐκτιμᾶται δοξολογία εἰς τὸν Θεὸν ὅχι μόνον ὅταν αὐτοὶ ἐξάγουν φωνήν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκούῃ σιγοῦν. Ὅπως ἀκριβῶς εἶπε καὶ ὁ Χριστός: «Ἄς λάμπη, ὡς λύχνος, τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς σας ἔμπρός εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλά σας ἔργα καὶ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας πού εὐρίσκειται εἰς τοὺς οὐρανοὺς».¹⁰ D Καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην λέγει: «Εκεῖνους πού θὰ δοξάσουν τὸ ὄνομά μου, θὰ τοὺς ἀντιδοξάσω».¹¹ Ὑπάρχει καὶ ἡ διὰ τῆς γλώσσης ἀναπεποιημένη δοξολογία, ὡσάν καὶ αὐτὴν πού ἔκαμεν ὁ Μωϋσῆς μετὰ τὴν ἀδελφὴν του Μαρίαν ὅταν ἔλεγε: «Ἄς ὁμολογήσῃμεν τὸν Κύριον, διότι ἔχει δοξασιθῆ τὸ ὄνομά του μετὰ ἔργα ἐνδοξα».¹² Ὑπάρχει καὶ ἡ δοξολογία ἡ ἀναπεποιημένη εἰς τὸν Θεὸν διὰ τῆς κτίσεως, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τοῦ ψαλμοῦ λέγει: «Οἱ οὐρανοὶ ἀνογγέλου τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ στερέωμα διηγεῖται τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῶν χειρῶν του».¹³ Ἔτσι καὶ ἐδῶ ὑμεῖς τὸν Θεὸν ἡ κτίσις διὰ τοῦ κάλλους τῆς καὶ τῆς ὠρασιότητος τῆς, διὰ τῆς θέσεως, τοῦ μεγέθους, τῆς φύσεως, τῆς χρησιμότητος τῆς, τῆς ἐξυπηρετικότητος τῆς, τῆς καταλληλότητος τῆς πρὸς διακονίαν, τῆς σκοπιμότητος καὶ τῆς ὠφελείας πού προέρχεται ἐξ ἑαυτῶν τῶν ἀνωτέρων.

Ὅταν λοιπὸν λέγῃ, αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ἄγγελοι, οὐράνια δυνάμεις, οὐρανοὶ, σελήνη, ἥλιος, ἀστέρες, Ἐ τὸ ὕδωρ τὸ εὐρισκόμενον ὑπὸ μορφῇ νεφῶν ἐπάνω εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τοῦτο ἀκριβῶς θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι καθ' ἓνα ἕκαστον ἀπὸ αὐτὰ ἀνταντικεῖ τὴν σφάν του δημιουργ-

9. Γεν. ἀρρ. 1.

10. Ματθ. 5, 16.

11. Α' Βα. 2, 30.

12. Ψ. 10, 1.

13. Ψ. 10, 1.

γοῦ του, εἶναι ἀξιοθαύμαστα καὶ προκαλοῦν τὴν κατάπληξιν γεγονὸς πού καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐν συντομίᾳ εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως ἐξέφραξε καὶ ἔλεγε: «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅλα ὅσα ἐδημιούργησε καὶ ἴδου, ὅτι ἦσαν πάρα πολὺ ὠραία καὶ τέλεια».¹⁴ Τόσον δὲ καλὰ ἦσαν, ὥστε νὰ δοξολογηθῇ δι' αὐτὰ ὁ Θεός, καὶ ὁ θεατὴς νὰ ὁμολογῇ τὸν ἀρχιτέκτονα καὶ δημιουργὸν τούτων ἑαυτῶν.

⁴⁹¹ A Αἶνον λοιπὸν τοῦτο ἔνωσι, τὸ κάλλος δηλαδὴ τῶν δημιουργημάτων πού γεννᾷ ὁμολογίαν εἰς τὸν δημιουργόν. Τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει: «Διότι ἀπὸ τότε πού ἐκτίσθη ὁ κόσμος, αἱ ἀόρατοι τελειότητες τοῦ Θεοῦ γίνονται καθαρὰ ἀόραται μετὰ τὴν διάνοιαν διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων, τόσον ἡ αἰωνία αὐτοῦ παντοδυναμία, ὅσον καὶ κάθε θεία τελειότης του».¹⁵ Καὶ ὁ προφήτης οὗτος πού ἔκαμε τὸν ψαλμὸν, ὅταν ὠμίλει περὶ τῶν κτισμάτων, καὶ ἀφοῦ ἄφηγεν εἰς τὴν φιλαμάθειαν τῶν θεατῶν νὰ θαυμάσουν καὶ μελετήσουν τὴν ὠρασιότητα καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν χρησιμότητα αὐτῶν (τῶν δημιουργημάτων), αὐτὸς ἀναφέρεται εἰς τὸν αἴτιον τῆς δημιουργίας του καὶ λέγει: «Ὁ Θεός εἶπε καὶ ἐδημιούργηθησαν, αὐτὸς ἔδωκεν ἔντολόν καὶ ἐκτίσθησαν ἔτοιμοι τῆσαν αὐτὰ εἰς αἰώνιον ἀρομικὴν τάξιν ἐξέδωκεν παντοκρατορικὴν διαταγὴν, καὶ ἡ ὅποια οὐδέποτε πρόκειται νὰ ἀκυρωθῇ». B Ὅτι εἶναι θεατῶν ὠραία καὶ ἀξιοθαύμαστα καὶ δι' αὐτῆς μόνον τῆς θέας ἐπιθεοποιεῖται. Ὅτι δὲ ἔχουν καὶ δημιουργόν, καὶ δὲν ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ μόνου του, αὐτὲ εἶναι αἰώνια, εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστωθῇ διὰ τῆς ἐρμηνείας τοῦ ψαλμοῦ. Ἐάν δὲ κάποιος ἀειφιθάλλῃ, ὡς μάθη ἀπὸ ἐμέ, ὅτι καθε δημιουργημᾶ ἔχει καὶ δημιουργόν, καὶ κατασκευαστὴν, καὶ προσητὴν καὶ κηδεμόνα. Δύο δὲ διδόντα παρῆγει ἐδῶ, μάλλον δὲ τρία, καὶ ἔδω κανεῖς ἐπισταμένους ἐξέταση, καὶ τέσσαρα τοιαῦτα. Ὅτι τὰ ἐδημιούργησε, καὶ ἐκ τοῦ μηδενὸς τὰ ἔκαμε, καὶ μετὰ τὴν ἐκκόλιαν τὰ ἔκαμε, καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν τὰ συντηρεῖ. Διότι μετὰ τὸ νὰ εἴπῃ «Αὐτὸς εἶπε» τὴν ἐκκόλιαν δηλώνει καθὼς καὶ ὁ Παῦλος ἔγραψε: «Ὁ Θεός ὁ ὅποιος δίδει ζωὴν εἰς τοὺς νεκροὺς, καὶ καλεῖ ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ δίδει ὀνομασίαν εἰς ἐκεῖνα πού

14. Γεν. 1, 31.

15. Ρωμ. 1, 20.

δὲν ἔλαθον ἀκόμη ὑπαρξίν».¹⁶ Μὲ τὸ ὄνομα τῆς κλήσεως ἑκάστου, μᾶς ὑπαινίσσεται τὴν εὐκολίαν τῆς δημιουργίας τῶν ὄντων καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν τῶν τὰ συντηρεῖ, ὁ ἴδιος ὁ προφήτης (πολλὴν ἐν συνεχείᾳ ἐκθέτει καὶ λέγει· «Ἐτοποθέτησεν αὐτὰ εἰς αἰώνιον ἀρμονικὴν τάξιν. Διαταγὴν ἐξέδωκεν, ἣ ὅποια δὲν πρόκειται νὰ ἀθετηθῇ». Κεῖται καὶ ἐδῶ πάλιν πῶς διέταξε τὴν θεῖαν ἐξουσίαν καὶ αἰθεντίαν. Δὲν εἶπε μόνον ὅτι «ὁ Θεὸς ἐτοποθέτησε», ἀλλὰ προσέθεσε καὶ τὴν λέξιν «Πρόσταγμα», ἢ μὲ ἀνθρωπίνους λέξεις καθορίζει ταιουτοτρόπως τὴν θεῖαν ἐνέργειαν. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς αὐτὰ εἶναι εὐκόλον νὰ εἴπῃς κάτι καὶ εὐκολώτερον νὰ ἐκδηλώσῃς μιάν ἐπιθυμίαν, τόσο εὐκόλον εἶναι εἰς τὸν Θεὸν νὰ δημιουργῇ κάτι ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν νὰ τὸ συντηρῇ. Μᾶλλον δὲ ἄχι ὁμοίως, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεὸν εἶναι πολὺ εὐκολώτερον, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς ἡμᾶς νὰ παραστήσωμεν τὴν ὑπερβολικὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὅποιαν ἐδημιούργησε τὰ πάντα. Καὶ τὸ πῶς ἀξιοθαύμαστον εἶναι ὅτι δὲν τὰ συντηρεῖ μόνον, οὔτε ὅτι καθωρόσθησαν οἱ ἀπαράθῃστοι φυσικοὶ νόμοι, ἀλλὰ ὅτι καὶ χρόνον προσδιώρισεν ἀπειρον. Σκέψου λοιπὸν πόσοι αἰῶνες ἐπέερασεν ἀπὸ τῆς δημιουργίας, καὶ ὁμοίως οὐδὲν ἀπὸ τὰ ὄντα ἀνεμείχθη μὲ ἄλλα.¹⁷ Ἐ Ἡ θάλασσα δὲν ἐσκόπευσε τὴν γῆν, οὔτε τὸν ὁρατὸν κόσμον κατέκαυσεν ὁ ἥλιος, οὔτε ὁ οὐρανὸς ἀνεστατώθη ἀπὸ ἀταξίαν τινά, οὔτε τῆς νυκτὸς καὶ οὔτε τῆς ἡμέρας ἡ καθωρισμένη τάξις παρεσλεύθη, οὔτε αἱ ἀλλαγαὶ τῶν ἐποχῶν, οὔτε κανένα ἄλλο, ἀπὸ τὰ παρόμοια μετεβλήθη. Ἀλλὰ καθένα καὶ ἀπὸ τὰ οὐράνια καὶ ἀπὸ τὰ ἐπιγεια διατηρεῖ μὲ ἀκρίθειαν τὴν προκαθορισμένην θεῖαν του καὶ ἑα μὰζι διατηροῦν ἀναμεταξύ τῶν τοῦς ἐξ ἀρχῆς πενήτας θραυς. Ἀφοῦ ἀμίλησε λοιπὸν περὶ τῆς ἀνω κτίσεως καὶ τῶν οὐρανίων ὄντων, κατέρχεται εἰς τὴν γῆν. Αὐτὸ δὲ τὸ ὅποιον ἔκαμεν ὁ ψαλμοδὸς μὲ τὰ ἀνωθεν τῆς γῆς, ὅταν ἤρχισεν ἀπὸ τὰ ὑπερουράνια καὶ ἐν συνεχείᾳ κατέβη εἰς τὰ οὐράνια.¹⁸ Ἀ τοῦτο καὶ ἐδῶ κάμει μεταπηδῶν ἀπὸ τὰ οὐράνια εἰς τὴν γῆν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχουν μερικὰ τοῦ λέγουσι ὅτι τὰ μὲν ὄντα τοῦ οὐρανοῦ εἶναι ἄξια τῆς δημιουργίας τοῦ

16. Ρωμ. 4. 17.

17. Καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἐπιστημονικὴ βρεῖτα βουν προχωρεῖ τόσο περισσότερο διαπιστώνει ὅτι μὴ θαυμαστὴ βρεῖται εἰς τὸ οὐρανόν.

Θεοῦ, διὰ δὲ τὰ ὄντα τῆς γῆς ἐπιφύλασσονται,¹⁸ διότι λέγουσι, ὑπάρχουν εἰς αὐτὴν σκορπιστοὶ, ἔχιδνες, μεγάλα φίδια, καθὼς καὶ τὸ ὑπόλοιπον γένος τῶν θηρίων, καὶ τὰ ἄκαρπα καὶ ἄχρηστα δένδρα, πρὸς αὐτοὺς ὡσὼν νὰ ἀπολογητὰ πρόπον τινὰς κατὰ διαφορετικὸν τρόπον μεταχειρίζεται τὸν λόγον. Καὶ Ἰσοῦ λοιπὸν τί κάμει. Ἀφοῦ ἀφῆσε τὰ ὑπὸ πάντων παραδεκτὰ ὡς καλὰ, τὰ πρόβατα καὶ τὰ θόδια, τὰν ὅποιων τὴν χρησιμότητα καὶ ἡ πείρα δεῖκνυει, τοὺς ἄνους, τὰς καμήλους καὶ δσα εἶναι κατὰ ἄλλα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν προϊόντων, ἢ στρέφει τὸν λόγον εἰς τὰ θεωρούμενα ἄχρηστα. Φέρει εἰς τὸ μέσον τοῦ λόγου τοὺς μεγάλους φρεῖς, τοὺς δράκοντας, καὶ τὸ μέρος τοῦ πελάγους ποῦ δὲν χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν μετακίνησιν τῶν πλοίων, καὶ τὰ πράγματα ποῦ θεωροῦνται ὅτι προκαλοῦν φόβον, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὸ πῦρ, τὴν χάλαιζαν, τὴν χιόναν, τὸν κρύσταλλον. Ἐπειτα τὰ ἄκαρπα δένδρα, τὰ ὄρη. Καὶ πάλιν ἀφοῦ ἐγκατέλειψε τὰ πεδινὰ μέρη τῆς γῆς, τὰ ἐπικλινη καὶ πρὸς γεωργίαν κατὰ ἄλλα καὶ τὰ πρὸς καλλιέργειαν καρποφόρων δένδρων, μεταβαίνει εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ θουνά, καὶ τὰς ἐρημικὰς τοποθεσίας, καὶ μνημονεύει ἑλῶν τῶν εἰδῶν τὰ ἐρημητικά. Ὡστε διὰ νὰ ἀντιληφθῆς τοῦτα καλύτερον, ἀξίζει νὰ ἀκούσῃς τοὺς στίχους αὐτοῦ τοῦ ψαλμοῦ. Διότι μετὰ ἀπὸ τὸν στίχον «Ἐντολήν ἔδωκεν, καὶ ἡ ὅποια δὲν θὰ ἀκυρωθῇ» συνέχισεν· C «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον καὶ ἐκ τῆς γῆς τὰ θαλάσσια κήτη καὶ ἄλλα αἱ θαθεῖα θάλασσαί, τὸ πῦρ, ἡ χάλαιζα, ἡ χιόν, ἡ κρύσταλλος, ὁ ὀρητικὸς ἀνεμος τῆς καταγλιδος, τὰ ὅποια ἐνεργοῦνται κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους τὸν ὁρακοῦσιν εἰς τὸν λόγον Του». Ἄλλος ἐρημητικῆς ἀποβίβει τὸ πνεῦμα τῆς καταγλιδος μὲ τὸν ἀνεμον τοῦ τυφάνου. «Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν τὰ ὄρη καὶ τὰ πικρὰ εἶδους θουνά καὶ οἱ λόφοι, τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα καρποφόρα δένδρα, καὶ ἄλλα οἱ κέδροι, τὰ ἄγρια θηρία τῆς ὑπαίθρου καὶ ἄλλα τὰ κατοικίδια ζῷα, τὰ ἐρημητικά καὶ ἄλλα τὰ ἱπτόμενα ὄντα» (στίχ. 7-10). Διὰ τὸν λόγον ἀναφέρει ἄλλα αὐτὰ εἰς τὸν ψαλμὸν· Διὰ νὰ δείξῃ μὲ ἀπτάς ἀποδείξεις τὴν θεῖαν πρόνοιαν. Διότι ἀκόμη καὶ αὐτὰ ποῦ θεωροῦνται ὡς ἄχρηστα, καὶ μάλιστα ἐπιζήμια καὶ ἐχθρικά διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ αὐτὰ

18. Καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος πολεμεῖ τοὺς Σαβελιτιανούς ἀλλὰ καὶ τοὺς Μανιχαίους, αἰρετικὸς διπλαῖ τὸν χρόνον ἐπιτελεῖ.

είναι καλά και χρήσιμα διά να αναπέμπουν ἕμνον εἰς τὸν Θεόν και διά τῆς ὑπάρξεώς των νά δοξολογοῦν Αὐτόν. **Δ** Δύνασαι ἐν συνεχείᾳ νά κόμης παρομοίας σκέψεις και διά τὰ ὑπόλοιπα. Καί ἐάν θέλῃς, ὡς ἐξετάσωμεν καθένα ἀπό τὰ ἀναφερόμενα. Δράκοντες, λέγει, και ὄλαι αἱ θαλάσσια θάλασσαί. Δράκοντες ἐδῶ ἐννοεῖ τὰ μεγάλα θαλάσσια κήτη, πράγμα τὸ ὅποιον ἀναφέρει ὁ φοιηφόδος και εἰς ἄλλο μέρος ὅταν λέγῃ «Τὸ μέγα θαλάσσιον κῆτος, τὸ ὅποιον ἔπλασεν Σὺ τῶσαν ἰσχυρόν, ὥστε νά παίρῃ με τὴν θάλασσαν».¹⁹

Καί πῶς αὐτὸς ὁ δράκων αἰνεῖ τὸν Δημιουργόν; λέγει κάποιος. Καί πῶς δὲν αἰνεῖ; Διότι ὅταν ἴδῃς τὸ μέγεθος και τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος τοῦ ζώου ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἐκθέτει ἡ Γραφή εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωάν²⁰ μετὰ μεγάλης σαφήνειας, πῶς δὲν θά θαυμάσῃς τὸν Δημιουργόν, πού παρήγαγεν ἕνα τόσο μεγάλο ζῶον; **Β** Καί ἔχι μόνον διά τὸ μέγεθος θά θαυμάσῃς, ἀλλά και διότι ὡς τόπον κατοικίας του καθόρισεν τὸ ἀδιάβατον μέρος τῆς θαλάσσης. Εἶναι ἐπίσης ἄξιον θαυμασμοῦ πῶς δὲν παραθαίνει τὰ ὄρια εἰς τὰ ὅποια τὸ ἔταξεν ὁ Θεός, ἕνα ζῶον ἄγριον και πάρα πολὺ μεγάλο, ὅπως εἶναι αὐτὸ, ἀλλά παραμένει και διατρέφεται εἰς τοὺς καθωρισμένους δι' αὐτὸ τόπους, και ἔχι μόνον δὲν ἐξέρχεται εἰς τὴν ἑρῶν, οὔτε εἰς τὴν κατοικουμένην χώραν, ἀλλά οὔτε δρᾷ καταστροφικῶς ἀκόμη και εἰς τὰ μέρη τῆς θαλάσσης πού χρησιμοποιοῦνται διά τὴν ναυτιλίαν. **499** **Α** Οὔτε ἐπίσης καταστροφίζει τὰ γένη τῶν ἰχθύων ἀδιακρίτως, ἀλλὰ τρέφεται μόνον ἀπὸ ἰχθεὶς πού εὐρίσκονται ἐντός τοῦ χώρου τῆς διαθιώσεώς του. Καί ἔχι μόνον τοῦτο εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, ἀλλ' ἐπίσης και τὸ ἀπέραντον θάθος τῆς ἀβυσσολέας θαλάσσης. Αὐτὸ τὸ ὅποιον οὐμθαίνει με τὸ θηρίον, εἶναι δυνατόν νά τὸ παρατηρήσωμεν και ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Διότι και αὐτὴ καθισταμένη ἀφόρητος ἀπὸ τὸ ὀρηκτικὸν φύσημα τῶν ἀνέμων, και ἀπὸ τὰ κύματα, ἂν και ἔχη τὴν μεγάλην ποσότητα ὕδατων, δὲν ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ προκαθορισμένα ὄρια τῆς, οὔτε κατακλύζει τὴν γειτονικὴν χώραν, ἀλλά και αὐτὴ περιορίζεται ἀπὸ ἀμετάθετα ὄρια, ὡσάν νά εἶναι δεμένη με θαλαίρας χειροπέδας, **Β** ἂν και εἶναι ἀκατάστατος ἡ φύσις τῶν ὑδάτων,

19. Ἐσθμ. 109, 26.

20. Ἰωάν 40, 11.

Ὅταν δὲ και ὁ θυγὸς τῶν ὑδάτων τῆς εἶναι τόσο μέγας και ἀναταράσσεται ἀπὸ τόσο μεγάλα ρεύματα και ὀρμάς ἀνέμων, σκέψου πῶσον μεγάλο θαῦμα εἶναι νά μὴ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν καθωρισμένον χώρον οὔτε ἐξ ἀιτίας τῆς ἀταξίας, οὔτε τοῦ θυγού, οὔτε τῆς ὀρμῆς τῶν ὑδάτων, ἀλλά και μέσα εἰς τὴν ἀταξίαν νά διατηρῆται ἡ γενικὴ εὐταξία παντοῦ. Αὐτὰ λοιπὸν ἂν σκέπτεσαι θά διηγήθῃς και ἀπὸ αὐτὰ νά δράνῃς και κατασκευάσῃς ἕμνον εἰς τὸν Θεόν, και νά θαυμάσῃς τὴν δύναμιν Αὐτοῦ, τὴν σοφίαν, τὴν ἰσχύον και τὴν ἐξουσίαν Του. Ὑπάρχου δὲ και ἄλλοι λόγοι, διά τοὺς ὁποίους ἐδημιουργήθησαν ταῦτα λόγοι μυστικοὶ και ἀπόρητοι, τοὺς ὁποίους μόνον αὐτὸς ὁ Δημιουργὸς γνωρίζει. Διά τοῦτο και κάποιος ἔλεγεν: «Μὴ εἰπῆς διατὶ ἐγινε τοῦτο και εἰς τί ἐκείνο. Ὅλα ἐγίναν διά τὴν ἐξυπρέτησιν αὐτοῦ».²¹ **Σ** Πῶρ, χάλυζα, χιῶν, κρύσταλλος, ὀρηκτικὸς ἀνεμὸς καταγίδος, ὄλαι αὐτὰ ἐκτελοῦν τὴν ἐντολήν τὴν ὅποιαν τοὺς ἔβακεν ὁ Θεός. Ἐδῶ μαζί με αὐτὰ πού ἐλέγθησαν προσθέτει ὁ ψαλμωδὸς και κάτι ἄλλο. Εἰς μὲν τὸν προηγούμενον ψαλμόν²² τοῦτο ἐθαύμαζεν, ὅτι εἰς πολὺ μικρὸν χρονικὸν διάστημα ἡ χιῶν καλύπτει τὴν γῆν, ὅτι ὁ κρύσταλλος πήγνυται, ὅτι μεταβάλλεται και μετατρέπεται εἰς ἀντίθετον κατάστασιν. Ἐδῶ δὲ ὅτι παρήχθησαν ἐκ τοῦ μηθείος, και μετὰ τὴν δημιουργίαν των παραμένουν και διατηροῦνται, και ὅτι, καθὼς διατηροῦνται, ἐκτελοῦν ἐξυπηρετικούς σκοπούς, ἂν και εἶναι ἀνευ λογικῆς, και τὸ πρόσταγμα και τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ φέρουν εἰς πέρας με πολλὴν πειθαρχίαν και τάξιν. Μᾶλλον δὲ κάποτε και ἐν τῶν στοιχείων τούτων ἐξετέλεσε τὴν θεῖαν προσταγὴν ἀντιθέτως και πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν του, ὅπως συνέβη τότε με τὴν κάμινον τῆς Βαβυλωνίας, **Δ** πού τὸ πῦρ ἔκαψε και συγχρόνως ἐδρόσισε και ἐξετέλεσε δύο ἀναλόγους προσταγὰς. Θά ἐρωτήσῃτε ἴσως. Τοῦτο εἶναι ἄξιον εὐχαριστίας λοιπὸν; Ἀπαντᾷ: Καί πολλῆς εὐχαριστίας μάλιστα. Διότι τὸν Θεόν πρέπει νά ἀνυμνῶμεν ὁμοίως και ὅταν τιμωρῆ καὶ ὅταν σώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Διότι και αἱ δύο περιπτώσεις εἶναι δείγματα θείας πρὸς ἡμᾶς φροντίδος και καλωσύνης. Συνήθως ὁμοίως οἱ ἄνθρωποι διά

21. Νῆς τὸ κεφάλαιον ἑκτείνον.

22. Ψαλμ. 147, 5-6.

μὲν τὴν ἐκδηλουμένην πρὸς αὐτοὺς κωλυσάντην εὐχαριστοῦν τὸν Θεόν, διὰ δὲ τὴν τυχόν τιμωρίαν ἐκδηλώνουσαν θυμὸν καὶ κακίαν. Ἄλλ' ὁ Θεὸς καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις, τῆς ἀγαθωσύνης δηλαδὴ ἢ τῆς τιμωρίας, ἐκδηλώνει τὴν φιλανθρωπίαν Του. Ὁμοίως λοιπὸν πρέπει νὰ ἀνυμνήται ὁ Θεὸς καὶ διότι ἔθεσε τὸν Ἀδὰμ εἰς τὸν παράδεισον καὶ διότι ὕστερον τὸν ἐξεβίωσε. **Β** καὶ πρέπει νὰ τὸν εὐγνωμονώμεν ἄχι μόνον διὰ τὴν θασιλείαν ποὺ θὰ κληρονομήσουσιν οἱ ἅγιοι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γένεσιν τοῦ πυρός εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ριφθοῦν οἱ ἁμαρτωλοὶ. Διότι καὶ τὴν γένεσιν ἐδημιούργησε καὶ μὲ αὐτὴν ἠπειλήσε ἡμᾶς, ὥστε νὰ ἀπολλάξῃ ἀπὸ τὴν κοκίαν. Ὅπως λοιπὸν θαυμάζομεν τὸν ἱεραρῆν, ἄχι μόνον διότι συνιστᾷ τὴν καλοφραγίαν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπιβάλλει καὶ τὴν διαίταν, τὴν ἀποχρῆν ἀπὸ τὰς τροφὰς ἀναλόγως τοῦ νοσήματος, ἄχι μόνον διότι ἐπιτρέπει τὴν ἐξέσπον τοῦ ἀναρρωουόντος εἰς τὴν ἀγοράν, ἀλλὰ καὶ διότι κάποτε ἐπιβάλλει καὶ τὸν περιορισμὸν ἐντὸς τῶν κατοικιδίων, ἄχι μόνον διότι ἀλείφει τὰς πληγὰς μὲ θεραπευτικὰς ἀλοιφὰς, ἀλλὰ καὶ διότι καίει καὶ κόπτει τὰ σῶμα μέλη. Δι' ἅλα αὐτὰ τὸν θαυμάζομεν. Διότι ἐν καὶ εἶναι ἀντίθετα τῶν ἐπιθυμιῶν μας κάποτε ὅσα ἐπιβάλλει ἅλα ὅμως ἐπιβάλλονται πρὸς ἓνα σκοπὸν, τὴν ὑγίαν. **494 Α** Ἔτσι καὶ τὸν Θεὸν πρέπει νὰ τὸν ἀνυμνοῦμεν δι' ἅλα, καὶ πολὺ περισσότερο Ἀὐτὸν διότι ὡς Θεὸς εἶναι ἀνώτερος τοῦ ἀνθρώπου — ἱεραρῆ καὶ δι' ἓνα ἀκόμη λόγον, διότι τὰ ὅποια τοῦ ἱεραρῆ λαμβανόμενα πρὸς θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς μέτρα πολλὰκις ἔφερον τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἐνῶ ὁ Θεὸς λαμβάνει μέτρα ποὺ ἀπαγαγεύονται ἀπὸ τὴν παρουσίαν του καὶ τὴν ἀγάπην του δι' ἡμᾶς. Δὲν ἐπέφερε συνειπῶς μόνον ζῆλος ἢ χολέρα καὶ τὸ πῦρ, ἀλλὰ κάποτε ἐγλύτωσεν ἀνθρώπους ἀπὸ καταστροφῆς, καὶ πολέμιους ἐσταμάτησε, καὶ ἀπέκρουσεν ἐπιτιθεμένον ἐχθρὸν προεκάλεσε. Ἡ δὲν γνωρίζεις ὅσα θαύματα εἰς τὴν Αἴγυπτον διὰ τῶν τοιοῦτων στοιχείων ἐλαθὸν χώρον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἰουδαίων ἢ ἀκόμη ὅσα ἐγίναν κατὰ τὴν γενεάν τὴν ἰδικὴν μας; Καὶ τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ διατάσσοντος Θεοῦ, ποὺ πράγματα τὰ ὅποια ἔκαμεν μὲ τὴν μεσολάθεσιν τῶν ἀγγέλων, τῶν υερῶν ἐκείνων καὶ τῶν μεγάλων πνευματικῶν δυνάμεων, τὰ ἴδια ἔργα πολλακίς ἔκαμεν θαυματουργικῶς διὰ τῶν στοιχείων τούτων τῆς φύσεως. **Β** Ἔτσι ὅταν καὶ ἀγγεῖος ταῦτα τὰ ἀξιοθαύ-

μαστα ἔργα κάμη, κανεῖς, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον ἀνάητους, νὰ μὴ τὰ σποδίσῃ εἰς ἐκεῖνον (τὸν ἀγγεῖλον), ἀλλὰ εἰς τὸν Θεὸν ποὺ τὰ διέταξε. Ἐσταμάτησε λοιπὸν κάποιον πόλεμον ὁ ἀγγεῖλος; Τὸ ἴδιο ἔκαμε κάποτε καὶ ἡ χολέρα. Ἐπροκάλεσε τὸν θάνατον τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων ὁ ἀγγεῖλος; Ἐπνίξε τοὺς ἀνθρώπους δολοκλήρου δήμου καὶ ἡ βασιλοῦσα τρικιμία. Εὐχαρίσται λοιπὸν τὸν φιλανθρωπον Θεὸν δι' ἅλα τὰ σωματικά.

«Τὰ ἄρη καὶ οἱ παντὸς εἴδους λόφοι, παντὸς εἴδους καρποφόρα δένδρα καὶ ἄλοι οἱ κέδροι. Τὰ ἄγρια θηρία καὶ ἅλα τὰ κατοικίδια ζῶα, τὰ ἔρπετά, καὶ τὰ πτηνὰ ποὺ πετοῦν». Κίτταξε πῶς ἐνδιατρίθει περισσότερο μὲ τὰ πλέον ἀχρηστὰ εἰς τὸν ἀνθρώπον, μὲ τὰ ἄρη, καὶ τὰς φάρμακας, καὶ τὰ θουὰ, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰς ἔρπετά, καὶ τὰ μὴ καρποφόρα δένδρα. **Γ** Διότι τὰ μὲν καρποφόρα δένδρα ἐκ μόνης τῆς καρποφορίας τὸν κἀμινου φανερῶν τὴν χρησιμότητά τῶν, καθὼς καὶ οἱ δμαλαὶ πεδιάδες καὶ τὰ κατοικίδια ζῶα. Τὰ δὲ ἄγρια θηρία, καὶ τὰ ἔρπετά, καὶ τὰ ἄρη, καὶ τὰ ἀκαρπα δένδρα ποῖον χρησιμότητα ἔχουν; Λέγει ἄλλος. Μεγάλη ἀσφαλὸς, εἶναι ἡ χρησιμότης τῶν καὶ ἡ σημασία τῶν διὰ νὰ συγκρατοῦν καὶ διατηροῦν τὴν ἰδικὴν μας ζωὴν. Διότι καὶ διὰ τὰς οἰκοδομὰς εἶναι ἀναγκαῖότητα καὶ τὰ ἄρη καὶ τὰ ἀκαρπα δένδρα, καὶ ἐὰν δὲν εἴχομεν τὰ ὄλικα ταῦτα τίποτε δὲν θὰ ἠμποδίζε τὴν καταστροφήν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὅπως ἀκριβῶς ἔχομεν ἀνάγκην τὰ ἡμέρα χαράφια διὰ νὰ τρεφώμεθα, ἔτσι χρειαζώμεθα καὶ τὰ ἀκαρπα δένδρα καὶ τοὺς λίθους διὰ τὸ κτίσιμον τῶν οἰκιῶν καὶ τῶσων ἄλλων οἰκοδομημάτων ποὺ κατασκευάζονται μὲ αὐτὰ.

Δ' Ἀλλὰ οἱ ὄφεις, λέγει καὶ οἱ σκορπιοὶ, καὶ οἱ δράκοντες (μεγάλα θαλάσσια κήτη), καὶ οἱ λέοντες τί χρησιμὸν εἰσφέρουν εἰς τὸν ἀνθρώπινον ἔθνον; Ποῖον τὸ κέρδος τὸ προσχόμενον ἐξ αὐτῶν; Πολύ, λέγω, καὶ ἀναπλήκτον καὶ ἄχι μικρότερον ἀπὸ τὰ ἡμέρα. Διότι ἐκεῖνα, τὰ ἡμέρα, εἶναι κατάλληλα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος. Αὐτὰ δὲ καὶ μὲ τὸν φόβον αὐτῶν περιφρουροῦν, καὶ οὐ παρακινεῖν νὰ σωφρονῆς, καὶ οὐ κρατοῦν σὲ ἀγωνίαν, καὶ οὐ ὑπενθυμίζου τὴν ἁμαρτίαν τοῦ προπάτορος Ἀδάμ ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ δεικνύουσιν πόσον κακῶν αἰτία εἶναι ἡ παρακοῆ καὶ ἡ ἁμαρτία. Διότι δὲν ἦσαν πέτρα καὶ τόσον ἄγρια τὰ θηρία πρὸ τῆς παρακοῆς, ποὺ νὰ

προκαλούν τὸν πόθον καὶ τὴν ἀπομάκρυναν εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἀλλὰ τιθασειμένα καὶ εὐκόλως χειραγωγούμενα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐ Διότι ᾤδηγησε ταῦτα πρὸς τὸν Ἀδάμ ὁ Θεός, καὶ ὁ Ἀδάμ ἐβώκεν εἰς αὐτὰ δνόματα.⁴⁹⁵ Ἀ Ὁ θρῆς ἔμιλει μὲ τὴν Ἐβαν, καὶ αὐτὴ δὲν τρομοκρατεῖται. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρωτόπλαστοι παρέβησαν τὴν ἐντολὴν καὶ παρήκουσαν τὸν Θεόν, καὶ ἔτσι ἡ ἡμερῆς τῆς ἀπολέσεως καὶ ἀπὸ τὰ θηρία. Ὅταν λοιπὸν ἴδης λέοντα, ὅταν ἴδης ἔφην, ἐνθουμήσου τὴν διήγησιν τῆς Δημιουργίας καὶ τῶν πρωτοπλαστών, καὶ θά σοῦ παρασχοῦν ὄλα αὐτὰ ὄχι μικρὰν ἀφορμὴν φιλοσοφίας. Ἐνθουμήσου δὲ καὶ τὸν Δανιήλ, πῶς περιεφρόνη τὰ ἀγρία θηρία, ἐπειδὴ πρὸς τὴν προπρωτικὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐπλησίασε διὰ τῆς πίστεως. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὸν Παῦλον ἡ ἔχιδνα κατέστη ἀκίνδυνος.⁴⁹⁶ Δὲν θά εἶναι μικρὰ ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς ἀπὸ αὐτῶν τῶν ἀφορμῶν. Ἐκτός ἀπὸ αὐτῶν καὶ δι' ἕν ἄλλο πρέπει νὰ θαυμάσῃς τὴν θεῖον οἰκονομίαν καὶ τὴν φροντίδα Του δι' αὐτὰ. Ἐ Ποῖον εἶναι αὐτό; Διότι καὶ δι' αὐτὰ ὁ Θεός καθώρισε ὀρισμένους τοποθεσίας νὰ διαμένουν, μακριὰ ἀπὸ τὰς πόλεις, τὰς ἐρήμους. Καὶ ἐνῶ αὐτὰ, τὰ ἀγρία ζῶα, εἶναι φοβερά, δὲν εἰσέρχονται εἰς τὰς πόλεις, οὔτε καταδιώκουν τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κατοικοῦν εἰς αὐτὰς, ἀλλὰ μένουν καὶ ἀγαποῦν τὴν ἐρήμον, διότι ὁ Θεός ἀνωθεν καθώρισε δι' αὐτὰ καὶ τόπον κατὰλληλον πρὸς διαμονὴν νὰ ἔχουν τὴν ἐρήμον, καὶ ὀρισμένον πρόπον διατροφῆς των. Διότι ὅταν σὺ κοιμάσαι, τότε ἐκείνα εἰς τὴν ἐρήμον ἐμφανίζονται. Τοῦτο καὶ ὁ προφήτης εἰς ἄλλο μέρος ἀναφέρει καὶ λέγει· «Ἐθεσες τὸ σκότος καὶ τότε ἔγινε νόκτα καὶ κατ' αὐτὴν ἐξέρχονται ὄλα τὰ θηρία τοῦ δάσους διὰ νὰ ἀναζητήσουν τροφήν».⁴⁹⁷ Βλέπεις πῶς καὶ τὰρα ἀκόμη μένουν χάριν σοῦ ἔχῃ τῆς προπρωτικῆς ἐποχῆς, ἔστω καὶ ἀλλοιωμένα, ποὺ διως φέρουν ἀκόμη σημεῖα τῆς παλαιᾶς δόξης; Ὁ Καὶ καθὼς τὰ ἀγρία θηρία ἐποτάσσονται εἰς τὸν θεῖον νόμον, πειθαρχοῦν καὶ ὡς πρὸς τὴν τοποθεσίαν διαβιώσεώς των καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον κυκλοφορίας των. Καὶ ἐάν σὺ δὲν ἔλθῃς πρὸς αὐτὰ, οὔτε καὶ ἐκείνα σὲ ἀκολουθοῦν, ἀλλὰ διαμένουν εἰς τὰς ἐρήμους. Ἐάν λοιπὸν λυθῆσαι καὶ στενοχωρηθῆσαι,

29. Πράξ. 28.
24. Ψαλμ. 108, 20.

διότι δὲν γνωρίζεις τὸν σκοπὸν ἕνεκα τοῦ ὁποῖου ἔχουν γίνε τὰ θηρία, τότε καθίστασαι ὑπερβολικὰ ἀνόητος. Ἐάν δὲ σὺ κυβερνήσης καλῶς τὰ σχετικά μὲ τὸν ἑαυτὸν σου, εἰς τίποτε δὲν θά σὲ θλάσῃ αὐτὰ. Ἐάν ἐπίσης δέχῃσαι θλάσας ἀπὸ τὰ θηρία, σκέψου ὅτι καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πολλὰκις ἐθλάσῃς περισσώτερον. Διότι συμβαίνει κάποτε ὁ ἀνθρώπος νὰ ἀποδεικνύεται χειρότερος καὶ ἀπὸ τὸ θηρίον. Καὶ τὸ μὲν θηρίον ἔχει φανεράν τὴν θηριώδην, ὁ δὲ θηριώδης ἀνθρώπος κρύπτει τὴν πονηρίαν του μὲ τὸ ἐξωτερικὸν ἀπατηλὸν προσώπειον. Ἐ διὰ τοῦτο καὶ πολλὰκις δυσκόλως ἀντιμετωπίζεται. Ἄλλὰ ἐάν προσέχῃς, οὔτε θηρίον, οὔτε ἀνθρώπος δύναται νὰ σοῦ κἀνη κακόν, καὶ ἀπεναντίας ὑπερβολικὰ θά ὠφεληθῆς. Καὶ τί λέγω περὶ θηρίου καὶ ἀνθρώπου, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ὁ διαβόλος ὄχι μόνον δὲν ἔθλαψε τὸν Ἰῶβ, ἀλλὰ ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ κερδίῃ (ὁ ἀθάλητος ἐκεῖνος τῆς ὑπομονῆς) μὲρίους νικητηρίου στεφάνου; Τί ἀναφέρωμαι εἰς τὸ θηρίον καὶ τὸν ἀνθρώπον, ὅταν καὶ ἀπὸ τὰ ἐντός σου εὑρισκόμενα ἐνοστικὰ καὶ κακὰ στοιχεῖα ἐάν ἀμελήσης, θά πάθῃς πολὺ χειρότερα, ὅπως ἀκριβῶς ἡμῶντες νὰ καταστραφῆς ἀπὸ τὴν χολῆν ἢ τὸν σίελον, λόγω ὑπερλειπτομῆς τῶν ἀδένων των, ἐάν ἀδιαφορήσης διὰ τὴν ὑπερβολικὴν καὶ ἐπικίνδυνον ποσότητά των; Ἐ Ἐταὶ λοιπὸν ἔχεις ἀνάγκη ἀγρόπνου προσοχῆς πρὸς ὄλας τὰς κατευθύνσεις. Ἄλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἀνηκίαν καὶ ἀπροσεξίαν μεγίστην θλάσῃν δύνασαι νὰ ὑποστῆς, ἔτσι καὶ ὅταν ἀγρυπνῆς καὶ προσέχῃς, θά καρποθῆς ὄχι μικρὰν ὠφέλειαν. Διότι τὸ πᾶν ἔαρτάται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ἀπόφασιν. Αὐτὸ τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον δύναιται νὰ συμβῆῖ παπτοῦ μὲ τὴν χίονα, καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἀνεμον, τοῦτο δύναται καὶ μὲ τὸν σίελον καὶ τὴν χολῆν καὶ τὸ αἷμα εἰς τὸ αἷμα νὰ συμβῆῖ ἐπίσης. Καὶ πρέπει μὲ μεγάλην σκέψιν ὄλα αὐτὰ νὰ τὰ φροντίζωμεν, ὥστε νὰ ἀποκτώμεν ἀπὸ αὐτὰ κάποιο ὄφελος καὶ νὰ μὴ θλαστώμεθα.⁴⁹⁸ Ἀ Καὶ τί λέγω περὶ τοῦ σώματος, ὅταν καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἔχῃ μέσα της μερικὰ πρόγματα, τὰ ὁποῖα ἐάν ἀφήσης νὰ ἐξέλθουν χωρὶς μέτρον, γίνονται νοσήματα, καὶ ἐάν περιορισθοῦν γίνονται μέσα καὶ βοηθήματα πρὸς ἀρετὴν; Διότι καὶ ὁ θυμὸς, ἐάν περιορισθῆ εἰς τὰ ἐπιτρεπτά ὄρια, δύναται νὰ γίη διὰ σὲ φάρμακον σωτηρίας, ἐάν δὲ ἀφεθῆ ἀπεριόριστος καθίσταται ἀφορμὴ κατὰτροφῆς. Καὶ ἡ ἐπιθυμία, ἐάν κυβερνᾶται μὲ μέτρον,

σέ καθιστά πατέρα και γίνεται χρήσιμος διά την γέννησιν παιδιών. Ἐάν ἀφεθῆ ἀπεριόριστος, σέ οδηγεῖ πολλές εἰς τήν πορνείαν και τήν μοιχείαν, Μή αἰτιάσαι σεμώς τὰ πράγματα αὐτά και τὰς ψυχικὰς ροπὰς, ἀλλά πάντοτε τήν ἰδικήν σου γνώμην νά φοβάσαι. Διότι ἐάν ἀδιαφορῆς διά τὰς σκέψεις και τὰς ἀποφάσεις σου και ἀπό τόν ἑαυτόν σου θά ἐλαθῆς και ἀπό τὸ ἴδιον σῶμα σου θά καταστραφῆς. **Β** Ἐάν δέ φροντίσῃς διά τήν γνώμην σου, οὔτε ἀπό τοὺς δαίμονας, οὔτε ἀπό τόν διάβολον, οὔτε θεσκόως ἀπό τὰ θηρία, θά πάθῃς κάτι φοβερόν και ἀσχημόν.

«Αἰνεῖτε τόν Κύριον οἱ Βασιλεῖς τῆς γῆς και ἄλλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς, ἢ ἄλλαι αἱ φυλαὶ κατ' ἄλλον ἑρμηνευτήν, οἱ ἄρχοντες τῶν λαῶν και ἄλλοι οἱ δίκασται τῆς γῆς. Αἰνεῖτε Αὐτόν οἱ νέοι και αἱ νεαραὶ παρθένοι, (κατά ἓνα ἑρμηνευτήν οἱ ἐκλεκτοί), οἱ γέροντες μετά τῶν νεοτέρων (μετά τῶν νέων, ὅπως λέγει ἄλλος). Ἄς ὑμῆσουν ἄλλοι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου» (στίχ. 11, 12, 13).

Πάλιν ἄλλο εἶδος προνοίας ἀναφέρει ὁ ψαλμωδὸς ἐδῶ τὸ τῶν ἀρχόντων. Αὐτὸ τὸ ὄποιον και ὁ Παῦλος εἰς τήν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν γράφει, και μὲ πολλήν σύνεσιν ὑποδεικνύει, **Γ** ὅτι εἶναι ἔργον τῆς θείας σοφίας τὸ νά κατατάσσονται οἱ ἄνθρωποι εἰς ἄρχοντας και ἀρχομένους, «Θεοὶ δίκαιος εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη ἐξουσία, λέγει, πού σέ οδηγεῖ εἰς τήν διάπραξιν τοῦ ἀγαθοῦ». * Ἐάν τὰς ἀνθρωπίνους ἐξουσίας καταργήσῃς, τὸ πᾶν καταλείπεται. Διότι ἐάν τώρα πού ὑπάρχουν οἱ ἄρχοντες, ἔστω και ἐν συγκυριαῖς μεταξὺ τῶν και πολλοὶ διεσθαρμένοι ἄνθρωποι, εἶναι τόσον ἀναγκαῖα ἢ δι' ἄρχοντων διακυβέρνησις, ὥστε και μὲ κακοὺς ἄρχοντας πολλὴ νά ἐπέγεται ὠφέλεια, σκέψου: ἔταν κολλῶς θά ἐχειρίζοντο τήν ἐξουσίαν οὗτοι, πόσο μεγάλην εὐημερίαν θά ἀπελάττουσαν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἄλλὰ τὸ νά καθορισθῶν μὲν αἱ ἀνθρώπινοι ἐξουσίαι, ὑπῆρξεν ἔργον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι ὁμοῦς πονηροὶ ἄνθρωποι καταλαμβάνουν τὰς ἐξουσίας αὐτὰς και οἱ ὄποιοι δὲν χρησιμοποιοῦν καταλλήλως αὐτάς, **Δ** εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρωπίνης κακίας.

Λέγει λοιπὸν ὁ ψαλμωδὸς ὅτι πρέπει νά ἀναπέμψωμεν εὐχαριστίας εἰς τόν Θεόν και διά τήν ὑπαρξίν τῶν βασιλείων και τῶν διορισμῶν τῶν δικαστῶν. Διότι, ἐπειδὴ

25. Ρομ. 13, 4.

ἀκριθῶς ὁ Θεὸς ἐφρόντισε διά τήν εὐταξίαν τῶν ἀνθρώπων, ὥστε οἱ πολλοὶ νά μὴ κατανήσουν χειρότεροι ἀπὸ τὰ ἄλλα θηρία, τρώγοντι τινὰ ὡσαν ἰππευτικὴν και κυβερνητικὴν τέχνην μοναδικὴν ἐχάρισεν εἰς τοὺτους τὰς ἐξουσίας και τὰς βασιλείας. Καὶ ἂν λοιπὸν εἶσαι ἄρχων, εὐχαρίστη τὸν φιλάθετον Θεόν, **Ε** διότι εἶχες τήν εὐκαρίαν νά ἀναλάβῃς τέτοιαν μεγάλην φροντίδα. Καὶ ἂν εἶσαι ἀρχόμενος και κυβερνηόμενος, πάλιν εὐχαρίστη τὸν Θεόν, διότι εἶχες αὐτόν, τὸν ἄρχοντα, πού φροντίζει διά σέ και δὲν ἀφήνει τοὺς πονηροὺς νά σέ ἐπιβουλεύονται και νά σχεδιάζουν τήν καταστροφήν σου. Καὶ ἂν ἐφθάσας εἰς τήν ηλικίαν τοῦ γῆρατος, και ἂν εἶσαι νέος, και τότε εὐχαρίστησε τόν Θεόν. Τοῦτο πρὸ πάντων ὁ ψαλμὸς αὐτὸς διδάσκει, ὅτι πρέπει δι' ἄλλα νά ὑμῆνῃς τόν Θεόν, και ἂν ἄρχων εἶσαι, και ἐάν συγκυριαίως μεταξὺ τοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο εἶπε: «καὶ ἄλλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς». 497 **A** Καὶ ἂν νέος, λέγει, εἶσαι, και ἐάν γέρον, και ἐάν γυνή, και ἐάν ἀνήρ, δοξολογεῖ τόν Κύριον. Διότι «μόνον τὸ ὄνομα Τοῦ ἐξυμῶθη διά τῶν θαυμασίων ἔργων Τοῦ, διότι ὑπερέχει τῶν πάντων κατὰ ἓνα ἑρμηνευτήν. Ἡ δοξολογία τοῦ ἀναπέμπεται εἰς τὸν οὐρανὸν και εἰς τήν γῆν ὁ ὕμνος Τοῦ, ὅπως λέγει ἄλλος. Ὁ Κύριος θά ἀναδείξῃ και θά ὑψώσῃ τήν δύναμιν τοῦ λαοῦ τοῦ. Ὑμνος και δοξολογία θά ἀποδοθῇ εἰς ἄλλους τοὺς ἀφωσιωμένους εἰς Αὐτόν, εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ και εἰς τὸν λαόν πού τὸν πληροῖαζει και τὸν ἐγγίζει μὲ τήν ἀγιότητά του.

Αὐτὸ δὲ τὸ ὄποιον λέγει ὁ ψαλμὸς, εἶχει ὡς ἐξῆς περίπου: Σὰς εἰδεῖα μὲν τήν κηδεμονίαν, και τήν δόξαν και τήν μεγαλωσίην τοῦ Θεοῦ εἰς ἄλλα τὰ ὄρατά. Πρέπει ὁμοῦς νά ὑμῶμεν Αὐτόν ὄχι μόνον δι' αὐτά, ἀλλὰ και χωρὶς νά σκεπτόμεθα αὐτά. Διότι και πρὶν νά γίνωνται αὐτά, και χωρὶς αὐτά, εἶχε συγκληρωθῆ εἰς τόν Θεόν ἡ δόξα και τὸ ὄνομα και ἡ ἐκ μέρους τῶν πάντων εὐχαριστία πρὸς Αὐτόν. **Β** Τὸ δὲ «Αὐτοῦ μόνου» τὸ εἶπεν ὁ ψαλμωδὸς πρὸς ἀντιδιαστολήν κατὰ τῶν ψευδῶν και ἀνεπίστων εἰδωλοκρατικῶν θεῶν. Ἐπειτα ἠμῶν τὸν ἀκρατήν εἰς ὑψηλότερας ἐνοίας, πάλιν ἀπὸ τήν γῆν εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτόν μεταφέρει. Ὅπως ἀκριθῶς ἤρχισε ἀπὸ τὸν οὐρανὸν και κατέβη εἰς τήν γῆν ἐν συνεχείᾳ, ἔτσι και ἀπὸ ἄλλα τὰ ὄρατά οδηγεῖ πάλιν τὸν ἀκρατήν ὑψηλά εἰς τὸν οὐρανόν και λέγει: «ἡ δοξολογία Τοῦ ἀναπέμπεται εἰς τήν γῆν και εἰς τὸν οὐρανόν. Τοῦτέστιν, ἂν και

αί νοεραὶ καὶ αἰσθηταὶ καὶ αἰσθητικὰ δυνάμεις (οἱ ἄγγελοι) δὲν σταματοῦν ἀπὸ τῶν εὐχαριστιῶν καὶ τῶν ἀνυμνοῦν τὸν Θεόν, ἀλλ' ἡμῶν ὡς τῶσαν μέγας καὶ παντοδύναμος Θεὸς κατεδέχθη τὴν ὀνομασίαν καὶ ἡμῶν λαὸν Του, καὶ οὐ μόνον τὴν ὀνομασίαν, Ἐ ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνεξάντη καὶ ἐξυμώσθη τὴν ἰσχύϊν τοῦ λαοῦ Του. Ἐδὼ πάλιν προτρέπει τοὺς ἀνθρώπους πρὸς μεγαλιώτεραν ἀφοσίωσιν πρὸς Αὐτόν, καὶ δεικνύει ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη λατρείας ἐκ μέρους αὐτῶν (διότι πᾶς Αὐτὸς ποῦ ἔχει φυσικὸν καὶ ἀκαπόπαστον στοιχείον τὴν δόξαν καὶ μίαν τῶσαν μεγάλην κτίσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του θὰ ἐχρειάζετο τὴν ἀνθρώπινην λατρείαν), ἀλλὰ ἐξ ὑπερβολικῆς ἀγάπης καὶ ἀγαθότητος προσήλωκεν αὐτοὺς πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ τοὺς ἔκαμε περιφανεῖς καὶ λαμπροὺς εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐν συνεχείᾳ ἐξέφραξε καὶ ἔλεγεν «Ἦμνος καὶ δοξολογία εἰς ὅλους τοὺς ἀφασιομένους εἰς αὐτὸν θὰ ἀποδοθῇ, εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ εἰς τὸν συγγενικὸν λαὸν του». Ἐ Ἐδὼ πάλιν διὰ τὴν μὴ κάμψιν αὐτοῦς ὀκνηροτέρους καὶ ἀμελεστερούς μετὰ τὴν φράσιν «καὶ λαὸς αὐτοῦ», καὶ ἀρκεσθῶν εἰς αὐτὸ μόνον καὶ «ξεθαρρέψου» καὶ ἀμελήσων διὰ τὰς ψυχικὰς ἀρετὰς των, διὰ τοῦτο εἶπεν «Ἦμνος εἰς ὅλους, οὐχ ἀπλῶς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς ὁσίους Του». Καὶ ἐν συνεχείᾳ εἶπεν «Εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ» μετὰ τὴν προσθήκην «τοὺς ἀποτελοῦντας λαὸν καὶ τὸν πληροῖζει» διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῦ θίου των. Ἄλλος ἐρμηνευτὴς θέτει, ἀντὶ τῆς λέξεως Ἦμνος, τὴν λέξιν ἔπαινος. Τὸ δὲ νόημα τοῦ ψαλμικοῦ τούτου χωρίου εἶναι τὸ ἀκόλουθον: Ἐάν εἰσθε δοιοὶ καὶ ἀφασιομένους εἰς τὸν Θεόν, ἐάν πληροῖσθητε Αὐτὸν διὰ τῆς εὐσεβείας, πολλὴν θὰ ἀπολαύσητε δόξαν. Διότι τὰ μὲν ἀνήκοντα εἰς Αὐτὸν ἀγαθὰ πάντα εἶναι διαρκῆ καὶ ἀνεξάντητα. Τοιοῦτρόπως εἶναι καὶ πᾶσι πλοῦτος καὶ μεγίστην δόξαν ἔχει ὁ Θεός. Ἐ Πρέπει δὲ καὶ τὰ ἰδικὰ μας πνευματικὰ ἀγαθὰ νὰ αὐξήσθω ἀναλόγως καὶ πολλὴν τότε θὰ ἀπολαύσωμεν λαμπρῶν δόξαν ἕνεκα τῆς Χάριτος καὶ φιλοθυρίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΜΘ' (149) ΨΑΛΜΟΝ

498 A. Ψάλατς εἰς τὸν Κύριον νέον ἄσμα.

Κατὰ ἀναγωγὴν τὸ Εὐαγγέλιον ὀνομάζεται καινούριος ἔμνος, νέον ἄσμα. Διότι κατὰ τὴν περίοδον τῆς Καινῆς Διαθήκης ὅλα ἔγιναν νέα. Ἡ Διαθήκη «θὰ ἀνάψω μαζί σας καινούρια Διαθήκη, καὶ νέαν συμφωνίαν». Ἡ κτίσις «Ὅποιοι εἶναι ἀναγεννημένοι καὶ ἐνωμένοι μετὰ τὸν Χριστὸν εἶναι νέα δημιουργία». Ὁ ἄνθρωπος «Ἄς ἀποθέλωμεν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἄς ἐνδυθῶμεν τὸν νέον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος συνεχῶς ἀνανεῶνεται, ὥστε νὰ προχωρῇ εἰς θαυτέραν γνώσιν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γίνετα συνεχῶς τελειότερα εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἔκτισεν». Ἐ Διὰ τὴν καινούρια λοιπὸν ζωὴν, καὶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα λέγεται Καινὴ Διαθήκη καὶ ὡς καινούριον ἄσμα νὰ ψάλωμεν τὴν ἀγγελίαν τῆς μᾶς προτρέπει τὸν ὁ Προφήτης. Κατὰ δὲ τὴν ἱστορίαν, νέον ἄσμα ἦτο τὸ λαμπρὸν καὶ τὸ ἐπίσημον, ποῦ ἐψάλλετο κατὰ τὰς νίκας, καὶ τὰ μεγάλα κατορθώματα, καὶ κατὰ τὰς τροπαιοφόρους καὶ νικηφόρους μάχας.

Ἐ ὁ αἶνος αὐτὸς ἄς ἀπηγγήσῃ εἰς τὴν ἀνάσιν τῶν ἀφασιομένων εἰς τὸν Θεόν. Βλέπει πῶς πρὶν ἀπὸ τὰ λόγια ἐπαχθῆτὶ ὁ Θεὸς τὴν διὰ τοῦ θίου καὶ τῶν ἔργων εὐχαριστίαν, καὶ τοὺς ἀφασιομένους τούτους ὀδηγῆ εἰς χορὸν ἄμνητῶν τοῦ Θεοῦ: Διότι δὲν ἄρκει μὲ λόγια αἰνον νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεόν, ἐὼν δὲν συμβαδίζῃ καὶ ἡ διὰ πράξεων ἐκδηλουμένη ἀρετὴ. Ἐ Ὁ αἶνος τοῦ ἄς ἀπηγγήσῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν δούλων. Καὶ ἐν ἄλλο διδάσκει ἐδὼ. Δεικνύει ὅτι ὅλοι μαζί καὶ ἀπὸ συμφώνου πρέπει νὰ δοξολογῶμεν τὸν Θεόν. Διότι ἡ λέξις Ἐκκλησία εἶναι ὄνομα συνάξεως καὶ συνεκτικῶς συνδέσμου. Ἐ Ἄς εὐφρανθῇ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τὸν Κύριον ποῦ τὸν ἐξέλεξε. Ἐδὼ πρὶν ἀπὸ τὰς ἰδιαιτέρας εὐεργε-

1. ἱερ. 31, 31.
2. ἱερ. 5, 17.
3. κολοσ. 3, 9.

σίας, θέτει τὴν γενικὴν τῆς αὐτῆς, καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ δι' ἵσων συνετέραν συνεχίζει νὰ προτρέπῃ καὶ νὰ λέγῃ· Εὐχαριστοῦτε τὸν Θεόν, διότι σὲ ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηδενός καὶ ἐνεφύσησεν εἰς σὲ ψυχὴν ἀθάνατον. Δὲν εἶναι καὶ τοῦτο μακρὰ εὐεργεσία. Ἐδῶ δὲ δεικνύει καὶ κάτι περισσότερον. Διότι δὲν ἀναφέρει ἀπλῶς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ, τρόπον τινά, **Δ** δεικνύει καὶ τὴν συγγένειαν καὶ προτρέπει νὰ εὐχαριστῇ ὁ λαὸς τὸν Θεόν, ὄχι μόνον διότι τὸν ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ καὶ διότι τὸν κατέστησεν ἐκλεκτὸν τοῦ λαοῦ. Βλέπετε πῶς μετὴν σύνδεσιν τοῦ λαοῦ μετὰ τὸν Θεόν καὶ τὴν στενὴν σύναψιν δὲν ἐπιδιώκει ἀπλῶς νὰ ἀποσπᾷ εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ μετὰ πολλὴν ψυχικὴν διάθεσιν, μετ' εὐχαρίστησιν, καὶ μετ' ἠλοιοῦν τὸν νοῦν καὶ τὴν θέλησιν νὰ εὐχαριστοῦμεν; Διότι ἄλλα αὐτὰ τὰ ὑπαινίσσεται διὰ τοῦ «εὐφρανθήτω». Τὴν διάθεσιν λοιπὸν τοῦ εὐγνωμονοῦντος ζητεῖ, ἢ ὅποια πρέπει νὰ φλέγεται ἀπὸ τὸν πόθον, νὰ διεγείρεται ἀπὸ τὸν πολλὸν ψυχικὸν σύνδεσμον, καὶ νὰ πυρπολῆται ἕως ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἐξυμνοῦμενον Θεόν. Καθὼς ἀκριβῶς καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον δηλώνει καὶ λέγει· **Ε** «Καθὼς ἡ ἑλπίς ποθεῖ ἐντόνως νὰ τρέξῃ εἰς τὰς πηγὰς τοῦ ὕδατος, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μου αἰσθάνεται τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τρέξῃ κοντὰ σου Θεέ μου!» καὶ ἐν συνεχείᾳ «πνευματικὴν δίψαν αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ μου διὰ νὰ τρέξῃ πλησίον εἰς τὸν παντοδύναμον καὶ ζώντανόν Θεόν». Καὶ ἄλλοῦ· «Σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου! Πόσας φορές καὶ αἰσθᾶται αἱ αἰσθήσεις τοῦ σωματός μου εἰς τὴν ἔρημον αὐτῆν χώραν, τὴν ὄψοστον καὶ ἀνύδρον ἐπόθησεν νὰ Σὲ ἴδω». **Ζ** Παραμοιάζει τὴν ψυχὴν μετὰ γῆν διψασμένην καὶ κατάρηρον. Διότι θέλον νὰ παρατήσῃ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς τοῦ καὶ τὸν πόθον τοῦ, κάμνει τὴν σύγκρισιν μετὰ τὴν κατάρηρον ἐκ τῆς ἀνύδρου γῆς καὶ τὴν διψασμένην ἕλασρον. **Α** Καὶ μετὰ λόγια ἄλλα πάλιν τὸν ἴδιον πόθον δεικνύει καὶ λέγει· «πότε θά φθάσω καὶ θά ἴδω τὸ πρόσωπον καὶ τὸν κατὸν τοῦ Θεοῦ»; Παρόμοια λοιπὸν εἶναι αἱ ψυχὴ τῶν ἁγίων καθὼς καὶ ἡ τοῦ Παύλου ποῦ διήρχετο μετ' ἀνεπαρκείας τὴν καθυστέρησιν τῆς ἀπὸ τοῦ κόσμου τοῦτου ἀποδημίας του.

4. Φαλμ. 41, 2.

5. Φαλμ. 41, 3.

6. Φαλμ. 82, 2.

«Καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Σιών ἄς σκιρτήσουν ἀπὸ ἀγαλλίαςιν διότι ἔχουν βασίλειά των τὸν Θεόν» (στῆχ. 2). Βλέπετε ὅτι τοῦτο τὸ ὅποσον ἐπρόλαβα νὰ εἶπω προηγουμένως, τοῦτο ἐδῶ ὑπαινίσσεται, δηλαδὴ τὴν συγγένειαν καὶ τὴν ἰδιαίτεραν πρὸς τὸν λαόν του φροντίδα; Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ συνεχίσει διὰ νὰ δηλώσῃ τοῦτο μετὰ τὴν φράσιν «...διότι ὁ λαὸς τοῦ ἔχει τὸν Θεόν ὡς βασιλέα». Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι βασιλεὺς μόνον διότι ἐδημιούργησε τὸν λαόν του, ἀλλὰ καὶ διότι ἐξεδήλωσε πρὸς αὐτὸν τὴν ἰδιαίτεραν προτίμησιν του. «**Α**ς ὁμῆσουν τὸ ὄνομα Αὐτοῦ μετὰ τὴν συνοδείαν χορῶν». Κότταξε πάλιν καὶ ἐδῶ νὰ διαπιστώσῃς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν χάριν τῆς συμφωνίας. **Β** Διότι διὰ τοῦτο συνιστάνται αἱ χοροὶ, διὰ νὰ ἀναπέμψουν ὁμοθυμαδὸν καὶ ἔλαι ἀπὸ κοινοῦ δοξολογίας πρὸς τὸν Θεόν. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δηλώνει καὶ λέγει· «Μὴ παραμελήτε τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκέντρωσιν σας». Καὶ αὐτὴ ἡ Κυριακὴ προσευχὴ τοῦ ὑπαινίσσεται, νὰ ἀναπέμψεται ἐκ μέρους ἄλλων καὶ ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. «Πατέρας ἄλλων μας ποὺ κατοικεῖς εἰς τοὺς οὐρανοὺς» καὶ συγχώρεσε τὰ παραπτώματα ἄλλων μας. Καὶ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ εἰσελθῶμεν εἰς πειρασμόν καὶ γλύτωσέ μας ἀπὸ τὸν πονηρὸν». **Γ** Παντοῦ χρησιμοποιοῖ τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν. Ἔτσι καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἐξεπαίδευοντὸ νὰ ψάλλουν καὶ νὰ ὕμνουν τὸν Θεόν ἐκ συμφώνου καὶ ἀπὸ κοινοῦ, διὰ νὰ ἐξασκῶνται εἰς τὴν ἀγάπην καὶ εἰς τὴν ἁμόνοιαν.

«Υπὸ τὸν ἦγον τρυπάνων καὶ μετ' αἰσθητικὴν λύραν ἄς ψάλλουν τὴν θείαν δόξαν» (στῆχ. 3).

Μερικοὶ λοιπὸν καὶ τὰ ἀναφερόμενα ἐδῶ ὄργανα τὰ ἐξηγοῦν ἀναγκαστικῶς καὶ λέγουσιν, **Ε** ὅτι τὸ μὲν τρυπάνον ἀπαιτεῖ τὴν νεκρώσιν τῆς σαρκὸς καὶ τὸν πονηρὸν ἐπιθυμῶν μας, τὸ δὲ ψαλτήριον (λύρα) προτρέπει νὰ θυλάωμεν πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸν οὐρανόν. Διότι τὸ ὄργανον τοῦτο, τὸ ψαλτήριον ἀπὸ ἐπάνω δέχεται τὰς κινήσεις καὶ ὄχι ἀπὸ κάτω, ὅπως ἡ κιθάρα. Ἐγὼ δὲ θά ἔλεγον τοῦτο, ὅτι τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, παρεκινῶντο μετὰ τὰ ὄργανα αὐτὰ, διότι ἡ δεικνύει τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν ἁρεσίαν καὶ διότι μόλις προσφάτως εἶχον ἀποσπασθῆ

7. Πλ. καὶ Π' Κορ. 5, 4.

8. Ῥωμ. 10, 35.

9. Ματθ. 6, 9-13.

10. Δακκθ. 11, 4.

ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν. Καὶ ὅπως ὁ Θεὸς τοὺς συν-
χώρησε νὰ κάμουν βυσίας ὡς ἐκδήλων ἐδσεβείας, ἔ-
τσι καὶ ἐδῶ ἐπέτρεψε τὰ ὄργανα αὐτὰ συγκραταβαίνων
πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν καὶ ἀσθενείαν των. Ἀ-
παιτεῖ λοιπὸν ἐδῶ τὸ νὰ ψάλλουν μὲ ψυχικὴν εὐχαριστή-
σιν. Διότι τοῦτο σημαίνει τὸ «Ἄς ψάλλουν εἰς τὸ δνομα
τοῦ Θεοῦ συγκεντρωμένοι εἰς χορόν», νὰ ψάλλουν μὲ μί-
αν φωνὴν ἐνωμένοι καὶ μὲ θῆσαν καθαρὸν. **Δ**

Ἐπειτα πάλιν παροκινῶν αὐτοὺς εἰς μεγαλύτερον
προθυμίαν, ἀναφέρει καὶ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν καλὴν διά-
θεσιν ποῦ ἔχει ὁ ὀμοῦμένος Κύριος πρὸς αὐτοὺς. Διότι
συνεχίζει: «Διότι ὁ Κύριος ἔδειξε καὶ πάλιν τὴν εὐνοίαν
του πρὸς τὸν λαόν του» (στῆχ. 4). Τί ἄλλο εἶναι δυνατόν
νὰ συγκριθῆ μὲ τὴν εὐτυχίαν ποῦ προσέρχεται ἀπὸ τὴν
εὐσπλαγχίαν τοῦ Θεοῦ; «Καὶ θὰ ἀνυψώσῃ τοὺς ταπει-
νοὺς καὶ ἡρέμους χαρίζων εἰς αὐτοὺς τὴν σωτηρίαν των.
Κύτταξε πῶς καὶ ἐδῶ θέτει καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ἀν-
θρώπων καὶ τὰς ἐυεργεσίας τοῦ Θεοῦ ἀντιστοιχῶς. Ὅ-
πως λοιπὸν ζητεῖ νὰ ἀναπέμψεται ἡ εὐχαριστία αὐτῶν
πρὸς τὸν Θεόν, θέτει συγχρόνως καὶ τὰς εὐλογίας τοῦ
Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς καὶ λέγει: «Ὅτι ὁ Κύριος ἔδειξε τὴν
εὐνοίαν του πρὸς τὸν λαόν του». Ἐ ἔτσι καὶ ἐδῶ πάλιν μὲ
τὸ νὰ ἐπαγγελῆται καὶ νὰ ὑπόσχεται τὰ τοῦ Θεοῦ ζη-
τεῖ συγχρόνως καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀνθρωπίνων καθη-
κόντων καὶ λέγει: «Ὁ Κύριος θὰ ἐξυψώσῃ τοὺς ταπει-
νοὺς διὰ τῆς σωτηρίας των». Διότι ἡ μὲν σωτηρία εἶναι
ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ταπεινώσις καὶ πραάτης εἶναι κα-
θήκον τῶν ἀνθρώπων. Διότι δὲν ἐκτελοῦνται αἱ ὑποσχέ-
σεις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν προηγουμένως
δὲν προηγήθῃ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὑποχρεώσεων ὑπὸ τῶν
ἀνθρώπων. Παρατήρησε δὲ ἀκόμη καὶ τὸ μέγεθος τῆς
θείας δωρεᾶς. Δὲν εἶπε, θὰ σώσῃ ἀπλῶς, ἀλλὰ θὰ ἀνυ-
ψώσῃ διὰ τῆς σωτηρίας. Τουτέστι δὲν θὰ ἀπαλλάξῃ μόν-
ον ἀπὸ τὰ δεινὰ τοὺς ταπεινοὺς, ἀλλὰ θὰ τοὺς κατα-
στήσῃ ἐπιστήμιος καὶ περιφανεῖς.³⁰⁰ Ἄ καὶ θὰ τοὺς περ-
ράσῃ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν δόξαν. Τοῦτο ἀκριθῶς θέ-
λων νὰ διασαφήσῃ, συνεχίζει ὁ ψαλμωδὸς καὶ λέγει
«Θὰ καυχήσῃ οἱ ἀφοσιωμένοι εἰς τὸν Θεόν διὰ τὴν
δόξαν των» (στῆχ. 5). Ὅπως προηγουμένως ἀναφέρει
τοὺς πρῶτους ἔτσι καὶ ἐδῶ τοὺς ἀφοσιωμένους ἐπιζητεῖ.
Διότι πανταχοῦ ὁ Θεὸς συνοδεύει τὰς προσταγὰς μὲ δω-
ρεάς. Ἐτσι καὶ πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας ἔκαμεν, τοὺς ἔ-

οῦσαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, τοὺς ἐπαπέφερον ἀπὸ τὴν ἐξο-
ρίαν τῆς Βαβυλώνας καὶ δὲν τοὺς ἔκοσεν μόνον ἀπὸ τὰ
δεινὰ, ἀλλὰ μὲ τὴν θαυματουργικὴν σωτηρίαν των τοὺς
κατέστησε συγχρόνως καὶ λαμπροτέρους καὶ ἐνδοξότε-
ρους. «Καὶ θὰ ἐξαπαλώσῃ εἰς τὰς κλίνας των μὲ χαρὰν
καὶ ἀγαλλίασιν». Πολλὴν δεικνύει ἐδῶ τὴν εὐχέρεαν, ἔξ-
δσαν τουτοσηπρῶτος λέγει ὁ ψαλμωδὸς, πολλὴν τὴν ἔ-
νεσιν. **Β** πολλὴν τὴν πνευματικὴν εὐφροσύνην, πολλὴν τὴν
γλυκύτητα. Αὐτὰ δὲ δια λέγει, ὥστε μὲ τὴν ἰδικὴν των
δύναμιν, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐπετεύχθη μὲ τὴν ἀγωγήν τοῦ Θε-
οῦ, καὶ ὅτι πρέπει νὰ προσελλκκεται αὐτὴ διὰ τῆς ταπει-
νοφροσύνης καὶ τῆς πραάτητος. Αἱ ἐξυμνήσεις τοῦ Θε-
οῦ εὐρίσκονται εἰς τὸν λαφύργα των, καὶ αἱ δίκαιοι ρου-
φοῖται εἰς τὰ χέρια των, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κάμουν ἐκδί-
κην εἰς τὰ ἔθνη, καὶ δικαιοκρασίαν μεταξὺ τῶν λαῶν.
Ἐδῶ ἠηλοὶ τὸν ἐν χορῶ γιγνόμενον πόλεμον καὶ φαει-
ρώνει ὅτι μὲ ὕμνους καὶ ἄσματα, ἔτσι θὰ καταστοῖν νι-
κηταί. Διότι ὑψώσεις θεωρεῖ τὰς ὕμνωνολογίας καὶ τὰς
ψαλμωδίας καὶ τὰς πρὸς τὸν Θεόν εὐχαριστίας. Διὰ τοῦ-
το καὶ ἕτερος ἐρμηνευτῆς τὴν λέξιν «ὑψώσεις» **Γ** τὴν ἀπέ-
δωκεν μὲ τὴν λέξιν ὕμνωνολογία.

«Διὰ νὰ κάμουν ἐκδίκησιν εἰς τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔ-
θνη καὶ νὰ δικάσουν τοὺς λαοὺς». Ποῖον εἶναι τὸ νόημα
του; Ἐπειδὴ καθ' ὅλον τὸ μακρὸν χρονικὸν διάστημα τὰ
γύρω ἔθνη ἦσαν ἰσχυρὰ καὶ ἐνέπαιον τοὺς Ἰσραηλίτας,
τώρα προεξαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ ψαλμωδοῦ, ὅτι διὰ τῶν
θαυματουργικῶν ἔργων θὰ τὰ τιμωρήσουν οἱ υἱοὶ τοῦ
Ἰσραὴλ καὶ ὅτι θὰ ἀποδείξουν ἐμπρόκτως ὅτι οὐκ ἔστι
ἡ εὐ-
λειψις δυνάμεως ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ αἱ ἀμαρτίαι
των ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰσχὴν μέχρι τοῦδε. Κατόπιν
ὅμως, ὅταν ἀρκετὰς τιμωρίας ὑπέστησαν οἱ υἱοὶ τοῦ
Ἰσραὴλ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, δι' ἑνὸς ἀπλοῦ νεύματος τοῦ
φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ μόνον, καὶ τὰ πράγματα ἤλλα-
ξαν θαυματουργικῶς. Κύτταξε τώρα καὶ θαύμασε τὴν
μεγίστην νίκην τοῦ Ἰσραὴλ. Διότι συνεχίζει καὶ λέγει ὁ
ψαλμωδὸς: «Διὰ νὰ δέσουν μὲ σιδηρὰς ἀλύσεις τοὺς θα-
σαίεις καὶ μὲ σιδηρὰς δεσμὰς τὰς χεῖρας τῶν ἐνδόξων ἀρ-
χόντων των» (στῆχ. 8). Ἐἶψε τὴν μεγίστην δύναμιν τῶν
υἱῶν Ἰσραὴλ: «Ὅχι μόνον ἀπέδωκαν τοὺς ἐχθρούς, οἶ-
τε ἀπλῶς τοὺς ἀπέδωκαν μακρὰν, **Δ** ἀλλὰ ἐπέστρεψαν
ἀπὸ ἑλαθὸν καὶ αἰχμαλώτους καὶ ἔδειξαν εἰς ὄλους τὴν

δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ποῦ τοὺς ἐνδυναμῶνει.

«Ὅστε νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς αὐτοὺς ἡ γραπτὴ εἰς τοὺς προφήτας ρητὴ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ» (στῆχ. 9). Πι σημαίνει «κρίμα ἔγγραπτον»; Φανερόν, παρθεμολογούμενον, ποῦ δὲν δύναται νὰ παραδοθῆ εἰς τὴν ληθμονιά. Διότι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἔχουν αὐτὴν τὴν ἰδιότητα, νὰ ἀντέχουν εἰς κάθε ἐποχὴν καὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν κορθαμάτων καὶ ὡς πρὸς μεγίστην θαυματουργικὴν ἐπέμβασιν. Τέτοια λέγει θὰ εἶναι ἡ νίκη καὶ τέτοιο τὸ θριαμβευτικὸν τρόπονον τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ, ὥστε εἰς ἄλους νὰ καθίσταται φανερόν καὶ τόσον σαφές, ὥσάν νὰ εἶναι γραμμένον καθαρά εἰς ἀναμνηστικὴν στήλην, καὶ μὴ δυνάμενον νὰ ἐξαλειφθῆ ποτέ.

«Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως τοῦ Θεοῦ θὰ εἶναι δόξα μεγάλη εἰς τοὺς ἀφωσιωμένους του, ποῦ θὰ γίνων ὄργανά Του». Ποῖα δὲ εἶναι ἡ δόξα αὕτη; Ἐ Αὕτη ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν νίκην. Καὶ δὲν θὰ νικήσων ἀπλῶς, ἀλλὰ ἡ νίκη τῶν θὰ προέβη διὰ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίας, διὰ τῆς ἀνωθεν ἐπεμβάσεως. Κύτταξε δὲ πὺς ἐνθυμῆται τοὺς ὁσίους καὶ πῶς παρακινεῖ αὐτοὺς εἰς ἐπιμελή καὶ ἐνάρετον διαβίωσιν. Κατὰ τὴν γνώμην μου, οὐ μόνον τὴν νίκην λέγει δόξαν, ἀλλὰ καὶ τὸν αἶνον, καὶ τὰς μελοδίας, καὶ τοὺς ὕμνους, καὶ δι' ἄλων τούτων διδάσκει πάντας, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἀνιμῶν τὸν Θεόν, μεγάλην δόξαν κερδίζουν διὰ τὸς ἑαυτοὺς των, καὶ καθίστανται λαμπρότεροι μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, 561 Α εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ ἰσχὺς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΝ' (150) ΨΑΛΜΟΝ

«Αἰνεῖτε τὸν Θεόν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ». Κατ' ἄλλον ἐρμηνευτὴν, «ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ». Κατ' ἄλλον, «ἐν τῷ ἁγίασμένῳ αὐτοῦ».

Ἡ περὶ τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦτο ἐδῶ λέγει ἢ περὶ τοῦ ἁγίου θίου καὶ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν. Ἴδε λοιπὸν πὺς καταπέλει τὸ θεῖον τῶν ψαλμῶν διὰ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεόν καὶ πάλιν, διδάσκειν ἡμῶς ὁ ψαλμωδὸς ὅτι ἡ εὐχαριστία πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος καὶ τῶν πράξεων καὶ τῶν λόγων μας. Β Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει «Κάθε τι τὸ ὁποῖον πράττετε μὲ τὰ λόγια σας ἢ μὲ τὰ ἔργα σας, τὰ πάντα νὰ κάμνετε ἐν δόξασι τοῦ Κυρίου καὶ πρὸς δόξαν αὐτοῦ, εὐχαριστοῦντες δι' αὐτοῦ τὸν Θεόν καὶ Πατέρα»: Τσιουτοτρόπως καὶ τὸ προσήμιον τῆς Κυριακῆς προσευχῆς μας μὲ εὐχαριστίαν ἀρχίζει. Διότι τὸ νὰ λέγωμεν Πάτερ ἡμῶν, τοῦτο εἶναι δέγμα εὐχαριστίας διὰ τὰς δωρεὰς ποῦ ἔγιναν καὶ τὰς ὁποίας δεικνύομεν μὲ τὸ νὰ ὀνομάζωμεν τὸν Θεὸν Πατέρα. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ὀνομάζει τὸν Θεὸν Πατέρα, ὁμολογεῖ συγχρόνως τὴν υἰοθεσίαν ἐκεῖνος δὲ ποῦ ὁμολογεῖ τὴν υἰοθεσίαν, διακηρύσσει τὴν δικαιοσύνην, τὸν ἁγιασμόν, τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων, τὴν χρηρίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γ Διότι πρέπει ἄλα αὐτὰ νὰ προηγήθων, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν ὕστερον τὴν υἰοθεσίαν καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ καλέσωμεν πατέρα τὸν Θεόν. Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι κατὰ ἄλλο ὅποιον νίσσεται μὲ τὰ λόγια του ὁ ψαλμωδὸς. Διότι τὸ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, σημαίνει: διὰ τοὺς ἁγίους του. Εὐχαριστεῖτε λοιπὸν τὸν Θεόν, διότι εἰσηγάγεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον θίον μίαν ταπεινὴν πολιτείαν ἁγίαν ἢ διότι ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους ἁγίλους. Διὰ τοῦτο προηγουμένως, δ-

ταν εἶπεν «ἐν τοῖς ἁγίοις» συνέχισεν «αἰνεῖτε τὸν Θεόν, ὅσοι εἶσατε εἰς τὸ οὐράνιον στερέωμα τοῦ ἔγινε διὰ τῆς παντοδυναμίας Του», καὶ ἀποδεικνύει αὐτὸ τὸ ὅποιον προηγουμένως εἶπον. Διότι τοῦτο εἶναι μᾶλλον περιπόθητον εἰς τὸν Θεόν ἢ ἐκεῖνο. Διότι καὶ ὁ οὐρανὸς ἔγινε διὰ τὸν ἄνθρωπον, παρὰ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν οὐρανόν. **Δ** Ἄλλος δὲ ἐρμηνευτὴς ἀντὶ τοῦ «ἐν στερέωματι» ἐρησιμοποίει «τῷ ἀκαθαρέτῳ», δηλαδὴ εἰς τὸ μὴ δυναμένον νὰ κρημνισθῇ στερέωμα. Καὶ ἄλλος μετέφραζεν «εἰς τὸ στερέωμα τῆς παντοδυναμίας Του». Καὶ ἄλλο ἐδῶ νομίζω ὅτι ὑπαινίσσεται πάλιν, καθὼς καὶ εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν. Διότι ὅπως ἐκεῖ εἶπεν «Αἰνεῖτε αὐτὸν ὅσοι οἱ ἄγγελοι του»²· ἔτσι καὶ ἐδῶ «Αἰνεῖται Αὐτὸν εἰς τὸ οὐράνιον στερέωμά Του», διότι δὲν σταματᾷ νὰ ἐπικαλεῖται συνεχῶς τὰς οὐρανόους Δυνάμεις ὡς συμμετόχους τῆς πρὸς Θεὸν δοξολογίας.

Στίχ. 2: «Αἰνεῖτε Αὐτὸν διὰ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔργα τῆς παντοδυναμίας Του». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς ἀποδίδει «διὰ τὰ κατορθώματά Του». Καὶ ἑβραϊστὶ λέγεται «Βεγεθουρθάν». Ἐ τὸ νόημα τοῦ στίχου τοῦτου εἶναι τὸ ἑξῆς: Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν διὰ τὰ κατορθώματά του, διὰ τὴν δύναμίν του, διὰ τὰ θαύματά του, διὰ τὴν ἰσχὴν ἢ ὅποιαν ἀποδεικνύεται διὰ μέσου πάντων, τῶν ἄνω, τῶν κάτω, τῶν γενικῶν, τῶν ἰδιαίτερων, τοῦ καθενὸς χωριστά, τῶν συνεχιζομένων ἀνευ διακοπῆς εὐλογιῶν.

«Αἰνεῖτε Αὐτὸν διὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἔργων του». Καὶ πῶς τοῦτο εἶναι δυνατόν, νὰ ἀναπεμφθῇ δηλαδὴ δοξολογία ἰσοδύναμος πρὸς τὸ πλῆθος τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἔργων; ⁵⁰² **Α** Δὲν θέλει φυσικᾶ νὰ εἰπῇ ὅτι πρέπει νὰ ἀναπέμπεται ἰσοδύναμος τῶν Θεῶν ἔργων δοξολογία, ἀλλ' ὅσον εἶναι δυνατόν, λέγει, ἀποδίδων τὸ θάρος εἰς «τὸ πλῆθος τῆς μεγαλοσύνης τοῦ Θεοῦ». Δοξαλογεῖ, λέγει, τὸν Θεὸν κατὰ τὸ δυνατόν εἰς ὅ καὶ ἀνάπεμπε δοξολογίαν ἀνταξίαν εἰς ἕνα τόσον μεγάλον Θεόν, ἕνα Θεὸν ὑπερβαλτικῶς μεγάλον διὰ τὰ τοῦ προσφερθῆ δοξολογία ἀπὸ τὴν πτωχὴν ἀνθρωπίνην ὑπαρξίν. Διότι αὐτεῖς εἶναι ἅγιος καὶ ἱκανὸς νὰ προσφέρῃ δοξολογίαν ἀνταξίαν εἰς τὸν Θεόν. Εἶδες πόσον ψυχρῆ; Εἶδες διάνοιαν, ὅπως τοῦ ψαλμφοῦ, νὰ

2. Ψαλμ. 148. 2.

φλογίζεται, νὰ θιάζεται, νὰ ἔχη φιλοδοξίαν διὰ νὰ ὑπερικήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην δυνάμειαν, καὶ νὰ πετάξῃ ψηλά εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νὰ ἔχη συνδεθῆ μετὰ τὸν Θεόν, νὰ ἀφοσιώγεται εἰς Αὐτὸν διὰ τοῦ μεγάλου πόθου.

Στίχοι 3, 4, 5, 6. «Αἰνεῖτε Αὐτὸν μετὰ τὸν ἦχον τῆς σάλπιγγος, μετὰ τὸν κέρατος κατὰ ἕνα ἐρμηνευτήν. Αἰνεῖτε Αὐτὸν μετὰ λύραν καὶ κιθάραν, **Β** μετὰ θύραν³ καὶ λύραν κατ' ἄλλον. Αἰνεῖτε Αὐτὸν μετὰ τύμπανα καὶ χοροῦς. Αἰνεῖτε Αὐτὸν δι' ἐγγύρθων καὶ δι' ἄλλου παντὸς εἰδους μουσικοῦ ὄργανου. Αἰνεῖτε Αὐτὸν. Αἰνεῖτε Αὐτὸν διὰ κινθάλων τοῦ ἐκπέμπου δυνάτους καὶ ὀραίους ἤχους. Αἰνεῖτε Αὐτὸν μετὰ κινθάλων κροτούντων παταγωδῶς, μετὰ κινθάλων συνθηματικῶν ἤχων, ὡς λέγει ἄλλος. Κάθε ζωντανὴ καὶ ἀναπνεύουσα ὑπαρξὶς ἅς ἴμῃ τὸν Κύριον, κάθε ἀναπνοή.⁴ Ὅλα τὰ μουσικὰ ὄργανα κραεῖ, καὶ προτρέπει δι' ἄλων αὐτῶν νὰ ἀναπέμπουν μελωδίαν, καὶ φλογίζει καὶ τὸν νοῦν τῶν Ἰουδαίων καὶ τοὺς ἐνθαρρύνει πρὸς τοῦτο. Ὅπως ἀκριβῶς προτρέπει τοὺς Ἰουδαίους νὰ ὑμνοῦν τὸν Θεόν δι' ἄλων τῶν ὄργάνων, ἔτσι παραινεῖ καὶ ἡμᾶς δι' ἄλων τῶν μελῶν τοῦ σώματός μας νὰ ἀνυμνοῦμε τὸν Θεὸν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ, διὰ τῆς γλώσσης, διὰ τῆς ἀκοῆς, καὶ διὰ τῆς χειρὸς. **Γ** Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ὅποιον καὶ ὁ Παῦλος δηλώνει καὶ λέγει «Καταστήσατε τὰ σώματά σας θυσίαν ζωντανήν, ἁγίαν, εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τοῦ λογικοῦ λατρεύον σας». Ὑμνολογεῖ θεσβαίως καὶ ὁ ὀφθαλμῶς, ὅταν δὲν ἐλέπει ἀκόλαστα καὶ ἡ γλῶσσα, ὅταν ψάλλῃ καὶ ἡ ἀκοή, ὅταν δὲν δέχεται ἀμαρτωλά τραγοῦδια, ὅταν δὲν μηχανορραφῇ, ἀλλὰ νὰ ἀνασφύρῃ ἀγάπην. Καὶ οἱ πόδες, ὅταν δὲν τρέχουν εἰς πονηρίαν, ἀλλὰ δι' ἐκτέλεσιν ἀγαθῶν ἔργων. Καὶ αἱ χεῖρες, ὅταν δὲν ἐκτείνονται δι' ἀρπαγὰς καὶ πλεονεξίαν καὶ διὰ ραπίσματα, ἀλλὰ δι' ἠλεημοσύνην καὶ προστασίαν τῶν ἀδικουμένων. **Δ** Τότε ὁ ἄνθρωπος γίνεται κιθάρα μελωδικὴ τοῦ ἐκπέμπε ἀρμονικωτάτην καὶ πνευματικὴν μελωδίαν πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ τὰ ὄργανα ἐκεῖνα τῶν Ἰουδαίων διὰ τοῦτο ἐπετρέποντο τότε, διὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀδυναμίαν αὐτῶν, καὶ διὰ νὰ ἀνακείνουν ὅσοι μετὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν

3. Πρωτόγγονον μουσικῶν ὄργων.

4. Πρμ. 12. 1.

συμφωνίαν, και να διεγείρεται η διάνοιά των να πράττουν μετ' ευχαριστήσεως τὰ ἔργα ποῦ παρέχουν πνευματικὴν ὠφέλειαν, και διὰ τῆς ψυχαγωγίας αὐτῆς νὰ παρακινήται ἡ θούλησις των πρὸς πνευματικὴν δραστηριότητα. Διότι ὁ Θεὸς γνωρίζων τὸ πρῶτόγονον και ὀκνηρὸν και ὑποχωρητικὸν τῆς ψυχῆς των, μεθώδευσε μετὰ σοφία του αὐτὰ μῶσα νὰ τοὺς ἀφύπνισι. Ἐ καὶ ἀνέμειξε μετὰ τὸν κόπον τῆς ἐπιμονῆς τὴν γλυκύτητα τῆς μελωδίας. Πι δε σημαίνει ἡ φράσις «ἐν κυμβάλῳ σημασίας»; Τοὺς ψαλμοὺς ἔτσι λέγει. Διότι δὲν ἐκυμβάλιζον ἀπλῶς, αὐτὲ ἐκυθάριζον μόνον, ἀλλ' ὅσον ἦτο δυνατὸν και διὰ τῶν κυμβάλων, και διὰ τῶν σαλπικῶν και διὰ τῶν ἤχων τῆς κιθάρας, ⁵⁰⁸ Α τὰς σημασίας τῶν ψαλμῶν ἐκυμβάλιζον. Καὶ ἐχειρίζετο διὰ τὰ παιζιμον τῶν ὀργάνων τούτων μεγάλη προσοχή και κόπος ποῦ ἔφερον ὅμως μεγάλο κέρδος. «Κάθε πνεύ ζῶης ἄς ἀμῆ τὸν Κύριον». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκάλεσε τοὺς ἐξ οὐρανοῦ ἀγγέλους, ἐπειδὴ παρεκίνησε ἅπαν τὸν λαόν, ἐπειδὴ διὰ τὰ μουσικὰ ὄργανα ἐκίνησεν, εἰς τὴν φύσιν ὀλοκλήρην ἐξέρχεται και καλεῖ εἰς ὕμνολογίαν κάθε ηλικίαν: τοὺς πρεσβύτας, τοὺς ἀνδρας, τοὺς νέους, τοὺς ἐφήθους, τὰς γυναῖκας, ἅλους τοὺς κατοίκους τῆς οἰκουμένης και ἔτσι πλέον ἐκ τῶν προτέρων ρίπτει τὰ σπέρματα τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τοὺς πανταχοῦ τῆς γῆς ἐγκαταστατημένους.

Ἄς ψάλλωμεν λοιπὸν διαρκῶς τὸν Θεόν, χωρὶς νὰ παραλείπωμεν νὰ ευχαριστοῦμεν Αὐτὸν δι' ἅλα μετὰ τὰ λόγια και μετὰ τὰ ἔργα μας. Β Διότι αὐτὴ εἶναι θυσία και προσφορά ἰδική μας, αὐτὴ εἶναι λειτουργία ἀσίστη ποῦ ὁμοιάζει μετὰ τὰς τῶν ἀγγελικῶν πολιτειῶν. Καὶ ἐὰν ἐπιμένωμεν ἔτσι νὰ δοξοῦμεν τὸν Θεόν, και τὸν παρόντα ἅπαν χωρὶς δυσκολίας θὰ διέλθωμεν και τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσωμεν. Εἶθε ἅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν πάντα τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ μετὰ τὴν χάριν και φιλοφροσύνην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα μαζί και εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πρέπει δόξα και κράτος και τιμὴ, πόρις και πάντοτε και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὸ ὑπόμνημα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν Ἦσαν εἶναι ἐκ τῶν ὀρασιτέρων ἔργων του ἐξ ἐπόψεως ὅρου, μορφῆς και περιεχομένου.

Δυσκόλως δύναται κανεὶς νὰ ἀποφανθῆ εἰς πρόκειται περὶ ὀμιλιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐλέχθησαν εἰς συνέξεις πιστῶν ἢ ἐὰν πρόκειται περὶ αὐστηρῶς ὑπερηφανιστικοῦ ἔργου. Μᾶλλον ὅμως πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὅτι εἶναι ὑπόμνημα, διότι αἱ διέφοροι ἐνόητες δὲν ἔχουν οὐτε προλόγους, οὐτε ἠθικὰ παραγγέλματα, οὐτε κατακλείοντες μετὰ δοξολογίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὡς παρατηρεῖται εἰς τὰς ὀμιλίαις τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Ὁ χρόνος συντάξεως τοῦ ἔργου μᾶς εἶναι ἀγνωστος. Τινὲς ὑπέθεσαν ὅτι ἔγραψεν ἐν Ἀσπυσιῶν, τινὲς δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει και ἄλλοι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξορίας τοῦ ἱεροῦ ἀνδρός.

Μέχρις ἡμῶν διασώθησαν ἑλληγιστὶ μὲν τὰ κεφάλαια Α' - Η' τοῦ ὑπομνήματος τούτου, τὰ ὅποια ἐκδόθησαν εἰς τὸν παρόντα και τὸ ἐπόμενον τόμον, πλήρεις δὲ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν προσηύχτη Ἦσαν εἰσοσθῆ μόνον ἄρμενασι.*

Αἱ ἐνόητες εἰς τὰς ὀμιλίαις εἶναι διηρημένα τὰ ὀκτὼ πρῶτα κεφάλαια εἰς ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν εἰς κεφάλαια διαίρεσιν τοῦ πρωτοτύπου καμένου τοῦ Ἦσαν. Τοῦτο κεφάλαιον εἰς ἕνα ἐκ τῶν δύο λόγων: ἢ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε διαίρεσιν εἰς κεφάλαια δὲν ἀντιστοιχοῦσε εἰς τὴν σημερινὴν καθιερωμένην, ἢ πρὶναι γὰρ γίνεσθαι ἢ ἐκδοθῆ ἔστι τὸ σωζόμενον καίμενον ἀποτελεῖ συνταχθέντην ἐκδοσὴν τοῦ ἔργου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, εἰς τὴν ὁποῖαν ἕως εἰσαγρήθη ἢ κατ' ἐνόητας διαίρεσιν του.

* Παρὰ τὰς ἐνόητους διακεφαλαίαι, ἐπιβλέποντες και τὸ καίμενον τὸ ὅτι προσφέρωμεν εἰς ἑλληγιστὴν μετάφρασιν, ἐξασφαλίζομεν τὸν αἰδιῶνον πρὸς τούτω κρηπίδωσαν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΪ'ΑΝ

¹ Α Την αξίαν αὐτοῦ τοῦ προφήτου ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ, ἰδιαίτερα, εἰς τὸ ἔργον του, δεικνύει διμῶς αὐτὴν κατὰ τελειότερον πρῶτον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε πῶς καλὰ ἀπὸ ὧλους τὰς ἀρετὰς του, ὁ Παῦλος, ἀφοῦ πηγὴ τῆς ἀμιλίας του ἦτο ἡ πλουσία χάρις τοῦ Πνεύματος. Δεικνύον οὗτος τὴν ἐλευθέραν καὶ εὐθαρσὴν ὁμιλίαν του, καὶ τὴν ἀδούλωτον ψυχὴν του, καὶ τὴν ἀνωτέραν σκέψιν καὶ τὴν μεγάλην σαφήνειαν εἰς τὴν προφητείαν περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐξέφρασε διὰ αὐτὰ μὲ ἓνα λόγον· Β «Ὁ Ἡσαΐας ἀποτολμᾷ καὶ λέγει·¹ Εὐρέθην ἀπὸ ἐκείνου, οἱ ὅποιοι δὲν μὲ ἀνεζητοῦσαν, ἔγιναν φανεροὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἐρωτοῦσαν δι' ἐμὲ»·² Μεγάλῃ ἦτο καὶ ἡ συμπάθειά του πρὸς τοὺς σωμαθρώπους του. Διότι δὲν ἐξεγείρετο μόνον κατὰ τῆς παραφροσύνης τοῦ λαοῦ καὶ μὲ ἐλευθέραν γλῶσσαν καὶ ἀνωτέραν σκέψιν καὶ μὲ πολλὴν παρησιαστικὴν ἀνήγγελε τὰ λυπηρὰ γεγονότα, τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ τοὺς εἴρουν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γεγονότων δὲν ποτὲ καὶ δὲν μικραίνεται ὀλιγότερον ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι πίπτουν εἰς τὰς συμφορὰς, καὶ κλαίει πῶς πολὺ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀρχμαλωσίαν. Καὶ ὅλοι, δύνανται κανεὶς νὰ εἴπῃ, οἱ προφῆται καὶ οἱ ἅγιοι εἶχον τοιοῦτου εἴδους συνήθειαν μὲ τὴν στάσιν των ἔναντι τοῦ λαοῦ των ἀπέκρινον τὴν πατρικὴν ἀγάπην καὶ ἔγιναν πολὺ πῶς τυραννικοὶ ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς τυράννους.² Α Ὅμως οὐδεὶς, οὐδεὶς φιλόστοργος πατὴρ ἐφλογιζέτο ποτὲ κατὰ τοιοῦτον πρῶτον διὰ τοὺς ἀπογόνους του, ὅπως οὗτοι ἀπέβησκον πρὸς χάριν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν πνευματικὴν τῶν ἐξουσίαν, μὲ τὸ νὰ κλαίουν, νὰ θρηνοῦν, νὰ παρακαλοῦν τὸν Θεόν, ὅταν ὑπέφερον αὐτοί, νὰ δηλοῦνται εἰς τὴν ἐξορίαν μετὰ τοῦ τοιμνίου των νὰ συμμέτχουν εἰς τὰς συμφορὰς, νὰ πράττουν καὶ νὰ ὑποφέρουν τὰ πάντα, διὰ νὰ λυτρώσων αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὴν

1. Ρομ. 10, 20.
2. Ἠε. 65, 1.

αόρατον ὄργην καὶ ἀπὸ τῆς ξαφνικῆς ἐπιβραμῆς. Καὶ πράγματι τίποτε δὲν εἶναι τόσο κατάλληλον διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς θεουσίας, ὅσον ἡ ψυχὴ ἢ ὅποια ἀγαπᾷ τὴν γυνῶσιν καὶ γνωρίζει νὰ συνυποφέρει. Διὰ τοῦτο ἀνεβίβασεν ὁ Θεὸς καὶ τὸν μέγαν Μαουσα εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀρχηγίας τοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ πρότερον μὲν ἀπέδειξε διὰ τῶν ἔργων του τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν λαόν, ἔπειτα ταῦτα δὲ ἔλεγεν· «Ἐὰν θέλῃς νὰ συγχαρῆσθε αὐτοὺς, συγχάρηστέ τους ἐν ἐναντίᾳ περιπέτρῳι ἐξάλειμα μαζί με αὐτοὺς καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ θρόνον τῆς ζωῆς, ὅπου με εἰχαίς γραμμένον».³ Καὶ αὐτὸς ὁ Ἰβιος ὁ Ἡσαΐας, ὅταν ἐβλεπε αὐτοὺς νὰ ἀθροίζονται εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἔλεγεν· «Ἀφήσατέ με, διὰ νὰ κλαύσω πικρῶς. Μὴ προσπαθῆτε νὰ με παρηγορήσετε διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ γένους μου».⁴ Ὁ Ἰερεμίας συνέταξε ἀκόμη καὶ ἔκτενεῖς θρήνους, ὅταν ἔπαιον ἡ πόλις. Ὁ Ἰεζεκιήλ μάστιγα τοὺς ἠκολούθησον εἰς τὴν ἔξαρσιν καὶ ἐπίστευεν, ὅτι ἡ ἔξῃ χώρα ἦτο ἀκραιτέρη ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ἐπειδὴ εἶχεν ὡς κατάλληλότεστον μέσον παρηγορίας διὰ τὴν συμφορὰν τὴν νὰ εὐρίσκηται πᾶσιον τῶν πασχόντων καὶ νὰ ρυθμῆ καὶ ὑπερητῆ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων. Ὁ Καὶ ὁ Δανιὴλ πρὸς χάριν τῆς ἐπιστροφῆς των παρέμεινεν ἄνευ τροφῆς εἰκοσι καὶ περισσοτέρας ἡμέρας καὶ μεγάλην προθυμίαν ἐπέδειξε, παρακαλῶν τὸν Θεὸν νὰ ἀπαλλαγθῶν αὐτοὶ ἀπὸ τὴν πικρὰν δουλείαν. Καὶ ὁ κάθε ἄγιος παρουσιάζει ἀκτινοβολίαν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον. Ἔτσι καὶ ὁ Δαυὶδ, ὅταν ἔβλεπε τὴν ὄργην ἐκείνην, ἢ ὅποια εἶχεν ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ στρέφεται ἐναντίον τοῦ λαοῦ, ἐζητοῦσε νὰ στραφῆ ἐναντίον του καὶ ἔλεγε· «Ἐγὼ ὁ θεοσκόπος ἠμάρτησα καὶ ἐγὼ ὁ θεοσκόπος διέπραξα τὸ κακόν· καὶ οὗτοι, δηλ., τὸ ποιμνιον, τί ἔπραξαν; Ἄς πέσῃ ἡ τιμωρὸς χεῖρ σου ἐπάνω μου καὶ ἐπάτω εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου».⁵ Καὶ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, ὅν καὶ εὐρίσκητο μακρὰν τῶν κακῶν καὶ οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε με τὰς συμφορὰς, αἱ ὅποια θὰ ἐπλήττον τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων, ἠ τὸσον πολὺ παρακαλοῦσε καὶ ἰκέτευε τὸν Θεόν, ὡσάν νὰ εἶχεν ἐισέλθει ὁ Ἰβιος εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τῶν συμφορῶν. Καὶ δὲν θὰ διέκοπτε τὰς προσπα-

3. Ἐβ. 22, 22.

4. Ἰεζ. 32, 4.

5. Δ. Β' Βαβ. 34, 17.

θείας των με ἔργα καὶ με λόγους, ὡστε νὰ ἀποτρέψῃ τὸν φοβερόν ἐκείνον ἐπισημόν, δὲν δὲν τὸν ἐγκατέλειπεν ὁ Θεὸς καὶ ἀπειμακρόνεντο. Οἱ ἄγιοι τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐβείβαν, ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, μεγαλύτεραν ἀρετὴν, ἐπειδὴ εἶχον λάθει περισσότεραν χάριν καὶ ἐκλήθησαν εἰς μεγαλύτερους ἀγῶνας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πέτρος, ὅταν ἤκουσε τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ, ὅτι διὰ τοὺς πλουσίους εἶναι πάρα πολὺ δύσκολος ἡ εἰσοδος εἰς τὸν οὐρανόν, ἀγωνισθε καὶ ἔστω καὶ, ὅν καὶ ἦτο ἀσάδοδος ὡς πρὸς τὴν σωτηρίαν του, ὑπέβαλε τὸ ἐρώτημα· «Καὶ ποῖος λοιπὸν δύναται νὰ σωθῆ;»⁶ Καὶ ὑπεβλήθη τὸ ἐρώτημα, διότι δὲν ἐφρόντιζον οἱ ἀπόστολοι διὰ τὸν ἑαυτῶν των, ἀλλὰ δι' ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ἐ Καὶ ὁ Παῦλος εἰς ἄλλας τὰς ἐπιστολάς τὸ ἴδιο μᾶς δεικνύει. Ὁδὸς χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἐπισημοῦσε νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ νὰ μὴ ἴη τὸν Χριστὸν. Ἐκφράζει ταῦτο με τὰ ἑξῆς: «Τὸ νὰ φύγω ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν καὶ νὰ εἶμαι μαζί με τὸν Χριστὸν εἶναι καλλύτερον, τὸ νὰ παραμείνω ὅμως με τὸ πᾶμα εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν εἶναι ἀναγκαϊότερον διὰ τὴν πνευματικὴν σας ἀφέλειαν».⁷ Τέτοιον χαρακτῆρα διατηρεῖ πρὸς χάριν μας καὶ οὗτος ὁ προφήτης. Καὶ διότι ἀνακοινῶναι με μεγάλην παρηγορίαν τὰς ἀσφάσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ διότι ἐλέγχει τοὺς ἁμαρτωλοὺς,⁸ ἢ καὶ διότι παρακαλεῖ αὐτὸν ἀδιάκοπα καὶ με ἔκτενεῖς λόγους, ὅταν ὀργίζεται κατ' αὐτῶν. Τοῦτο δυνάμεθα ἰδιαίτερα νὰ ἱδωμεν πρὸς τὸ τέλος τῆς προφητείας. Προηγουμένως ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸ προῖμιον τῆς προφητείας.

6. Ἄποκ. 12, 28.

7. Θάλασσ. 1, 23-24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

«Ὁρασις τὴν ὁποίαν εἶδεν
ὁ Ἡσαίας»⁸

Διὰ δύο λόγους ὀνομάζει **ὄρασιν** τὴν προφητείαν. Ἡ ἐπειδὴ θάλλει ἐνώπιόν του πολλά ἀπὸ τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶν — **Β** ὅπως ὁ Μιχαίας εἶπε τὸν λαὸν ἐσκορπισμένον⁹ καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν παραουσίαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐλάτρευον τὸν ἥλιον καὶ τὸν Θαμουῶν¹⁰ — ἢ ἐπειδὴ αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἀκούσονται ἀπὸ τὸν Θεὸν οἱ προφῆται, δὲν εἶναι καθόλου κατώτερον ἀπὸ τὸ πραγματικὸν θέαμα, ἀλλὰ δίδει πληροφορίας μὲ ὅμοιον τρόπον, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν αἰσθάνεται εἰς τὰ ἀνθρώπινα. Ἐπειδὴ θεσπιαῶς ἤκουον οἱ προφῆται κατὰ διαφορετικὸν ἀπὸ τοὺς ὑπολοίτους τρόπον, λέγει· «Μοῦ προσέθεσε οὖς διὰ νὰ ἀκούω».¹¹ Ὄταν χρησιμοποῖ τὴν λέξιν **ὄρασις**, κάμνει καὶ τὸν λόγον ἀξιόπιστον, καὶ ἀφυπνίζει τὸν ἀκροατὴν, καὶ παραπέμπει εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐφάνερωσε τὰ πράγματα. **Γ** Διότι ὑπάρχει οὐνῆθεια εἰς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μεταδιδάσκουν εἰς τοὺς ἄλλους τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, πρὶν ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα νὰ προϋποθέτουν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ τίποτε δὲν λέγουν ἰδικὸν των, ἀλλὰ ὅτι τὰ λεγόμενα εἶναι ὠριαμένα θεϊκὰ μοντεύματα καὶ πραγματεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Τὸ ἴδιον τονίζει καὶ ὁ Δαυὶδ· «Ἡ γλῶσσά μου εἶναι πένα ταχυγράφου γραμματέως».¹² Μὴ νομίζης, λοιπὸν, ὅτι τὰ γράμματα εἶναι τῆς γραφῆς, ἀλλὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, ἢ ὁποῖα τὴν κρατεῖ. Μὲ ἄλλους λόγους, δὲν εἶναι τῆς γλώσσης τοῦ Δαυὶδ, ἀλλὰ τῆς χάριτος, ἢ ὁποῖα τὸν κινεῖ. Καὶ ἄλλος προφήτης διὰ νὰ μὴ θεωρήσῃ κακίαν ἀναγνώστης τὰ λεγόμενά του ὡς

8. Ἡσ. 1, 1.
9. Γ' Βαο. 39, 17.
10. Ἰεζ. 9, 14.
11. Ἡσ. 60, 4.
12. Ψαλμ. 44, 2.

ἀνθρωπίνην σοφίαν, εβείβε αὐτὸ τὸ ἴδιο καὶ εἶπε, ὅτι «ἐγὼ ἤμην γιδωσοκὸς καὶ ἐξάρασαν κορμούς σικομορέων».¹³ **Δ** Καὶ δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς αὐτὸ, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ κάτι ἄλλο καὶ εἶπε· Ἄλλ' ἐγὼ ἐπληρώθην ἐν Πνεύματι Κυρίου μὲ δύναμιν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἰσχύον.¹⁴ Διότι δὲν τοὺς κατέστησε μόνον σοφοὺς ἢ χάρις, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροὺς, δὲν τοὺς κατέστησεν ἰσχυροὺς εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος, ἀλλὰ εἰς τὸ φρόνημα. Ἐπειδὴ εἶχον νὰ ἀντιμετωπίσουν λαὸν ἀνασθὴ καὶ ἀσθένειαν, ποῦ εἰσφύσε δι' αἵματα προφητῶν καὶ ἐμελετοῦσε σφαγὰς ἀγίων, εὐλόγως εἶχον ἀνάγκην μεγάλης δυνάμεως, ὥστε νὰ μὴ καταποτῆσθῇ ἢ ἀπεργραπτός ὀρυμνικός των. Διὰ τοῦτο εἰς μὲν τὸν Ἱερεμίαν λέγει «Σὲ ἐτοποθέτησα» ὡσαν σιδηρένιον στυλὸν καὶ ὡσαν χάλκινον τεῖχος.¹⁵ **Ε** εἰς δὲ τὸν Ἰεζεκιὴλ «Σὺ κατοικεῖς μεταξὺ σκορπίων, μὴ φοβηθῆς» ἀπ' αὐτοὺς καὶ μὴ δειλιάσῃς.¹⁶ Καὶ ὁ Μωϋσῆς, ὅταν ἀνετίθετο εἰς αὐτὸν ἡ ἀποστολή, μοῦ φαίνεται ὅτι ὀμοιοχώρησε¹⁷ ὅχι μόνον ἐπειδὴ ἐφοβείτο τὸν Φαραῶν, ἀλλὰ κυρίως ἐπειδὴ ἐφοβείτο τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, Ἐγὼ λοιπὸν συναμιλοῦσε μὲ τὸν Θεόν.¹⁸ **Α** καὶ εἶχεν ἀφήσει κατὰ μέρος τὸν θάρσαρον βασιλεῖα, μὲ πολλὴν φροντίδα ἐζητοῦσε νὰ μάθῃ, τί πρόκειται νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτούς, ὅταν δὲν ἐπίστευον, ὅτι ἔρχεται ὡς ἀπεσταλμένος ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ.¹⁹ Καὶ τὴν δύναμιν νὰ τελεῖ θαύματα ἔλαθε τότε ἀπὸ τὸν Θεόν ἐξ αἰτίας τοῦ τρόπου σκέψεως ἐκείνων. Καὶ πολλὴ ὁρᾷ. Διότι, ἂν ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁμοφύλους του τὸν ἐφόβησε τόσο πολύ, ἂν καὶ εὐηργετήσῃ,²⁰ τί ἦτο φυσικὸν νὰ πάθῃ αὐτός, ὅταν ἐσκέπτετο ἐκείνων τὸν ἀπακτὸν ὄχλον; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐλάμβανεν ὅχι μόνον πνεῦμα σοφίας, ἀλλὰ καὶ δυνάμεως, καὶ ἔλεγεν Ἄλλ' ἐγὼ ἐπληρώθην ἐν Πνεύματι Κυρίου μὲ δύναμιν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἰ-

13. Ἄμ. 7, 14.
14. Ἠσ. 60, 3, 8.
15. Ἰερ. 1, 18.
16. Ἰεζ. 2, 6.
17. Ἠσ. 4, 10.
18. Ἠσ. 4, 1 εἶ.

19. Ὁ Μωϋσῆς ἐφώνησεν ἐπὶ Αἰγύπτῳ, ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος ἔβλεπεν ἐν Ἠρατοῖν τὴν ἐπιπλοῖν, ὅταν παρατήρησεν δύο Ἑβραῖους πρὸς ἀπελάττειντο, εἶπε ἀκέραιον ἀπάντησιν· «Ποῖος ἐκ ἐβραίων ἔρχεται καὶ δικαιοσύνην εἰς ἡμᾶς; μήπως θέλῃς νὰ μὲ κοιτάσῃς, μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον ἐφώνησες πρὸς τὸν Αἰγύπτιον;» (Ἠσ. 2, 11-16).

οχόν.²⁰ Καὶ ἄλλος προφήτης πάλιν ἔλεγε: «Ρῆμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἔγινε πρὸς τὸν Ἰαρεμίαν τὸν υἱὸν τοῦ Χελκίου».²¹ Καὶ ἄλλος προφήτης πάλιν ἔλεγε: «Ἄγγελμα περὶ Νινευί. Β. Βιβλίον ὁράσεως τοῦ Ναουμ τοῦ Ἑλκεσαίου».²² Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος με διαφορετικὴν λέξιν τὸ ἴδιο με τοὺς προηγουμένους θεικνέει, ἀφοῦ ἀνόμασε λήμμα τὴν κοπήν τοῦ Πνεύματος. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅταν καταλαμθάνοιτο ἀπὸ τοῦ Πνεύματος, ἔτσι ἀμιλοῦσαν, ἐκάλεσε με αὐτὸ τὸ ὄνομα τὴν ἐνέργειαν τῆς χάριτος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος θέτει εἰς τὴν ἀρχὴν ὧν τῶν ἐπιστολῶν τὴν λέξιν ἀ π ὁ σ τ ο λ ο ς²³ καὶ ἐκφράζει μετὰ τὸ ὄνομα τῆς ἀποστολῆς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐξέφραζον οἱ προφήται μετὰ τὰς λέξεις δ ρ α σ ι ε ς, λ ὄ γ ο ς, λ ῆ μ μ α καὶ ρ ῆ μ α. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ τοὺς ὄρους δ ρ α σ ι ε ς καὶ ρ ῆ μ μ α Θε ο ῦ, δὲν διδάσκει κάτι ἰδικόν του, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος καλεῖ τὸν ἑαυτὸν του ἀ π ὁ σ τ ο λ ο ν, δὲν διδάσκει κάτι ἰδικόν του, ἀλλ' ἐκεῖνος, τὰ ὅποια διέταξε ὁ ἀποστολεὺς. Ὁ Πράγματι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀποστόλου δὲν παρουσιάζει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του κάτι νέον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε: Μὴ ὀνομάσθε κάποιον διδάσκαλον εἰς τὴν γῆν· διότι ἕνας εἶναι ὁ διδάσκαλός σας, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς.²⁴ Μετὰ τοὺς λόγους τούτους θεικνέει ὅτι ὅλα τὰ δόγματά μας ἔχουν λάβει τὴν ρίζαν τὴν ἀπὸ ἐπάνω, ἀπὸ τὸν οὐράνιον δεσπότην, ἂν καὶ εἶναι ἄνθρωποι οἱ ὑπηρετοὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. «Τὴν ὁποῖαν εἶδεν ὁ Ἡσαΐας»·²⁵ Μὲ ποῖον τρόπον βλέπουν τὰς ὁράσεις οἱ προφῆται, δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν μας νὰ εἴπωμεν. Διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῆ μετὰ τοὺς λόγους ὁ τρόπος, μετὰ τὸν ὁποῖον βλέπουν. Γνωρίζει τοῦτον σαφῶς μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔλαθε πείραν τοῦ πράγματος. Διότι, ἂν πολλακίς ἀδυνατῆ κανεὶς νὰ παραστήσει μετὰ τὸν λόγον ἔργα ἢ καὶ πάθῃ φυσικὰ, κατὰ μείζονα λόγον εἶναι δύσκολον νὰ παρουσιάσῃ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος. Πρέπει νὰ ρωκνι-

20. Πρὸλ. Μτθ. 8, 8.
21. Ἰερ. 1, 1.
22. Ναὺμ. 1, 1.
23. Τὸ ὄνομα ἀ π ὁ σ τ ο λ ο ς ἰκανεῖται εἰς τοὺς προλόγους ἐνείνα ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου.
24. Πρὸλ. Μτθ. 23, 7 ἔξ.
25. Ἠσ. 1, 1.

δυεῦση κανεὶς νὰ χρησιμοποίησῃ σκεπτικὰς εἰκόνας, διὰ διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν παραστήσῃ μετὰ ἀνιγματικὸν τρόπον. Ἐμένα μοῦ φαίνεται, ὅτι τὸ τοιο συμβαίνει εἰς τοὺς προφήτας μετὰ ἐκεῖνα, κατὰ κάποιαν ἀναλογίαν, τὸ ὁποῖον λαμβάνει χώραν εἰς τὰ διαυγῆ νερά που καταυγάζονται, ὅταν δεχθῶν τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου. Ἔτσι καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν προφητῶν, ἀφοῦ καθαρῶσθαι κατ' ἀρχὰς μετὰ τὴν ἰδικὴν τῶν ἀρετῶν, ὑποδέχονται τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀφοῦ ἀποκτήσῃσιν ἐκείνην τὴν ὑπερκόσμιον λάμπην, οὕτω καὶ μόνον οὕτω δέχονται τὴν ἰκανότητα νὰ γνωρίζουν τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶν. «Υἱὸς τοῦ Ἀμῶς»·²⁶ Διὰ τί ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς; Ἐ ἢ ἐπειδὴ φέρουν καὶ ἄλλοι τὸ ἴδιο ὄνομα ἢ διὰ νὰ μάθουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι δὲν ἐπισημαίνει τὴν ἀρετὴν τοῦ παιδὸς τὸ ταπεινὸν γένος τοῦ πατρὸς καὶ ὅτι δὲν εἶναι εὐγένεια τοῦτο, τὸ νὰ γεννηθῆ κανεὶς ἀπὸ ἐνδόξου προγόνου, ἀλλὰ τὸ νὰ γίνουσι αὐτοὶ μεγάλοι. Καὶ αὐτὸς, ἂν καὶ ἐγεννήθη ἀπὸ ἀσημον πατέρα, ἔγινε πῶ λαμπρὸς ἀπὸ ὄλου καὶ διέπρεψε μετὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἰδικῆς του ἀρετῆς. «Τὴν ὁποῖαν εἶδεν ἐναντίον τῆς Ἰουδαίας καὶ ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ»·²⁷

Διὰ τί ἀνέφερε χωριστὰ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον τόπον; Ἐπειδὴ καὶ αἱ τιμωρίαι ἔγινον χωριστὰ καὶ εἰς διαφορετικὰς χρόνους. Ὁ Ὁ Θεὸς ἐπρόβηκε καὶ τοῦτο μετὰ σοφὸν τρόπον, νὰ μὴ καταστρέφῃ δηλαδὴ διὰ μιὰς ὄλου τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀργὰ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ὥστε μετὰ τὴν τιμωρίαν ἐκεῖνων, οἱ ὁποῖοι ἀδηγήθησαν εἰς τὴν ἀχμαλωσίαν, νὰ σωφρονισθῶν οἱ ὑπόλοιποι. Ἄν δὲν ἐχρησιμοποίησαν τὸ φάρμακον ὅπως ἔπρεπε, τὸ σφάλμα δὲν εἶναι τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τῶν ἀσθενῶν. Πράττει τοῦτο πάντοτε καὶ εἰς κάθε γενεάν, δὲν τιμωρεῖ δηλαδὴ συγχρόνως ὄλους ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι πίπτουν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς τὸ ἴδιο ἁμάρτημα. Διότι, ἂν ἔπρεπε τὸ ἀντίθετον, θὰ εἴχεν ἐξακαθισθῆ ἀπὸ πολὺν χρόνον ὀλοκήθην τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἀλλὰ ἀπὸ ὄλου δάπαιται τιμωρίαν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν. Ἔτσι ἀπ' ἐνὸς μὲν ἢ μετριάσει τὴν τιμωρίαν αὐτῶν τῶν ἰδίων εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ἀπ' ἑτέρου δὲ παρῆγει εἰς τοὺς συγχρόνους τῶν ἀξιολόγων εὐκαιρίαν μεταβολῆς πρὸς τὸ καλῶ-

26. Ἠσ. 1, 1.
27. Ἠσ. 1, 1.

τερων. Ἐκείνους ὅμως, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ κερδίσουν κάτι οὔτε μὲ ἱδικὴν τὸν προαποβουλῶν οὔτε ἀπὸ τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν, τοὺς προαρίζει διὰ τὴν ἀναπόφευκτον καὶ φοβεράν ἡμέραν τῆς κρίσεως. «Κατὰ τὴν βασιλείαν Ὁζίου καὶ Ἰωάθαν καὶ Ἀχάσ καὶ Ἐζεκίου, οἱ ὅποιοι ἐβασίλευσαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν».²⁸ Καὶ τὸν χρόνον κατ' ἀνάγκην παραθέτει καὶ παραπέμπει τὸν φιλόπουν ἀκροατὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν γεγονότων. Δίδει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ πῶς καταληπτὴ καὶ πῶς σαφὴς θὰ γίνῃ ἡ προφητεία, ἐὰν γνωρίζωμεν ποῖα ἦτο ἡ πολιτικὴ κατάστασις, ποῖα ἦσαν τὰ τραύματα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ πῶς οὗτοι κατεσκευάσαν τὰ φάρμακα διὰ τὴν θεραπείαν. C «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἀκροάσου, γῆ, διότι ὁ Κύριος ἐλάλησε».²⁹ Τὸ προοίμιον εἶναι πλήρες θυμοῦ. Διότι, ἐὰν δὲν ἦτο παράφορος καὶ ἀνεκφράστος ἡ ὀργή, δὲν θὰ ἄφηνε κατὰ μέρος τοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ ἐστρεφε τὸν λόγον πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Πράττει δὲ τοῦτο διὰ μόνον διὰ νὰ γίνῃ φανερά ἡ ὀργή, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἐλέγξῃ μὲ ὑπερφολικὸν τρόπον τοὺς μέλλοντας ἀκροατὰς του. Δεικνύει ἔτσι, ὅτι ἐκαίνοι, οἱ ὅποιοι ἐτιμήθησαν μὲ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, συμπεριφέρονται χειρότερα ἀπὸ τὰ ἀναισθητὰ ἐκ φύσεως στοιχεῖα. Αὐτὸς ὁ τρόπος ἐκφράσεως ἦτο συνήθης καὶ εἰς ἄλλους προφήτας. D Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης, ὁ ὁποῖος ἀπεστάλη πρὸς τὸν Ἰεροσόμ, ἀπὸ ἄφνης κατὰ μέρος τὸν βασιλέα, πρὸς τὸν ὅποιον ἀπεστάλητο, ὠμιλοῦσα μὲ τὸ θουαστήριον.³⁰ Καὶ ὁ Ἱερεμίας ἐκαλοῦσε τὴν γῆν καὶ ἔλεγε· «Γῆ, γῆ, γῆ γράψε αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον, ἀνθρώπον ἀποκεκρυγμένον».³¹ Καὶ ἄλλος προφήτης πάλιν ἔλεγεν· «Ἀκούσατε, φάραγγες, θεμέλια τῆς γῆς».³² «Υἱοὺς ἐγέννησα».³³ Δὲν ἀναφέρει εἰς αὐτοὺς τὴν κοινὴν πρὸς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος εὐεργεσίαν, τὴν εἰσοδὸν εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ τὴν ἔξαρητικὴν εὐεργεσίαν, τὴν υἰοθεσίαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Πάντοτε ὁ θεὸς ἀρχίζει τὰς εὐεργεσίας. Ὅπως ἀκριβῶς ἐπράξεν εἰς τὴν δη-

28. Ἡσ. 1, 1.

29. Ἡσ. 1, 2.

30. Γ' Βασ. 13, 1 ἔξ.

31. Ἱερ. 22, 26, 36.

32. Μτθ. 6, 8.

33. Ἡσ. 1, 2.

μιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνῶ ἀκόμη δὲν εἶχε δημιουργηθῆ ὁ ἀνθρώπος, ὁ θεὸς τὸν ἐτίμησε μὲ τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ εἶπε· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν».³⁴ Ἐ Εἰς τὴν Κοινήν ὅμως Διαθήκην τοὺς ἐλάσις μεγαλύτερα δῶρα. Διότι τοὺς ἐτίμησε μὲ τὸ λατρεῖν τῆς ἀναγεννησεως, ἂν καὶ δὲν εἶχον πρᾶξι κατὰ ἀξιόλογον καὶ μάστιχα εἶχον διακράξει ἀναριθμητὰ κακὰ. Ἔτσι εἶναι δυνατόν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον νὰ ἀντιληθῆ κανεὶς, ὅτι τοὺς ἐτίμησε μὲ τὴν υἰοθεσίαν, ἂν καὶ δὲν εἶχον καταρθῶσι κάτι καὶ μάστιχα εἶχον ὑποπέσει εἰς σφάλματα. Ὅμως ἐπειδὴ τιμᾶ πρὸ τῶν πόνων, δὲν ἀφαίρει τὴν τιμὴν μετὰ τοὺς πόνους, ἀλλὰ τότε δίδει μεγαλύτερα φραθεία. Καὶ ὑψώσα».³⁵ Ὅσα συνέθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν ἔρημον καὶ τὴν Παλαιστίνην τὰ ξεπεράσε μὲ ἕνα λόγον. A Εἶναι τοῦτο συνήθεια εἰς τὸν θεόν, νὰ μὴ ἐπιμένῃ εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν γεγονότων ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου τῶν εὐεργεσιῶν. «Αὐτοὶ μὲ ἠθέτησαν».³⁶ Παρέθησαν, λέγει, τὸν νόμον μου, ἐγκατέλειψαν τὰ προστάγματά μου, ἐ-γνώρισεν ὁ θεὸς τὸν κτήτορά του καὶ ὁ νόμος τὴν φάτιν τοῦ κυρίου του».³⁷ Αἱ συγκρίσεις μεγαλύνουν τὴν κατηγορίαν, καὶ ἰδιαίτερα, ἔστιν τὰ μέλη τῶν συγκρίσεων εἶναι ἀνία. Καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «Ἄδρες Νινευίται θὰ ἀνασπῶν κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν μαζὶ μὲ αὐτὴν τὴν γενεάν καὶ θὰ τὴν καταδικάσωσι».³⁸ Καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον πάλιν λέγει· «Βασίλισσα τοῦ νότου θὰ ἀνασπῶθῃ κατὰ τὴν ἐσχάτην κρίσιν καὶ θὰ καταδικάσῃ αὐτὴν τὴν γενεάν, διότι ἦλθεν ἀπὸ τὴν ἀκρὴν τοῦ κόμου, διὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν σοφίαν τοῦ Σολομώντος».³⁹ B Καὶ ὁ Ἱερεμίας πάλιν λέγει· «ὑπάγετε εἰς τὰς νῆσους Χετιμ καὶ ἴθετε εἰς Κεδάρ. Ἀποσταλάτε καὶ μάθετε, ἐὰν θὰ ἀλλάξουν οἱ εἰδωλολάτραι τοὺς θεοὺς των ὁ λαός μου ὅμως ἠλάσας τὴν δόξαν του μὲ ἄλλους θεοῦς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους δὲν θὰ ἀφελῆθῃ».⁴⁰ Μὲ τὸ ἀνατέρω χωρίον δεικνύει τὸ μὴ δυσβάστακτον τοῦ νόμου καὶ πόση προσπάθεια ἀπαιτεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τὴν δ-

34. Γεν. 1, 26.

35. Ἡσ. 1, 2.

36. Ἡσ. 1, 2.

37. Ἡσ. 1, 8.

38. Δουκ. 11, 32.

39. Λουκ. 11, 31.

40. Ἱερ. 2, 10-11.

ποιαν είναι εβκόλον να διαθέσουν και τα άλλα ζώα, ακόμη και τα πιο άσχητα. Ἄλλα θὰ εἶπη κάποιος ὅτι ἐκεῖνα ἔχουν ἐκ φύσεως τὴν γνώσιν. Ἄλλα εἶναι δυνατόν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπιτυγχάνονται ἀπὸ ἐκεῖνα κατὰ φυσικὸν τρόπον, νὰ ἐκτελεστοῦν ἀπὸ ἡμᾶς μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς ἐλευθέρας θεολησεως. «Ἐγνώρισεν ὁ θεὸς τὸν κτήτορά του».⁴¹ Δὲν ἀναφέρει αὐτοὺς διὰ τὸ ἐξαίρετον τῆς δωρεᾶς. **Γ** ἄλλα ἀξιάζει τὴν κατηγορίαν μετὰ τὴν ὑπερφωλὴν τῆς κακίας των. Διότι, ὅπως διὰ τὰς ντροπιάσας καλεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἔτσι πάλιν δὲν συγκρίνει αὐτοὺς μετὰ ἀνθρώπων, ἀλλὰ μετὰ ζώων, καὶ μάλιστα μετὰ τῶν ἀσχητόντων, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι χειρότεροι ἀπὸ ἐκεῖνα. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ ὁ Ἱερειῆς καὶ φέρει ὡς παράδειγμα τὴν πρυγῶνα καὶ τὴν χελιδόνα.⁴² Καὶ ὁ Σολομῶν ἐπίσης παραπέμπει τὸν ὀκνηρὸν ἄλλοτε εἰς τὸν μύρμηκα⁴³ καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν μέλισσαν.⁴⁴ Ὁ Ἰσραὴλ ὅμως δὲν μετὰ ἀναγιγίσει.⁴⁵ Εἶναι ἐπίτασις τῆς κακίας, ἀφοῦ ἀκόμη καὶ οἱ στενοὶ φίλοι, καὶ μετὰ ἀπὸ τόσας τιμᾶς, καὶ δλοὶ διὰ μᾶς ἠτόμολῃσαν πρὸς τὴν κακίαν. **Δ** Δὲν εἶπεν Ἰακώβ, ἀλλ' Ἰσραὴλ, ὥστε μετὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ προγόνου των νὰ φανερώσῃ μεγαλυτέραν τὴν ἀγνακασομένην τῶν ἀπογόνων. Διότι αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἀπέπεισε τὴν εὐλογίαν τῆς ὀνομασίας, ἐνῶ αὐτοὶ μετὰ τὴν παρανομίαν τὴν ἐπρόδωσαν. «Καὶ ὁ λαὸς μου δὲν μετὰ ἀντιλαμβάνεται».⁴⁶ Ἐμὲ, λέγει, ὁ ὁποῖος εἶμαι πρὸς φανερός καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ἐλλοίμωνον εἰς σέ, ἔθνος ἀμαρτωλῶν».⁴⁷ Καὶ τοῦτο εἶναι σύνηθες εἰς τοὺς προφήτας, νὰ βρῆνοῦν δηλαδὴ αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι πάσχουν ἀπὸ ἀδερᾶτετον νόσου. Ἔτσι καὶ ὁ Ἱερειῆς μεταχειρίζεται τοῦτο εἰς πολλὰ σημεῖα. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Χριστὸς καὶ λέγει: «Ἄλλοιμωνον εἰς σέ Χωραζὶ, ἀλλοιμωνον εἰς σέ Βηθσαιδᾶ».⁴⁸ Ἐπειδὴ καὶ τοῦτο εἶναι εἶδος διδασκαλίας, διότι ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπανεφέρειν ὁ λόγος, τὸν διόρθωσε πολλὰκις

41. Ἦσ. 1, 3.

42. Πρῶτ. Ἰερ. 8, 7.

43. Περ. 6, 6.

44. Πρῶτ. Περ. 6, 6.

45. Ἦσ. 1, 3.

46. Ἦσ. 1, 3.

47. Ἦσ. 1, 4.

48. Μαρτ. 11, 21.

ὁ θρῆνος. **Ε** Ἄρα, ὁ ὁποῖος εἶσαι πλήρης ἀμαρτιῶν».⁴⁹ Ἄλλη προσθήκη κατηγορίας καὶ μάλιστα μετὰ ἐπίτασιως, διότι φέρονται δλοὶ ὡς ἀμαρτωλοὶ. «Σπέρμα ποιηρῶν».⁵⁰ Δὲν κατηγορεῖ τὴν γέννησιν των, ἀλλὰ δεκνύει ὅτι ἦσαν κακοὶ ἀπὸ τὴν πρώτῃν ἡλικίαν των. Πράγματι, ὅπως ὁ Ἰωάννης, ὅταν λέγῃ «Φίδια, ἀπόγονοι τῶν ὀχιῶν».⁵¹ Ἄ δὲν κατηγορεῖ τὴν φύσιν, διότι δὲν θὰ ἔλεγε «Κάμψτε καρποὺς ἀζώων τῆς μετανοίας».⁵² ἔτσι καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅταν λέγῃ «Σπέρμα ποιηρῶν» δὲν κατηγορεῖ τὴν γέννησιν των, «Υἱοὶ ἀνομοῖ».⁵³ Δὲν εἶπε παρόνομοι, ἀλλὰ ἀνομοὶ, οἱ ὁποῖοι δὲν συμπεριφέρονται καλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον λάθει τὸν νόμον. Ἄλλα τοῦτο φανερώνει τὴν διαφορὰν τῆς προθέσεως. «Ἐγκαταλείψατε τὸν Κύριον καὶ ἔτσι παρωργισατε».⁵⁴ Χάριτι ἐμφώσεως τὸ εἶπε. Διότι ἦτο ἀρκετὸν διὰ κατηγορίαν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὴν τὴν στάσιν κατηγορεῖ ὁ Ἱερειῆς καὶ λέγει: Ὅτι ἀπειμακρύνθησαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ προσηλώθησαν εἰς τοὺς δαίμονας.⁵⁵ Ὁ τὸν ἀγιον τοῦ Ἰσραὴλ».⁵⁶ **Β** Καὶ τοῦτο εἶναι ἐπίτασις τῆς κατηγορίας, διότι, ἂν καὶ ἦτο κοινὸς Δεσπότης δλων, τότε ἦτο γνωστὸς μόνον εἰς αὐτοὺς. «Ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω».⁵⁷ Ποῦ ἐμείναν ὀπίσω μέρος, διὰ τὰ τὸ πηγάσαστε, μετὰ τὸ νὰ ἐξακοουθήτε νὰ προσθέτετε ἀμαρτίας».⁵⁸ Πᾶρα πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ καταδίκη, ὅταν δὲν θελιώνονται ὅτε μετὰ τὰς τιμωρίας. Καὶ τοῦτο εἶναι εἶδος εδεργείας, ἡ τιμωρία. Διότι δὲν ἤθύναντο νὰ λέγουν, ὅτι ὁ θεὸς μόνον τοὺς ἐτίμησε καὶ εδεργέτησεν, ὅταν δλοὶ ἠμάρτησαν, τοὺς ἐγκατέλειψε, ἀλλὰ καὶ τιμᾶς ἐκληροδότησε καὶ μετὰ τὸν φθόν των τιμωρίων τοὺς ἐσωφρόνισε. Ὅμως καὶ εἰς τὴν πρώτῃν καὶ εἰς τὴν δευτέραν περιπτώσεων συνέχισαν νὰ ζοῦν μέσα εἰς μίαν ἀνίατον κατάσταση.

49. Ἦσ. 1, 4.

50. Ἦσ. 1, 4.

51. Μαρτ. 3, 7 καὶ 23, 33.

52. Μαρτ. 3, 8.

53. Ἦσ. 1, 4.

54. Ἦσ. 1, 4.

55. Πρῶτ. Περ. 4, 7, 8.

56. Ἦσ. 1, 4.

57. Ἦσ. 1, 4.

58. Ἦσ. 1, 4. Ἡ φράσις ὑπάρχει μόνον εἰς τὸ δευτέρον κεφάλαιον.

59. Ἦσ. 1, 6.

Ὁ Θεὸς ἐχρησιμοποίησε κάθε εἶδος θεραπείας. Ἄλλοτε μὲν ἀπέκοψε τὰ σάπια μέλη, ἄλλοτε δὲ μὲ τὴν φωτιὰν ἀπελάμασε τὰς πληγὰς. Ὅμως ἡ κατάστασις τῆς νόσου δὲν ἠκολούθησεν ἀνάλογον πρὸς τὴν θεραπείαν πορείαν. Ἰδιαίτερα τοῦτο ἦτο **Σ** σημεῖον τῆς ἀνάτου νόσου των, τὸ ὅτι ἦσαν ἀνεπιθεκτοὶ κάθε εἴδους θεραπείας. «Ὀλόκληρος ἡ κεφαλὴ σας πονεῖ καὶ ὀλόκληρος ἡ καρδία πάσχει. Ἀπὸ τὰ πόδια μέχρι τὴν κεφαλὴν δὲν ὑπάρχει κάποιο ὑγιὲς μέρος. Δὲν ὑπάρχει οὔτε μῶλωψ, οὔτε τραῦμα, οὔτε αἱματηρὰ πληγὴ».⁶⁰ Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναφέρει τὰς κολάσεις καὶ τὰς τιμωρίας. Διότι τοῦτο δὲν εἶναι μικρότερον εἶδος εὐεργεσίας, ἀκόμη καὶ τῆς τιμῆς, ἡ ὁποία ἐγένε εἰς αὐτοὺς. Διότι ἄλλως, λέγει, τοὺς ἐκακοποίησα καὶ τοὺς ἔρριψα μέσα εἰς τὴν λύπην. Ἐάν ποτὴ ὀλόκληρος ἡ κεφαλὴ, διατὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε τραῦμα οὔτε μῶλωψ; Τὸ τραῦμα τότε φαίνεται ὅτι εἶναι τραῦμα, ὅταν τὸ ὑπόλοιπον σῶμα εἶναι ὑγιές. **Δ** Ἐάν ὁμοίως συμπίση νὰ εἶναι ὀλόκληρον τὸ σῶμα πληγωμένον, ποτὲ δὲν θὰ φανῆ ἡ πληγὴ. Τοῦτο λοιπὸν ἐπιθυμῶ νὰ δεῖξῃ, ὅτι ὀλόκληρον τὸ σῶμα ἦτο μία πληγὴ. Δὲν ἦτο ἄλλο μὲν μέρος ὑγιές, ἄλλο δὲ προσημένον, ἀλλὰ ὀλόκληρον ἦτο μία φλεγμονή, ὀλόκληρον ἦτο ἓνας μῶλωψ. «Δὲν ὑπάρχει καταπραυντικὸν ἐμπλαστρον διὰ νὰ τοποθετηθῆ ἔπάνω εἰς τὴν πληγὴν».⁶¹ Ἡ κατάστασις αὐτῆ εἶναι φανερότερα ἀπὸ τὴν προηγουμένην. Διότι δὲν εἶναι τόσο φοβερόν τὸ νὰ εἶναι κάποιος ἀσθενής, ὅσον τὸ νὰ μὴ ὑπάρχῃ δυνατότης νὰ θεραπευθῆ ὁ ἀσθενής, καὶ ἰδιαίτερα, ὅταν ὁ ἰατρός εἶναι τῆς μεγάλης ἀξίας. «Οὕτως ἔλασον, οὕτως ἐπίδεσμος».⁶² Ἐπιμένει εἰς τὴν μεταφορὰν, διὰ νὰ κάμῃ ἐκφραστικὸν τὸν λόγον διότι εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον εὐρίσκειται τὸ ἐξαιρετικὸν τῆς μεταφορᾶς. «Ἡ γῆ σας ἐρημος».⁶³ Αὐτὰ τὰ ἀναγγέλλει ὄχι ὡς γεγονότα τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ τὰ προλέγει διὰ τὸ μέλλον. Ἐ μὲ τὴν χρῆσιν αὐτῆς τῆς μεθόδου ἐπιτυγχάνουν οἱ προφῆται ταυτοχρόνως νὰ ἐκφραζοῦν τὸν ἀκρατὴν καὶ νὰ δεικνύουν τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας των. Διότι, ὅπως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν τὰ περασμένα, * **Α** ἔτσι καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ λεγθοῦν ἀπὸ τοὺς

59. Ἦσ. 1, 6 - 8.
60. Ἦσ. 1, 6.
61. Ἦσ. 1, 8.
62. Ἦσ. 1, 7.

προφήτας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ συμβοῦν, ἐκτός ἐάν κάποτε ἤθελον μετανοήσῃ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐμελλον νὰ τιμωρηθοῦν. «Αἱ πόλεις σας εἶναι καμμένα ἀπὸ τὴν φωτιάν».⁶⁴ Διότι δὲν τὰς ἐξήσανε τελείως, ἀλλ' ἐπέτρεψε νὰ ἴστανται ὄρθια τὰ λείψανα τοῦ θεοβάρικου ἐμπρησμοῦ, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ μαστιγώσουν καλύτερα τὰ πρόσωπα τῶν θεοατῶν. «Ἦν γῶρον σας κατατρώγουν ἐνὸς πόνου σας ἔξιναι καὶ κείτα εἰς ἐρείπια καταστραμμένη ἀπὸ ἔξινου λαοῦ».⁶⁵ Τοῦτο εἶναι ἐπίτασις τῆς συμφορᾶς, ἀφοῦ ἀκόμη καὶ θεαταὶ γίνονται τῶν συμφορῶν των καὶ δὲν μαθάνουν αὐτὰ μόνον ἐξ ἀκοῆς. «Θὰ ἐγκαταληφθῆ ἡ θυγατὴρ Σιών, ὅπως ἐγκαταλείπεται ἡ σκηνὴ εἰς τρυγημένον ἀμπέλωνα καὶ ἡ ἀποθήκη ὀπαρῶν εἰς ἓνα "μποστάν"».⁶⁶

Β Αἱ εἰκόνες, καὶ ἰδιαίτερα ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὴν Γραφήν, περιέχουν μεγάλην δύναμιν πρὸς παράτασιν τῶν λεγομένων. Ὀνομάζει τὴν Ἱερουσαλήμ θυγατέρα Σιών, ἐπειδὴ εὐρίσκειται κάτω ἀπὸ τὸ ὄρος. «Ὅπως ἐγκαταλείπεται ἡ σκηνὴ εἰς τρυγημένον ἀμπέλωνα καὶ ἡ ἀποθήκη ὀπαρῶν εἰς ἓνα "μποστάν"».⁶⁷ Ἀφοῦ εἶχε σηκωθῆ ὁ καρπὸς καὶ ἔχουν μεταφερθῆ μακρὰν οἱ γεωργοί, εἶναι περιττὴ ἡ οἰκοδομὴ τῆς πόλεως. «Ὡς πόλις, ἡ ὁποία παλιοκεῖται».⁶⁸ Τοῦτο εἶναι τὸ σκοτεινὸν σημεῖον τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως των. Διότι, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ κάποιος, ὁ ὁποῖος θὰ σπεύσῃ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ κλεισθοῦν ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ νὰ ἀναμένουν τὴν ἀσφάλειαν μόνον ἀπὸ αὐτὰ. «Ἐάν δὲ ὁ Κύριος τῶν Δυνάμεων ὁ παντοκράτωρ δὲν ἀφῆνεν ὑπόλοιπον τι μεταξύ μας, (ἡ καταστροφὴ μας θὰ ἦτο πλήρης καὶ παντοσθενῆ), ὅπως ἦτο ἡ καταστροφὴ τῶν Σοδόμων, καὶ θὰ ἐλγομεν κατὰ πάντα τὴν τύχην τῶν Γαμορρῶν».⁶⁹ **Γ** Εἶναι πάντοτε σὺνθεσις εἰς τοὺς προφήτας νὰ προλέγουν ὄχι μόνον τὰ θεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ ὀπιστοῦν οἱ παραβάται τοῦ νόμου, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀξία νὰ πάθουν, διὰ νὰ ἀναγνωρίσουν αὐτοὶ, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν

64. Ἦσ. 1, 7.
65. Ἦσ. 1, 7.
66. Ἦσ. 1, 8.
67. Ἦσ. 1, 8.
68. Ἦσ. 1, 8.
69. Ἦσ. 1, 8.

της τιμωρίας, πολλές χάριτας εἰς τὸν Θεόν, ἀφοῦ δὲν ἔλαβον τιμωρίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν παραπτωμάτων σου, ἀλλὰ πολὺ ἑλαστικότεραν. Τοῦτο τονίζει καὶ ἐδῶ. Ὅτι δηλαδὴ τὰ ἀμαρτήματά των δὲν ἀπαιτοῦσαν ὡς τιμωρίαν μόνον ἐκείνη, τὰ ὅποια ἀνεφέρθησαν, ἀλλὰ παρωλεθρίαν καὶ τελείαν ἐξασφάλισιν ὀλοκλήρου τοῦ γένους, πράγματα τὰ ὅποια συνέβησαν θεβαίως εἰς τὰ Σόδομα. Ἡ φιλαστροφία ἡμῶς τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπέτρεψε νὰ γίνη τοῦτο D καὶ ἐπέφερε τιμωρίαν πολὺ μικροτέραν ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς ἀμαρτίας. Ἐπειδὴ ὑπάγει στενὴ συγγένεια μεταξὺ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Ἰδαθῆκης, εὐλόγα καὶ ὁ Παῦλος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν συνήθειαν καὶ ὁμιλήσῃ μετὰ καταλληλότερον ἀπὸ τὴν προφήτην τρόπον.⁶⁹ Ὅπως κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, ἔαν δὲν ἦτο μέγα τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅλοι θὰ ἀπήγοντο διὰ τῆς θίρας εἰς τὴν ἔξορίαν, ἔτσι καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ, ἔαν δὲν ἐνεφανίζοντο τὰ δῶρα τῆς χάριτος, θὰ ἀφίσταντο ὅλοι πολὺ χειρότερα ἀπὸ αὐτοῦ. «Ἐγκατέλειπε ὑπόλοιπὸν τι μεταξὺ μας».⁷⁰ Ἔνωσὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι διεσώθησαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. «Ἀκούσατε τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ἀρχόντες τῶν Σοδόμων, δώσατε προσοχὴν εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, λαεὶ τῆς Γομόρρας».⁷¹ Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι ἦσαν ἀξιοὶ νὰ πάθουν ὅ,τι ὤπισθον οἱ Σοδομίται, δευκνύει, ὅτι ἀπετόλμησαν νὰ πράξουν ὅ,τι ἐπράξαν οἱ Σοδομίται. Ἐ Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς προσφωνεῖ μετὰ τὴν κοινὴν ὀνομασίαν. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ὁ λόγος δὲν θὰ ἦτο ἀδικαιος. Διότι, ὅτι δὲν ἀπειθύνεται τὰρα πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων, ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ὁποίους προσφωνεῖ μετὰ τὸ κοινὸν ὄνομα, τὸ ἀποδεικνύει ὁ λόγος κατατώρει. Πράγματι ἀναφέρει θυσίας καὶ προσφοράς καὶ τὴν ὑπόλοιπον νομικὴν λατρείαν, τῆς ὁποίας οὔτε ἴχνος δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς Σοδομίτας. Ἄ Δώσατε προσοχὴν εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ μας», λέγει, εἰς τὸν ἑλεγχόν.⁷² «Τί μοῦ χρειάζεται», λέγει, ἐπὶ πλῆθος τῶν θυσιῶν σας, λέγει ὁ Κύριος. Εἶμαι γεμάτος ἀπὸ ὀλοκαυτώματα κριῶν καὶ δὲν ἐπιθυμῶ τὸ λίπος τῶν ἀρνιών καὶ τὸ αἷμα τῶν ταύ-

69. Ρωμ. 9, 29.
70. Ἔσ. 1, 8.
71. Ἔσ. 1, 10.
72. Ἔσ. 1, 10.

ρων καὶ τῶν τράγων».⁷³ Ὁλόκληρος ὁ τεσσαρακοκτὸς ἔνατος ψαλμὸς ὁμοιάζει μετὰ αὐτὸ τὸ χωρίον. Ἡ δομὴ τοῦ θεοθείας ἔχει διαφορετικὰς λέξεις, ἀλλὰ τὰ ἴδια νοήματα. Διότι τὸ χωρίον τοῦ ψαλμοῦ «Θὰ προσκαλεσθῶ τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ τὴν γῆν διὰ τὴν δικαίαν τὸν λαόν σου»⁷⁴ εἶναι ὁμοιον νοηματικὰ μετὰ «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἀκροάσου, γῆ, διότι Κύριος ἐλάλησε».⁷⁵ Καὶ τὰ ὑπόλοιπα χωρία ἔχουν ἀντίστοιχον ὁμοιότητα. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Δαυὶδ «δὲν θὰ σὲ ἐλέγξω διὰ τὰς θυσίας σου, ἅ τὰ ὀλοκαυτώματά σου εἶναι πάντοτε ἐνώπιόν μου»⁷⁶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Ἰσαΐας λέγει «Τί μοῦ χρειάζεται τὸ πλῆθος τῶν θυσιῶν σας; λέγει ὁ Κύριος».⁷⁷ Καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ὁ μὲν Δαυὶδ λέγει «Δὲν θὰ δεχθῶ ἀπὸ τὸν οἶκον σου μύσους καὶ ἀπὸ τὰ τοῖμιά σου τράγους»⁷⁸ ὁ δὲ Ἰσαΐας «Δὲν θέλω ὀλοκαυτώματα κριῶν καὶ λίπος ἀρνιών καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων».⁷⁹ Ἐπειδὴ, ὅταν συνεχῶς κατηγοροῦντο δι' ἑλλειψιν πάσης ἄλλης ἀρετῆς, ὡς μεγίστην ἀπολογία ἐνεφανίζον τὰς θυσίας, ὅτι διήθεν τὰς ἐκτελοῦσαν ἀδιάκοπα, πολὺ ὀρθὰ καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος προφήτης, μᾶλλον δὲ καὶ ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι, τοὺς στεροῦν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπολογία. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖον γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν ἐδόθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αἱ θυσίαι, C ἄλλ' ἀργότερον, διὰ νὰ γίνουσι μετὰ ταῦτα εἰς αὐτοὺς διδάσκαλος τῆς ἄλλης πραγματικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ ἡμῶς ἐδεικνυομεν ἀδιαφορίαν διὰ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα καὶ ἠσυχολοῦντο μετὰ αὐτὰ, λέγει ὁ Θεός, ὅτι καὶ αὐτὰς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσφέρουν. «Οὔτε θέλω νὰ ἔρχεσθε νὰ ἐμφανίζεσθε ἐνώπιόν μου».⁸⁰ Ἐάν ἔρχεσθε, λέγει, εἰς τὸν ναόν. «Διότι ποίος ἐζήτησεν αὐτὰ ἀπὸ τὰ χεῖρά σας»;⁸¹ Καὶ παρὰ ταῦτα ὑπάρχει ὀλόκληρον θεῖον, τὸ λεγόμενον Λευιτικόν, τὸ ὅποιον νομοθετεῖ διὰ τὴν λεπτομερῆ ἐκτέλεσιν τῶν θυσιῶν. Καὶ εἰς τὸ δευτερονόμιον καὶ εἰς ἄλλα πλείστα θεῖα εἶναι διασαρμμένοι πολλοὶ νόμοι σχετικοὶ πρὸς

73. Ἔσ. 1, 11.
74. Ψαλμ. 49, 4.
75. Ἔσ. 1, 8.
76. Ψαλμ. 48, 8.
77. Ἔσ. 1, 11.
78. Ψαλμ. 49, 9.
79. Ἔσ. 1, 11.
80. Ἔσ. 1, 12.
81. Ἔσ. 1, 12.

αυτάς. Διατί λοιπόν λέγει «Γίσιος ἐξήτησεν αὐτά ἀπὸ τὰ χέρια σας;»⁸⁹ Διὰ τὴν γνωρίσας, ὅτι δὲν ἦτο προηγουμένης θέλημα Θεοῦ **D** τὸ νὰ νομοθετῇ τοιαύτης φύσεως διατάξεις, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας των ἑλασθεν ἀρχὴν ἢ νομοθεσία δι' αὐτά. Διότι, ὅπως δὲν ἤθελε νὰ ἐκδιώκεται ἡ γυνὴ ἢ ὅποια ἀνήκειν ἀπᾶς μετ' ἀνδρός γάμον, ἀποφεύγαν ἡμῶς μεγαλύτερα κακά, τὸ νὰ ἀναγκάζονται δηλαδὴ νὰ σφάζουν τὰς ἐντὸς τῆς οἰκίας κλεισμένας καὶ μισοῦμένας γυναῖκας, ἀνεχώρησε τὸ μικρότερον, τὸ νὰ μὴ ἐμποδίζονται δηλαδὴ νὰ τὰς ἐκδιώκουν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, λοιπόν, καὶ ἐδῶ, μὲ τὸ νὰ ἐμποδίζῃ τὰς θυσίας εἰς τοὺς ψευδεῖς θεούς, ἐδέχθη ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον δὲν ἤθελε, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐπιθυμοῦσε. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς δεῖκνυται ἐπίσης ὁ προφήτης Ἀμώς καὶ λέγει· «Μήπως μοῦ προσεφέρετε σφάγια καὶ θυσίας ἐπὶ πεσοσάρακοντα ἔτη; λέγει Κύριος»⁹⁰ Καὶ ὁ Ἱερεμίας ἐπίσης λέγει· **E** δὲν εἶναι αὐτὰ ἐκεῖνα, «τὰ ὅποια διάταξα εἰς τοὺς πατέρας σας».⁹¹

Ἐπειδὴ καὶ ψευτικοὶ θεοὶ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐλατρεύθησαν μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, διὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτὸ εἰς τοὺς πῶ ἀδυνάτους αἰτία ἀπωλείας, δι' ἄλων τῶν προφητῶν πάντοτε ἐπαυλασθάνει αὐτὰ τὰ λόγια. Διότι ἐκεῖνοι ἠγανάκτου, ὅταν δὲν ἐδίδοντο ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ὅσα ἐζήτησαν, καὶ συνεχῶς εὐρίσκοντο κοντὰ εἰς τὴν «τοῖκνον» καὶ τὸν καπνόν, προσέβαλλον ἀξιώσεις καὶ ἔλεγον ¹⁰ **A** «Διότι ἡμεῖς ἐλάσασμεν αὐτὸ τὸ θραβεῖον διὰ κλήρου»⁹² Αὐτὸς ὁμοίως δὲν ἀπήτησε θυσίας κατ' ἀρχάς καὶ, ὅταν διέταξε τὴν τέλεσιν θυσιῶν, ἔδειξεν, ὅτι δὲν ἐπέτρεψε τοῦτο εὐχαρίστως, ⁹³ Ὅχι μόνον δὲν ἠρέθη αὐτάς ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἀλλὰ ἐπέτρεπεν καὶ τὴν ταχεῖαν κατάργησίν των καὶ, ὅταν ἐπελούντο, τὴν μὴ προσέλευσιν. Καὶ μὲ ὅλας τὰς ἐνεργείας, γενικὰ, ἐφανέρωκε, ὅτι ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς λατρείας εἶναι πολὺ ἀνάξιος ἐνώπιον τῆς μεγαλωσύνης του. Αὐτὸ λοιπόν τονίζει τώρα, ὅτι δηλαδὴ πρὸς χάριν σας ἠνεχώρησεν τοῦτο, δὲν εἶχα ἀνάγκη ὁ ἴδιος ἀπὸ αὐτά. «Δὲν θὰ ἐπιτρέψω νὰ πα-

89. Ἱε. 1, 12.
90. Ἀμὼς 5, 25.
91. Ἱε. 7, 22.
92. Ὁμήρου Ἰλιάς Δ, 49.

τήσετε τοῦ λοιποῦ τὰς ἱερὰς αὐλάς τοῦ ναοῦ μου»⁹⁴ Ἡ προλέγει τὴν ἀχμολοσίαν **B** ἢ ἀπαγορεύει τοῦτο εἰς αὐτοὺς, ἐπειδὴ δὲν εἰσῆρχοντο μὲ καθαρὰν καρδίαν, «Ἐάν μοῦ φέρεται σειμωαλιν, εἶναι μάταιον»⁹⁵ Διότι ἀπὸ τὰς ἐντολὰς κληρονομήσειτο νὰ ἐκτελοῦνται ἄλλοι μὲν δι' αὐτάς τὰς ἰδίας, ἄλλοι δὲ δι' ἐπιτεύξιν ἑτέρου σκοποῦ. Παρδειγματος χάριν τὸ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς τὸν Θεόν, τὸ νὰ μὴ φονεῖ, τὸ νὰ μὴ μοιχεύῃ, καὶ ὅσα τοιαύτου εἶδους ὑπάρχουν, ἐνομοθετοῦντο χάριν τῆς ἀφελείας, ἢ ὅποια προκύπτει ἀπὸ αὐτάς. Ὅμως ἡ θυσία, καὶ ἡ προσφορά θυμιάματος, καὶ ἡ τήρησις τοῦ Σαββάτου, καὶ ἡ προσφορά τέτοια ὑπάρχουν, δὲν ἐνομοθετοῦντο, διὰ νὰ ἐκτελοῦνται ἀπλῶς αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπομακρύνονται μὲ τὴν ἐξάσκησιν αὐτῶν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν λατρείαν τῶν ψευδῶν θεῶν. Ἐπειδὴ λοιπόν τὰ ἐκτελοῦσαν μὲν αὐτοί, δὲν ἐκαρποῦντο ὁμοίως τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἦσαν προσπλωμένοι εἰς τοὺς ψευδεῖς θεούς, **C** πολὺ ὄρθα ἀπορρίπτονται καὶ αὐτά. Ἐπειδὴ εἶναι φυσικὸν νὰ κόπητῃ κανεὶς ἀκόμη καὶ δένδρον, ὅταν ἔχη μὲν φύλλα καὶ κλάδους, δὲν ἔχη ὁμοίως καρπούς, διότι καὶ ὁ γεωργὸς περιποιεῖται τὸ φυτὸν ὄχι διὰ τὸν φλοιὸν καὶ τὸν κορμὸν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπολαμβάνῃ τοὺς καρπούς, «Τὸ θυμιάμα μοῦ εἶναι σιχαμερόν»⁹⁶ Βλέπεις ὅτι δὲν ἐχάριετο μὲ τὴν φύσιν τῶν προσφερομένων, ἀλλ' ἐξήταξε τὴν διάθεσιν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τὰ προσέφερον. Διὰ τοῦτο θεδαίως τὸν μὲν καπνὸν καὶ τὴν τοῖκνον ἀπὸ τὴν θυσίαν τοῦ Νῶε ἀνόμασε «ὁσμὴν εὐωδίας»⁹⁷ τὸ δὲ θυμιάμα σιχαμερόν. Διότι, καθὼς εἶπον, δὲν δίδει σημασίαν εἰς τὴν φύσιν τῶν ὀσφραίων, ἀλλὰ εἰς τὴν διάθεσιν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τὰ προσφέρουν. **D** «Τὰς νεομηνίας σας καὶ τὰ σάββατα»⁹⁸ Πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι δὲν ἀπορρίπτει τίποτε ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ ὅποια κατήργησε καὶ ὁ Χριστὸς, ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν γῆν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἐμάχετο κατὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀφοῦ προσέκομιζε ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἄλλα περισσότερα, εἰς ἐντονώτερον τόνον εἶπεν ὅτι δὲν κερδίζουν τίποτε ἀπὸ τὴν τυπικὴν λατρείαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπιδεικνύουν

96. Ἱε. 1, 12-18.
97. Ἱε. 1, 18.
98. Ἱε. 1, 18.
99. Ἱε. 8, 21 ἑ.
100. Ἱε. 1, 13.

κάτι από τον εαυτόν των. Διεύθυνσε τούτο ως εξής: «Εάν σύ φέρης με υπερηφάνειαν τὸ ὄνομα Ἰουδαίας καὶ ἐπιαναπαύεσαι ἐπάνω εἰς τὸν νόμον καὶ καυχᾶσαι διὰ τὸν Θεὸν καὶ γνωρίζεις τὸ θέλημά του καὶ διακρίνης τὴν διαφορὰν μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ, διότι διδάσκειαι ἀπὸ τὸν νόμον.»⁹¹ Ἐ Καὶ πάλιν «Διότι ἡ περιτομὴ ὠφελεῖ, ἐάν τηρῆς τὸν νόμον ἐάν ὅμως εἶσαι παραβάτης τοῦ νόμου, ἡ περιτομὴ σου ἔγινεν ἀκροθυσία.»⁹² Καὶ οὕτε εἶπεν, ὅτι θὰ ἀποκομίσουν αὐτοὶ κάποιοι καρπὸν, ἐπειδὴ ἀνεπιστεύθη εἰς αὐτοὺς ὁ νόμος, ἀφοῦ δὲν ἐπίστευσαν. Τούτο, λοιπὸν, ὑπεδήλωσε μὲ ἄλλον τρόπον καὶ ὁ Δαυὶδ καὶ ἔλεγε: «Ἐπὲν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἀμαρτωλὸν διατί τοιμᾶς νὰ ἀναφέρῃς τὰς ἐντολάς μου;»⁹³ Ἡ Ἄ Ἐπειδὴ ὑπερηφάνευσαν καθ' ὑπερφυσικὸν τρόπον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ νόμου, ἐνῶ εἰς τὴν πράξιν δὲν εἶχον νὰ ἐπιδείξουν κάτι, καὶ ὁ Παῦλος τοὺς ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τὸ καύχημα μὲ τὸ νὰ εἴπῃ: «Σὺ, λοιπὸν, ποῦ διδάσκεις τὸν ἄλλον, δὲν διδάσκεις τὸν ἑαυτόν σου; Σὺ ποῦ κηρύττεις νὰ μὴ κλέπτουν, κλέπεις;»⁹⁴ Τὸ ἴδιον ἔπραξε καὶ ὁ Δαυὶδ μὲ τὸ νὰ εἴπῃ: «Εάν ἐθέλεις κλέπτῃ, τὸν ἐθορῆσας, καὶ μετὸς μοιχοῦ ἦσουν συμμέτοχος.»⁹⁵ «Καὶ δὲν ἀνέγραμαι ἐπίσημον ἡμέραν.»⁹⁶ Ἐγινεὶ τὴν Πεντηκοστήν, τὴν Σκινοπηγίαν, τὸ Πάσχα καὶ τὰς ὑπολοίτους ἑορτάς. «Τὴν νηστείαν, τὰς ἀργίας τῶν ἑορτῶν σας καὶ τὰς ἑορτάς σας μισεῖ ἡ ψυχὴ μου.»⁹⁷ Ἡ συνουσία του με αὐτοὺς γίνεται μὲ ἀνθρωπινώτερον τρόπον. «Σὰς ἐγόρτασα»⁹⁸ μέχρι κορεσμοῦ καὶ μίσους; Τούτο δεικνύει τὴν ἀνέκφραστον μακροθυμίαν του. Καὶ διότι τοὺς ὑπέφερον, Ἐ ἀν καὶ πολλὰς ἡμάρτησαν, καὶ διότι δὲν ἐπρόσφη προηγουμένως ἐναντίον τῶν, μέχρις ὅτου τὸν προσέκαλεσαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ πλεονημένοι μὲ τὸ μέγεθος τῆς πονηρίας των. «Δὲν θὰ ὀπομιένω πλέον τὰς ἁμαρτίας σας.»⁹⁹ Δὲν θὰ μακροθυμῶσθε πλέον. Εἶναι ταυτόσημον μὲ ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ὁ

91. Ρωμ. 2, 17-18.
92. Ρωμ. 2, 25.
93. Φαλμ. 48, 16.
94. Ρωμ. 2, 21.
95. Φαλμ. 49, 18.
96. Ἦσ. 1, 18.
97. Ἦσ. 1, 13-14.
98. Ἦσ. 1, 14.
99. Ἦσ. 1, 14.

Δαυὶδ: «Αὐτὰ ἔπραξες καὶ μακροθυμῆσα.»¹⁰⁰ «Ὅταν ἀπλώνετε πρὸς ἐμὲ παρακλητικὸς τὰ χεῖρά σας, θὰ ἀπομακρύνω ἀπὸ σας τοὺς ὀφθαλμούς μου· καὶ ἐάν αὐξήσετε τὴν προσευχὴν, δὲν θὰ σας ἀκούσω.»¹⁰¹ Ἀπὸ αὐτὸ τὸ χωρίον γίνεται φανερόν, ὅτι οὐδὲν ὄφελος προέρχεται ἀπὸ τὴν προσευχὴν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μακρὰς διαρκείας, ὅταν ὁ προσευχόμενος ἐπιμένῃ εἰς τὰς ἁμαρτίας του. Ἐ Διότι τίποτε δὲν εἶναι ἴσον μὲ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φωνὴν, ἢ ὅποια προέρχεται ἀπὸ τὰ ἔργα. «Διότι αἱ χεῖρές σας εἶναι πλήρεις ἀπὸ αἱμάτων.»¹⁰² Δηλαδή εἶναι φονικά. Δὲν εἶπεν ὅμως φονικά, ἀλλὰ «πλήρεις ἀπὸ αἱμάτων», δεικνύων, ὅτι ἐμελετοῦσαν τὴν ἁμαρτίαν μὲ ἔντασιν εἰς διακ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς.

Καὶ τούτο εἶναι σημεῖον τῆς ἡμεροτήτος του, τὸ ὅτι, ἂν καὶ ἀπειλῇ, ἀπολογεῖται. Διότι ἀναφέρει τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἀποδέχεται τὴν προσευχὴν. Ἀουσοθήτε ψυχικά, γίνετε καθαροὶ ἑσωτερικά.¹⁰³ Διὰ τὴν εἴπε «δὲν θὰ ὀπομιένω πλέον τὰς ἁμαρτίας σας», δίδει συμβουλίας καὶ ἐνῶ ἔδειξεν, ὅτι πάσχον ἀπὸ ἀνίατων νόσων, εἰσάγει διόρθωσιν: Εἶναι συνήθες εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὅταν ἀπειλῇ, νὰ ἀποκηρῇ τὴν σωτηρίαν, ὥστε νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον, καὶ νὰ μὴ σταματᾷ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τὸν λόγον, Ἡ ὥστε νὰ προσφέρῃ ἐν συνεχείᾳ ἀγάθας ἐλπίδας, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ καλέσῃ πάλιν εἰς μετάνοιαν. Θὰ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ καεῖς αὐτὴν τὴν μέθοδον παντοῦ. Εἰς τοὺς Νινευίτας ἔπραξε τούτο ὅχι μὲ λόγους, ἀλλὰ μὲ ἔργα. Διότι, ἐνῶ δὲν ὑπέσχετο μὲ τὰ λόγια τίποτε ἀγαθόν, ἀλλὰ ἄφως νὰ διαγράψεται εἰς τὴν ἀπειλὴν καθαρά ἡ τιμωρία, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἔαρθασαι ἔδειξαν ἐκεῖνα, τὰ ὁποία ἐξηγοῦντο ἀπὸ αὐτοῦ, ταχέως ἐσταμάτησε τὴν ὀργὴν. Τὸ ἴδιον παρατηρεῖ κανεὶς καὶ εἰς τὸν ψαλμὸν τοῦ Δαυὶδ. Διότι ἀνεφέρων ἦσθ ὅτι ὁ ψαλμὸς ὁμοιάζει καθ' ὁλοκληρίαν μὲ αὐτὸ τὸ προοίμιον. Καὶ ὅπως ὁσὸς ὁ Ἰσοῖας μετὰ τὰς ἀπειλάς λέγει «Λουσοθήτε, γίνετε καθαροί.»¹⁰⁴ Ἐ ἔστω καὶ ἐκεῖνος, ἀφοῦ εἶπε «θὰ σὲ ἐλέγξω καὶ θὰ παρουσιάσω ἐνώπιόν σου τὰς ἀνομίας»,¹⁰⁵

100. Φαλμ. 49, 21.
101. Ἦσ. 1, 10.
102. Ἦσ. 1, 16.
103. Ἦσ. 1, 16.
104. Ἦσ. 1, 16.
105. Ἦσ. 49, 21.

προσέθεσε «Ἄρκει ἡ φύσις τῆς αἰδέσεως νὰ μὲ δοξάσῃ καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει ὁδός, διὰ τῆς ὁποίας θὰ δεῖξω τὴν ἐν Θεῷ σωτηρίαν».¹⁰⁶ Ὅταν λέγῃ αἰνεῖν ἔννοεῖ τὴν μὲ τὰ ἔργα δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πλήρη γνῶσιν τῶν θεῶν. Διὰ τὴν μὴ ἐνωσιῶσιν τοὺς συνηθισμένους καθαρμαῖα, ὅταν ἀκούσῃν τὸ «λουοῦντε, γίνετε καθαροί»,¹⁰⁷ προσέθεσε: **12 Α** «Ἀφαιρέσατε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶ ἑαυτοῦ τῶν ψυχῶν σας, ὥστε νὰ εἰσθε καθαροὶ ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μου. Παύσατε τὰς πονηρίας σας».¹⁰⁸ «Ἐδειξε τὴν εὐκολίαν τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν δύναμιν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας, ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ αὐτοῦ ἐξηρτάτο ἡ μεταβολή, «Μάθετε νὰ κάμνετε τὸ καλόν».¹⁰⁹ Ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης πονηρίας τῶν εἰχόν ἐκδιώξει καὶ τὴν πραγματικὴν γνῶσιν τῆς ἀρετῆς. «Ὡς ἐξῆς ὁμιλεῖ καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ· «Ἐλάτε, τέκνα μου, ἀκούσατέ με· θὰ σᾶς διδάξω τὸν φόβον τοῦ Κυρίου».¹¹⁰ Πραγματικὰ ἀπ' ὅλας τὰς ἐπιστῆμας αὕτη εἶναι ἀνωτέρα καὶ ἀπαιτεῖ μεγαλύτερας φροντίδας, καθ' ὅσον ἔχει περισσότερα ἐμπόδια, δηλαδὴ τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν τῆς φύσεως, τὴν δικτηρίαν τῆς βελήσεως, **Β** τὰς ἐπιφουλάς τῶν σαμῶνων καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπασχολήσεων. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Βασιλεὺς· «Αὐτός εἶναι ὁ Θεός μας· οὐδεὶς ἄλλος εἶναι ὅμοιος μὲ αὐτόν. Αὐτὸς εἶπεν ἅπαν τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας».¹¹¹ «Ζήτησατε τὴν δικαιοσύνην».¹¹² Τοῦτο σημαίνει νὰ λάβετε ἐκδικήσιν πρὸς χάριν τῶν ἀδικουμένων, πρῶτον τὸ ὅποιον χρειάζεται πολὺν μόχθον καὶ νηφάλιον ψυχὴν. Διὰ τοῦτο εἶπε «ζήτησατε». Διότι εἶναι πολλὰ τὰ ἐμπόδια, τὰ ὅποια καλύπτουν καθ' ὁλοκληρίαν τὸ δίκαιον, δηλαδὴ καὶ ἡ δωροδοκία καὶ ἡ ἀγνοία, καὶ ἡ ἐξουσία, καὶ ἡ ἐντροπή, καὶ ὁ φόθος καὶ ἡ προσωπολατρεία. Ἡ ἀσκῆσις τῆς δικαιοσύνης ἔχει ἀνάγκη καὶ μεγάλης ἀγρυπνίας. «Ἐλευθερώσατε ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἀδικεῖται».¹¹³ Τοῦτο εἶναι σηματοτικώτερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Διότι δὲν ἀπαιτεῖ ἀπλῶς τὸ νὰ ἀποφασίζων

106. Ματθ. 49, 28.

107. Ἦε. 1, 16.

108. Ἦε. 1, 16.

109. Ἦε. 1, 17.

110. Φαλμ. 33, 18.

111. Βερ. 8, 36-37.

112. Ἦε. 1, 17.

113. Ἦε. 1, 17.

ται διὰ ψηφοφορίας τὰ δίκαια, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πραγματοποιοῦν τελικῶς οἱ κριταὶ τὰς ἀποφάσεις. «Ἀποδώσατε δικαιοσύνην εἰς τὸ ὄρφανόν καὶ δικαιώσατε τὴν χήραν».¹¹⁴ **Γ** Ὁ Θεὸς κάμνει πολὺν λόγον περὶ τοῦ νὰ μὴ κακοποιῆται κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἐπιμένει περισσότερο, ὅταν ὀραμένοι ἄνθρωποι μαζὶ μὲ τὴν κακοποιήσιν φέρουν τὸ ἔνδιμα καὶ ἄλλης συμφορᾶς. Διότι ἡ χηρεία καὶ ἡ ὄρφανία εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀνυπόφορα· ὅταν ἡμῶς ἀπειλοῦνται καὶ ἀπὸ ἄλλων θεῶν, τότε τὸ κατάνυον εἶναι διπλόν. «Καὶ ἐλάτε νὰ συζητήσωμεν, λέγει ὁ Κύριος».¹¹⁵ Πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι εἰς ὅλας τὰς προφητείας τίποτε δὲν ἐπιζητεῖ ὁ Θεὸς τίσον ἐπίμοια, ὅσον τὴν ὑπερασπίαν τῶν ἀδικουμένων. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἄλλοι, ὅπως εἰς τὸν Μιχαῖαν. Ὅταν λέγουν οἱ Ἰουδαῖοι «Ἐάν προσφέρω τὴν κοιλίαν μου διὰ τὴν ἀσέθειάν μου, τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας μου διὰ τὴν ἀμαρτίαν τῆς ψυχῆς μου»,¹¹⁶ συμπληρᾷ καὶ λέγει· «Θὰ σοῦ ἀνακοινώσω, ἄνθρωπε, τί εἶναι καλόν καὶ τί ζητεῖ ὁ Κύριος ἀπὸ σέ. Δὲν ζητεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον νὰ ἀποδῆς δικαιοσύνην καὶ νὰ εἰσῶ εὐσπλαγγῆς καὶ νὰ εἰσῶ πρόθεσος νὰ ζῆς σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου».¹¹⁷ Καὶ πάλιν ἔλεγεν ὁ προφήτης Δαυὶδ· «τὴν εὐσπλαγγίνην σου καὶ τὴν δικαιοσύνην σου θὰ ὁμιλήσω, Κύριε».¹¹⁸ «Καὶ ἐλάτε»¹¹⁹ λοιπὸν, Ἄφου τοὺς ὄπισθε προηγουμένως μὲ δικαιολογίας, τότε τοὺς σύρει εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ἀφου τοὺς εἶδατε τὸν τρόπον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα, τότε ζητεῖ εὐθύνας, διὰ νὰ μὴ τοὺς κατὰδικᾶσῃ, ἀφου τοὺς συλλάβῃ, ἀναπολογήτους. «Καὶ ἄς συζητήσωμεν».¹²⁰ Ἄς δικασθῶμεν, λέγει. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀποδίδει τὸ δίκαιον, γίνεται δικηγόρος καὶ ἰατρός. **Ε** Μετὰ ταῦτα, ἀφου δεῖκνύει ὅτι, καὶ ἂν κάμνωμεν μεγάλα ἔργα, πάλιν ἔχομεν ἀνάγκη τῆς φιλαθρωπίας του, διὰ νὰ ἀπαλλαγθῶμεν ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα, λέγει· «Ἐάν εἶναι αἱ ἀμαρτίαι σας ἐρυθραὶ, θὰ τὰς κάμνω λευκάς, ὡς εἶναι ἡ χιών».¹²¹ Ἄσμι-

114. Ἦε. 1, 17.

115. Ἦε. 1, 18.

116. Μιχ. 6, 7.

117. Μιχ. 6, 8.

118. Φαλμ. 100, 1.

119. Ἦε. 1, 18.

120. Ἦε. 1, 19.

121. Ἦε. 1, 18.

θάνει δύο ποιότητας έντελώς αντίθετους και ύπόκειται, ότι θά μεταθέση τήν μίαν εἰς τήν αντίθετον κατάστασιν. «Ἐάν δέ εἶναι κατακόκκινα θά τὰς κάμνω λευκάς ὅπως τὸ λευκὸν ἔριον».¹²² 13 Α Μεγάλῃ εἶναι ἡ δύναμις τῆς προστασίας τῶν χηρῶν,¹²³ ἔάν θεθείωσ τήν ψυχὴν, ἡ ὁποία κατερειπώθη τόσο πολύ, ὥστε νὰ δεχθῆ καὶ φαφῆν πονηρίας, ὄχι μόνον δὲν τὴν ἀπαλλάτῃ ἀπὸ τὴν κακίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν κάμνει τόσον λαμπρῶν. «Καὶ ἔάν θελήσετε καὶ μεῖ ἀκούσετε, θά ἀπολαύσετε τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς. Ἐάν ὁμως δὲν θελήσετε καὶ δὲν μεῖ ἀκούσετε, θά σὰς καταφάγῃ ἡ μάγαρα. Διότι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ὀρίζει ταῦτα».¹²⁴ Ἐπειδὴ εἰς τοὺς περισσότερον ἀναισθητοὺς δὲν εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας τόσο ἐπιθυμητὴ καὶ ἔλκυστικὴ, ὅσον εἶναι ἡ ἀπόλαυσις τῶν διηθεν ἀγαθῶν τῆς παρουσίας ζωῆς, μαζί με τὰ ἄλλα ἀγαθὰ προλέγει καὶ αὐτὰ. Β Διότι καὶ ἡ τιμωρία τῶν ἀδικηθῶν ἀπὸ ἐκεῖνον ἐξαρτᾶται.

Μετὰ ταῦτα, ἀφοῦ δεικνύει ὅτι εἶναι εὐκόλος ἡ ἐπίτευξις τῆς ἀρετῆς, τὴν ἑξαρκᾶ μόνον ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ νὰ μὴ ἀπελπίσῃ τοὺς ἀγαθοὺς, ἀφοῦ κατέκλεισε τὸν λόγον πάλιν μεῖ φοβερός ἀπειλάς, τὸν κάμνει ἀξιόπιστον μετὰ τὴν βίωσιν ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος τὰ διακηρύττει. «Πῶς ἔγινε πόρνη ἡ πιστὴ πόλις Σιών;».¹²⁵ Ἡ ἐρώτησις ἐκφράζει καὶ τὸν πόνον τοῦ ἀμιλητοῦ, καὶ τὴν μεγάλην ἀναισθησίαν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὸ ἀνέλπιστον τοῦ γεγονότος. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Παῦλος τὰ εἶχει κυριαλεκτικὰ χαμένα μετὰ τὴν συμπεριφορᾶν τῶν Γαλιταῶν καὶ λέγει: «Ἀπορᾶ, διότι τόσον γρηγορᾶ ἀπαμακρόνησθε ἀπὸ τὸν Θεόν».¹²⁶ Τοῦτο εἶναι εἶδος κατηγορίας καὶ προτροπῆς, τὸ ὅποιν προσκαλεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀρετὴν. © Διότι, ἂν καὶ τὸ λεγόμενον εἶναι ἀξιοθαύμαστον καὶ ἀναμειγμένον μετὰ ἐγκώμια, διὰ τῆς κατηγορίας κάμνει τὴν κατηγορίαν ἀκόμη μεγαλυτέραν. Διότι δὲν κακολογοῦμεν τόσο ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἄσημοι καὶ ζῶν ἀνήθικον θίον, ὅσον ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ εἰς τὴν προτέραν των ζῶν ἐφείνοντο ὅτι ἡ-

122. Ἦσ. 1, 18.

123. Ἰσθᾶ ὁ ἄγιος πατὴρ χρησιμοποῖ τὴν λέξιν χ ἡ ρ α μεταφορικᾶ. Χίρα εἶναι κατὰ ἀπροσάταυτος. Κατὰ συνέπειαν χιρα εἶναι καὶ ἡ ἀπροσάταυτος ψυχὴ.

124. Ἦσ. 1, 19, 20.

125. Ἦσ. 1, 21.

126. Ἰαλ. 1, 6.

σον χρῆστοί, μετὰ ταῦτα ἀκολουθοῦν τὸν φαῖλον θίον. Μετὰ τὸ νὰ ἀποκαλῆ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο πόρνην τὴν Σιών δὲν ὑποδηλώνει τὴν σωματικὴν ἀκολασίαν, ἀλλὰ τὴν ἀγνωμοσύνην πρὸς τὸν Θεόν, ἡ ὁποία εἶναι χειροτέρα ἀπὸ τὴν σωματικὴν πορνείαν. Διότι εἰς μὲν τὴν πρότην περίπτωσιν κακωπύωνεται ὁ ἀνθρώπος, εἰς τὴν δευτέραν ὁμως περιφρονεῖται ὁ Θεός. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἐκφράσεως τὸ χρησιμοποῖ καὶ ὁστος καὶ οἱ ὑπόλοιποι προφήται. © Χρησιμοποῖον τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεός ἐτίμησε τὴν πόλιν μετὰ τὸ νὰ γῆν ὁ πνευματικὸς τῆς ἀνῆρ καὶ νὰ δελεῖ μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἀπειρον ἀγάπην του πρὸς αὐτοὺς. Καὶ ὅταν ομιλοῦν εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ λόγου των περὶ ἀνδρός καὶ γυναικός, δὲν χρησιμοποῖον τὴν εἰκόνα, διὰ νὰ ἀναφερθοῦν εἰς ἀνθρωπίνους μικρότητας, ἀλλὰ μετὰ συνήθει εἰς αὐτοὺς παραστάσεις νὰ τοὺς διηγῆσαν νὰ γνωρίσουν τὴν τρυφεράν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς. Συγγρηῶς ὁμως οἱ προφήται ἐπιθυμοῦν μετὰ τὸ αἰσχρὸν τοῦ ὀνόματος νὰ τοὺς προσβάλουν. «Πιστὴ» δηλαδὴ ἡ ἐσέβης καὶ ἡ στολισμένη μετὰ εἶδος ἀρετῆν. Ὅστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖον γίνεται σαφές, ὅτι δὲν ομιλεῖ διὰ τὴν σωματικὴν πορνείαν. Ἐπειδὴ, ἂν ἀμυλοῦσε διὰ αὐτὴν, θά ἔλεγε πόλις ἡ σάφρων. © Διότι ἡ ἀντίθετος τῆς λέξεως πόρνη εἶναι ἡ λέξις σάφρων. Τώρα ὁμως μετὰ τὸ νὰ δεικνύῃ, ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν λέξιν πορνεία κρύπτεται ἡ ἀσεβεία, θέτει τὴν ἀντίθετον τῆς ἀσεβείας λέξιν, δηλαδὴ τὴν πίστιν. «Πλήρης κρίσεως».¹²⁷ Δηλαδὴ γεμάτη ἀπὸ δικαιοσύνην. Πάλιν διέπραξον μέγιστον ἐγκλήμα, ὄχι διότι ἐδραπέτευσαν καὶ κατέφυγον εἰς δόλοκληρον τὴν κακίαν, ἀλλὰ διότι ἐπρόδωσαν δόλοκληρον τὴν ἀρετὴν, καὶ μετὰ τὸ νὰ ρίξουν διὰ μᾶς κατὰ γῆς μετὰ τὰ χεῖρια των δόλοκληρον τὸν θησαυρὸν τῶν αγαθῶν.¹²⁸ Α καὶ μετὰ τὸ νὰ περιέλθουν εἰς τὴν ἐσχάτην πνευματικὴν πτωχείαν των κακῶν. «Εἰς τὴν ὀπτοίαν ἀνεπαύθη ἡ δικαιοσύνη».¹²⁹ Κατέλυσε, λέγει, κατεσκήνωσε ἡ δικαιοσύνη εἰς αὐτὴν, μετὰ ἄλλα λόγια ἐφευθῆ ὡς βένδρον, ἡ πλῶσε πᾶς ρίζας τῆς εἰς θάθος, μετὰ προθυμίαν ἀπεδίδετο ἐπιτυχῶς ἀπὸ ὅλους τοὺς πόλιτας. Ἐπιμένει νὰ ἀναφέρῃ ἐγκώμια διὰ πράγματα τοῦ παρελθόντος. Μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπ' ἑνὸς μὲν αὐξάνει τὴν κατηγορίαν διὰ τὴν μεταβολὴν,

127. Ἦσ. 1, 31.

128. Ἦσ. 1, 31.

ἀπ' ἑτέρου δὲ προβάλλει ἀγαθὰς ἐλπίδας καὶ δεικνύει ὅτι εἶναι εὐκόλον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν προηγουμένην κατάστασιν. «Τώρα ὅμως οἱ κἀτικοὶ τῆς εἰναι φοβεῖς.»¹²⁹ Εἶναι ἐνοχοὶ φόνων, λέγει. «Ὁ ἀργυρὸς σας εἶναι νοθευμένος.»¹³⁰ Ἀπλᾶς παραποιημένος, νόθος, κίβδηλος. «Οἱ οἰνοπᾶλαι σου νοθεύουν τὸν οἶνον δι' ὕδατος.»¹³¹ Ἐπειδὴ δὲν ἀπρηθίμωσεν εἰς τὸ προοίμιον λεπτομερῶς τὰς κακίας των, ἀλλ' ἀνέφερε γενικά, ὅτι τὸν «ἠθέτησαν»¹³² καὶ ὅτι ἦσαν «σπέρμα πονηρῶν» καὶ «οἰοὶ ἀνομοί»,¹³³ τὸ ὅποιον ἐφαίνεται νὰ εἶναι περισσότερον οὐνειδισμὸς παρά κατηγορία, διὰ τοῦτο ἀπαριθμεῖ ἐδῶ ἰσχυρότερα τὰς παραβάσεις των. Καὶ κατ' ἀρχὰς ἀναφέρει ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον εἶναι ἡ ἀρχή, τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος τῶν κακῶν, τὴν φιλαργυρίαν, καὶ τὴν ἀπάτην εἰς τὰ συμβόλαια. Ἀλλὰ μερικοὶ, ἐπειδὴ δὲν ἀτελήθησαν καλῶς τὴν ἀρετὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἐδέχθησαν μεταφορικά τοὺς λόγους τούτους. Διότι, λέγουσιν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὀμλήσῃ ὁ μέγας καὶ ὑψηλῆς Ἡσαΐας διὰ τὰ κακουργήματα τῶν τραπεζιτῶν καὶ τὴν διαφθορὰν τῶν οἰνοπυλῶν, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀργύριον ἐνωσὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ C καὶ μὲ τὸν οἶνον τὴν διδασκαλίαν, τὴν ὅποιαν ἐθόλωναν μὲ τὸ νὰ εἰσάγουν εἰς αὐτὴν τὰ ἰδικὰ των διδάγματα. Ἐγὼ δὲν περιφρονῶ αὐτὴν τὴν ἐξήγησιν, ἀλλὰ λέγω ὅτι ἡ ἄλλη εἶναι περισσότερον ἀληθής. Διότι ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀνάξιον τοῦ πρᾶξῃ τοῦ νὰ ὀμλήσῃ δι' αὐτὰ τὰ θέματα, ἀλλὰ καὶ πανάξιον καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ διατί πρέπει νὰ πολυλογῶ; Ὅταν ἦλθεν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ φέρων τὰ ὑψηλὰ διδάγματα καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἰδρῶσῃ τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν, δὲν ἀνέφερε καὶ αὐτὸς ὀλίγα διὰ τὰ μέτρα, καὶ μάλιστα δι' ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐφαινότο ὡς περισσότερον ἀνάξιον λόγου, ἐπὶ αὐτὰ διὰ τοὺς ἀσαφισμούς, τὰς πρωτοκαθεδρίας καὶ διὰ τὰς πρώτας καὶ τιμητικὰς θέσεις εἰς τὰς τραπέζας.¹³⁴ Διότι, ὅταν παραμελοῦνται αὐτὰ, τὰ ὅποια φαίνονται ὅτι εἶναι ἀσημάντα, γίνονται ἐπικίνδυνα προσανάμματα τῶν διαρτημάτων. Ἐάν ἐπρεπε νὰ διορθῶντο αὐτὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς

129. Ἡσ. 1, 21.
130. Ἡσ. 1, 22.
131. Ἡσ. 1, 29.
132. Ἡσ. 1, 2.
133. Ἡσ. 1, 4.
134. Ματθ. 23, 6-7.

ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης, κατὰ μείζονα λόγον ἔπρεπε νὰ συμβαίη τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅταν καὶ οἱ ἄκροσται ἦσαν σκληρότεροι καὶ ὀλοκλήρος ἡ ζωὴ των ἐρροθιμίζετο ἀπὸ αὐτὰ, ἀφοῦ ὁ λαὸς καθυθιγέτο περισσότερον μὲ αὐτὰ καὶ νὰ ἀπέχη πάσης ἀδικίας καὶ νὰ μὴ ἔχη ποτὲ πλεονεκτικὰς διαθέσεις εἰς θάρος τοῦ πλησίον καὶ νὰ μὴ ἐπιδεικνύῃ τὴν ἔνδειαν τῶν ἀδυνεστέρων μὲ τὴν ἐγκληματικὴν ἀπάτην.

Ὅταν λοιπὸν παρημελήθησαν αὐτὰ, πολλὰκις καὶ πόλεις κατεστράφησαν B καὶ ἄρχοντες κατεβιάσθησαν ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ πόλεμος διεξήχθη ἀμειλικτός, ὅταν ὅμως ἐτηρήθησαν ἐλαστικῶς παλιχρόνιος εἰρήνη, τάξις καὶ ἀσφάλεια, ἡ ὅποια ἐγένεν ὁδηγὸς πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. «Οἱ ἄρχοντες οὐσὺ ἀπειθοῦν.»¹³⁵ Εἶναι σημεῖον μεγίστης νοσηρότητος καὶ διαστροφῆς, ὅταν οἱ ἱερεῖς ἐπιδεινῶνται τὰς ἀσθενείας. A Διότι ἔργον τῶν ἀρχόντων εἶναι νὰ καταστῆλουν τὰς στάσεις τοῦ λαοῦ, νὰ τὸν ἐπιναφέρουν εἰς τὴν τάξιν καὶ νὰ τὸν καθιστοῦν εὐπειθῆ εἰς τοὺς νόμους, ὅταν ὅμως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πρώτοι παραβαίνουσι τοὺς νόμους, πὼς θὰ γίνουσι διδάσκαλοι τῶν ἄλλων; Διότι τὸ ἀπειθοῦν σημαίνει, ὅτι δὲν πείθονται εἰς τὸν νόμον, δὲν ἀνέχονται τὰς ἐντολάς. Τοῦτο ψέγει καὶ ὁ Παῦλος καὶ λέγει. «Σὺ, λοιπὸν, ὁ ὅποιος διδάσκει τὸν ἄλλον, δὲν διδάσκει τὸν ἑαυτὸν σου.»¹³⁶ Ὅταν λοιπὸν εἶναι κατεστραμμένη ἡ ρίζα, τί καλὸν μορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ διὰ τοὺς κλάδους; «Εἶναι συμμετογοὶ τῶν κλεπτῶν.»¹³⁷ Εἶναι προσθήκη κατηγορίας, διότι ὄχι μόνον δὲν προσπαθοῦν νὰ καταστῆλουν τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ ἀντιτίθενται εἰς τὴν καταστολήν B ὄχι μόνον δὲν καταδιώκουν τοὺς κλέπτας, ἀλλὰ καὶ συναργάζονται μὲ αὐτούς, ἀφοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀρμοδίωσιν εἰς τὸν ἀρχοντα ἄρετῃν ἀκολουθοῦν τὴν κακίαν. «Ἄγαπουν τὰ δῶρα.»¹³⁸ Τοῦτο εἶναι ἄλλη φοβερὰ ὁμῆς τῆς φιλοχρηματίας, ἐπειδὴ ἔχει μὲν θάσιν εὐλογον, μὲ τὸ πρόσημα ὅμως τῆς φιλοφροσύνης ἐπιδεικνύεται ἡ ἀπεριόριστος φιλοχρηματία. «Ἐπιδιώκουν νὰ λάθουν ἀνατιπόδομα.»¹³⁹ Μὲ τὸ νὰ τρέφουν κακίαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ μὲ τὸ νὰ ἐπιδιώκουν

135. Ἡσ. 1, 28.
136. Ρωμ. 2, 21.
137. Ἡσ. 1, 23.
138. Ἡσ. 1, 23.
139. Ἡσ. 1, 23.

νά αντιποδώσουν τὸ κακὸν εἰς αὐτούς, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐπύκρναν. Πράγμα τὸ ὅποιον εἶναι πάρα πολὺ μεγάλο εἶδος κακίας. Διὰ τοῦτο ἔχει μόνον εἰς τὴν Καινὴν ἀλλά καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καταβάλλεται μεγάλη προσπόδεια διὰ τὴν ἀποτροπὴν του. Διότι λέγει ὁ προφήτης «Μὴ ἐγθυμῆθε τὸ κακὸν, τὸ ὅποιον σὰς ἔκαμε ὁ πλησίαν σας».¹⁴⁰ Διότι ἰδιαίτερα μὲν ὁ λαός, πολὺ δὲ περισσότερο ὁ ἄρχοντας, πρέπει νὰ εἶναι καθαροὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν κακίαν **Σ** καὶ νὰ ἀπαλλαγθοῦν ἀπὸ τὸ νὰ καταδικάζουν ἀπὸ μίσος τοὺς κρινομένους, διὰ νὰ μὴ μεταβληθῇ ὁ λημὴν τῆς ἐξουσίας εἰς σκόπελον. «Δὲν κρίνουν δίκαια τὰ ἀδικούμενα ὀφρανό».¹⁴¹ Δηλαδή δὲν τὰ ὑπερασπίζουν, ὥστε νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτὰ δικαιοσύνη. «Οὐτε προσέχουν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ δικαίου εἰς τὰς χήρας».¹⁴² Πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι δὲν χαρακτηρίζεται ὡς πονηρία μόνον τὸ νὰ διαπράττει κανεὶς τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴ ἐργάζεται τὸ ἀγαθόν, ὅπως ἀκριθῶς καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι δὲν προσέφεραν προφῆν εἰς τὸν πεινασμένον, ἔχει διότι ἤρασαν τὰ ξένα ἀγαθὰ, ἀλλὰ διότι δὲν ἔδωσαν τὰ ἴδικά των εἰς τοὺς ἐχθοντας ἀνάγκην, ἀποστέλλονται εἰς τὸ πῦρ τῆς γέννης».¹⁴³ Ὅπως ἀκριθῶς καὶ οἱ οὗτοι τώρα κατηγοροῦνται, ἔχει διότι εἶναι πλεονέκτα. Ἐπὶ αὐτοὺς καταπέζουσι τοὺς ὑπὸ κτύπον των, ἀλλὰ διότι δὲν ἀπλώνουσι τὰς χεῖρας των πρὸς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀνάγκην τῆς βοήθειας των. «Διὰ τοῦτο αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ ὁ Σαβαώθ ὁ ἄρχων τοῦ Ἰσραὴλ».¹⁴⁴ δηλαδή τοῦ λαοῦ. Δὲν ἔθεσαν ἀνεὶ αἰτίας τὸν χαρακτηρισμὸν «ὁ ἄρχων τοῦ Ἰσραὴλ», ἀλλὰ μὲ αὐτὸν ὑπενομιεῖ εἰς αὐτοὺς καὶ τὰς ἀνεπιτότους ἐδεργείας καὶ τὰς φοβεράς τιμωρίας, τὰς ὅποιας ὑπέμειναν. Ἐπειδὴ, ἐνῶ πολλάκις καὶ πολλὰ διέπραττον ἁμαρτήματα καὶ ἀπελάμβανον τὴν μεγάλην μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, περιέπιπτον εἰς ὀκνηρίαν, τοῦτο θέλει νὰ καταστήσῃ σαφές, ὅτι δύνανται, ὅταν θέλῃ, νὰ λάθῃ τὴν ῥάβδον τῆς τιμωρίας, καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ **Ε** καιροῦ καὶ καταλλήλου χρονικὰς στιγμῆς, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ἔτοιμα καὶ παρεσκευασμέ-

140. Ζαχ. 7, 10.
141. Ἦε. 1, 23.
142. Ἦε. 1, 23.
143. Ματθ. 23, 41 ἐξ.
144. Ἦε. 1, 21.

να. «Ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ἄρχοντας τῆς Ἱερουσαλήμ! Ὁ θυμὸς μου κατὰ τῶν ἀντιπάλων μου δὲν θὰ παύσῃ».¹⁴⁵ Τί εἶναι ἀλύθεια ἀβλιώτερον ἀπὸ ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐχθρὸν τὸν Θεόν; Λέγει δὲ, ὅτι «δὲν θὰ παύσῃ», ἔχει διὰ νὰ τοὺς ρίψῃ εἰς ἀπόγνωσην, ἀλλὰ, ἀφοῦ αὐτῆσαι τὸν φόβον των, νὰ τοὺς καλέσῃ εἰς μετάνοιαν. **14** Ἀπὸ τὸ «δὲν θὰ παύσῃ ὁ θυμὸς μου» φοβερότερον εἶναι τὸ «κατὰ τῶν ἀντιπάλων μου», διότι συνήθως τίποτε δὲν ἐξοργίζει τόσο πολὺ τὸν Θεόν, ὅσον ἡ ἀδικία, ἢ ὅποια γίνεται ἀπὸ αὐτούς εἰς ἄραρον τῶν πτωχῶν. Μὲ τὸ νὰ λέγῃ «ἄλλοιμονον εἰς τοὺς ἰσχύοντας», δὲν κατηγορεῖ ἀνεὶ ἐξαρέσειαν τὴν δύναμιν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν, ἢ ὅποια χρησιμοποιοῦται διὰ τὴν διάπραξιν τοῦ κακοῦ. Δὲν ἐνοεῖ θεβραῖος ἐδῶ τὴν αὐματικὴν ἰσχύον, ἀλλὰ τὴν δύναμιν, ἢ ὅποια προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνάληψιν τῶν κινῶν. «Καὶ θὰ κρίνω τοὺς ἐχθρούς μου».¹⁴⁶ Θὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐχθρούς μου. Ἐχθρούς του καλεῖ τοὺς ἐχθρούς τῶν πτωχῶν, ἐπειδὴ πράγματι ἐφέροντο περιφρονητικὰ πρὸς αὐτούς. Ἐλεγε δὲ τοῦτο, διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀδικίας. **Β** «Βερεῖα θὰ πέσῃ ἐναντίον σου ἡ χεὶρ μου, Ἱερουσαλήμ, καὶ θὰ σὲ περάσω μέσα ἀπὸ τὸ πῦρ πρὸς καθαρισμόν σου».¹⁴⁷ Τοῦτο λέγεται, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι, ὅποιονδήποτε καὶ ἀν εἶναι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ πονηρὴ ἐπιβόλῃται ἔχει μόνον πρὸς δυστυχίαν καὶ τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς θέλτωσιν καὶ αὐτῶν τῶν τιμωρουμένων. «Καὶ θὰ σὲ περάσω μέσα ἀπὸ τὸ πῦρ πρὸς καθαρισμόν σου».¹⁴⁸ Διότι εἶναι ὀρθὸν νὰ ὑποφέρωμεν, ἔχει ὅταν τιμωροῦμεθα, ἀλλ' ὅταν ἁμαρτάνωμεν διότι ἡ μὲν ἁμαρτία προξενεῖ ῥύπον, ἢ δὲ τιμωρία καθαρμόν. Τί δὲ σημαίνει «πρὸς καθαρισμόν»; Θὰ γίνῃς τόσοον καθαρός, ὥστε δὲν θὰ παραμείνῃ εἰς σὲ οὔτε ἕνκος κηλίδος. Διότι, ὅτι ἀκριθῶς εἶναι τὸ πῦρ διὰ τὴν δοκιμὴν τοῦ χρυσοῦ, τοῦτο εἶναι διὰ τοὺς ὀκνηροτέρους ἢ τιμωρία. **Σ** «Καὶ θὰ καταστρέψω τοὺς ἀπειθοῦντας καὶ θὰ ἀφανίσω ἐκ μέσου σου ἄλλους ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι παραβαίνουν τὸν νόμον μου καὶ θὰ ταπεινώσω ἄλλους τοὺς ὑπερηφάνους».¹⁴⁹ Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι πάσχουν ἀθερόπειτα, λέγει, καὶ δὲν ὑποχωροῦν οὔτε μὲ τὰς τιμωρίας, θὰ κα-

145. Ἦε. 1, 21.
146. Ἦε. 1, 24.
147. Ἦε. 1, 25.
148. Ἦε. 1, 25.
149. Ἦε. 1, 25.

ταστραφούν. Διότι ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος ἀπὸ τῆν ζωῆν των, ὅταν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των εἶναι ἐπικίνδυνοι καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ διὰ τοὺς ὑπολοίπους; Ἐκεῖνοι ὅμως, οἱ ὅποιοι δύνανται ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ἐκείνων νὰ θελιωθούν, θὰ παραμεινούν εἰς τὴν ζωῆν. Μαῦ φαίνεται ὅτι ἐδῶ ὑπανίσταται καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν. «Καὶ θὰ ἐπαναφέρω τοὺς δικαστάς σου εἰς τὴν παλαιάν δικαιοσύνην καὶ τοὺς συμβούλους σου εἰς τὴν ἀρχικὴν σύνοιαν καὶ φρόνησιν».¹⁵⁰

Ἐδῶ ἀναγγέλλει τὴν ἐπιστροφήν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. Διότι, ὅπου κατεστράφησαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐπασχον ἀπὸ ἀνιάτων νόσον, καὶ ὅπου διωρθώθησαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἠδύναστο νὰ θείσουν ἐπιμέλειαν πρὸς τούτο, εἰς τὴν κατόλληλον περίστασιν προτιθέεται καὶ τὸ ὑπόλοιπον εἶδος τῆς θεραπείας, δηλαδὴ ἡ ἐξουσία δοκιμασμένων ἀργόντων καὶ ἡ ἀφθονία ἀγαθῶν συμβούλων, διὰ νὰ κληθούν πάλιν τὰ πηματα τῆς πόλεως νὰ ἐπιστρέψουν κατὰ πάντα τρόπον εἰς τὴν ὀγιά κατάστασιν. Ἰ ὅπου καὶ τὸ σῶμα εἶναι δεκτικὸν φαρμάκων καὶ οἱ ἰατροὶ ἀριστοί. Διότι δὲν εἶναι μικρὸν εἶδος εὐεργεσίας τὸ νὰ εὕρη κανεὶς ἀναθεῶν ἀργόντας. «Καὶ μετὰ ταῦτα θὰ ὀνομασθῆς πόλις δικαιοσύνης, θὰ γίνῃς ἰαση μητρόπολις Σιών».¹⁵¹ Καὶ ὅμως οὐδόμοι εὐρίσκομεν νὰ ἀποδιδοῦται τούτο τὸ ὄνομα εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἱερουσαλῶν. Πι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ σκολιάσωμεν διὰ τούτο; Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἐδῶ δίδει τὴν ὀνομασίαν, ἡ ὅποια πηγάζει ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Ἡ τοιαύτη ἐρμηνευτικὴ ἀρχὴ θὰ εἶναι πολὺ ὠφέλιμος εἰς ἡμᾶς, ὅταν ζητοῦν ἀπὸ ἡμᾶς οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὀνόματος Ἐμμανουὴλ. Ἐπειδὴ ὁ Ἰσαίας εἶπεν, ὅτι Ἐ ἔτσι θὰ ὀνομασθῇ ὁ Χριστός, ὅμως πωθενὰ δὲν ἔλαθε αὐτὸ τὸ ὄνομα, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτό, ὅτι εἶπεν, ὅτι τὸ ὄνομα ἐκεῖνου εἶναι ἐκφρασις αὐτῆς τῆς πραγματικότητος.¹⁵² Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ ἐδῶ. «Διότι μὲ κρίσιν θὰ τεθῇ τέρμα εἰς

¹⁵⁰. Ἦε. 1, 26.

¹⁵¹. Ἦε. 1, 26.

¹⁵². Ἦε. 7, 14. Ὁ Ἰσαίας προσηγγεῖται διὰ τὴν εὐαγγελίαν τοῦ Κυρίου ἐν εἰσῶ ἢ παρθένος ἐν γαστρὶ ἑστῆ· καὶ λέγει· μὴν καὶ κληθήσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ. Ἐ περιεχόμενον τῆς προφητείας ἐπεκταρῶν κατὰ πάντα Ἰσαΐην, 1, 22, 23. Ἰεροσολοὶ ἀπέλαται εἰς τὸν ὄ Ἰσραὴλ τὸ ὄνομα Ἐμμανουὴλ, ἀλλὰ ἀπέλατῆκε τὸ περιεχόμενον τῆς ὀνομασίας. Τὸ ὄνομα Ἐμμανουὴλ μεταφράζεται μὲ τὴν ἐμὴ ἡμῶν ὁ Θεός. Καὶ πράγματι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ ὁ Θεός ἦτο «μὴ ἦρθεν».

τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς καὶ μὲ ἐλεημοσύνης».¹⁵³ Τὸ ἐμὲ κρίσιν σημαίνει μὲ δίκην καὶ κόλασιν καὶ τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν. Ἦ Α Τὸ «μὲ ἐλεημοσύνης» σημαίνει μὲ πλουσίαν φιλανθρωπίαν. Ἐδῶ τοὺς ὑπόσχεται δύο πάρα πολὺ μεγάλα ὄφρα, καὶ τὸ ἓτι θὰ ἀποκαθούν οἱ ἀπαγωγεῖς των καὶ τὸ ἓτι θὰ ἀπολαύσουν αὐτοὶ μεγάλην εὐημερίαν, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ καθένα χωριστὰ καὶ μόνον του εἶναι εἰς θέσιν νὰ προσφέρῃ μεγάλην τέρμιν. Ὅταν ὅμως συμβαδίσουν καὶ τὰ δύο, ἡ εὐφροσύνη θὰ εἶναι ἀπερίγραπτος. Καὶ πρὸ πάντων προσέθεσε τὸ «μὲ ἐλεημοσύνης», διότι ἤθελε νὰ δείξῃ, ὅτι ἐπαναφέρονται μετὰ ἀπὸ τὴν μακροχρόνιον αἰχμαλωσίαν εἰς τὴν πατρίδα, ὅχι ἐπειδὴ ἐτήρηθησαν ὅπως ἔπρεπε καὶ ἐπειδὴ ἀπέκοψαν ριζικὰ τὰ ἀμαρτηματὰ των, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας του, καὶ ὅτι ἡ σωτηρία των εἶναι ἀποτέλεσμα περισσότερον εὐστολαγχνίας παρὰ ἀνταποδόσεως καὶ ἀμοιβῆς. Β «Καὶ θὰ συντριβούν οἱ παράνομοι κάτοικοι σου καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ σου διὰ μίας».¹⁵⁴ Τούτο εἶναι τρίτον εἶδος εὐεργεσίας, τὸ νὰ μὴ ὑπάρχη κανεὶς, ὁ ὅποιος παρασύρει καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀπάτην, ἀλλὰ νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ μέσον οἱ διδάσκαλοι τῆς πονηρίας. «Καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐγκατέλειπον τὸν Κύριον θὰ ἐξολοθρευθούν».¹⁵⁵ Οἱ ἀσεθεῖς, λέγει, θὰ καταστραφούν ἐντελῶς. «Διότι τώρα θὰ κατασυχνθούν οὗτοι διὰ τὰ εἰδωλά των, τὰ ὅποια ἐπροτιμοῦσαν».¹⁵⁶ Ὁρισμένοι προσπαθοῦν νὰ συνδέσουν τοὺς λόγους τούτους μὲ γεγονότα τοῦ παρόντος. Ἄλλ' ἡμεῖς δὲν θὰ κατηγορήσωμεν ἐκείνους καὶ θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων. Διότι αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὅποια λέγει, ὅτι θὰ συμβούν κατὰ τὴν ἐφοδον τῶν ἐχθρῶν. Γ Διότι εἰλόγοι ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα θὰ αὐξήσῃ πολὺ ἡ ἐντροπὴ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐλάτρευον τὰ εἰδωλά, ὅταν, ἐνῶ ὁ θάρβαρος λεηλατεῖ τὴν χώραν καὶ πολιορκεῖ τὴν πόλιν καὶ κρατεῖ ἄλλους κλεισμένους ὡς εἰς δίκτυα, δὲν ὑπάρχη, ἐξ αἰτίας τῆς ἐγκαταλείμεως των ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, κανεὶς, ὁ ὅποιος θὰ τοὺς θοθήσῃ καὶ θὰ ἀπομακρύνῃ τὸ στέφος ἐκεῖνο τῶν ἀνθρώπων. «Τὰ ὅποια ἐπροτιμοῦσαν». Μὲ τὰ ὅποια εἶχον ἀσοληθεῖ μὲ πόλιν ζῆλον, λέγει. «Καὶ θὰ κατασυχνθούν διὰ τὰ γυλιστὰ

¹⁵³. Ἦε. 1, 27.

¹⁵⁴. Ἦε. 1, 28.

¹⁵⁵. Ἦε. 1, 28.

¹⁵⁶. Ἦε. 1, 28.

των, τὰ ὅποια ἐποίησαν».¹⁵⁷ Μὲ τὴν ἴδιαν τὴν διήγησιν ἐκ-
τοξεύει κατηγορίαν ἐναντίον των. Πράγματι ἦτο ἀρκε-
τός, ἀκόμη καὶ πρὶν ἀπὸ τῆς συνεπειᾶς τῶν τραυμάτων
των, καὶ μόνον ὁ τρόπος τῆς τοιαύτης κατασκευῆς εἰδώ-
λων νὰ τοὺς κατασχῶνῃ. Διότι τί εἶναι ἀσχετότερον ἀπὸ
τοῦ νὰ κατασκευάσῃ κανεὶς Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτοῦ του;
«Καὶ θὰ κατεντροπισασθοῦν διὰ τοὺς εἰδωλολατρικούς κη-
πους, εἰς τοὺς ὁποίους ἠγχοραιοῦντο ἡ ψυχὴν των».¹⁵⁸ **D**
Διότι δὲν προσκυνοῦσαν θεοθεῖως μόνον ἕδρα, ἀλλὰ ἐ-
λάτρευον ἀκόμη καὶ δένδρα εἰς κήπους. «Θὰ γίνουσι ὡς
τὸ δένδρον τερβήνθος, τοῦ ὁποίου ἔπεσαν τὰ φύλλα».¹⁵⁹
Φύλλα δηλαδὴ εἶναι τὰ εἰδωλα ἢ αὐτοὶ οἱ κάτοικοι τῆς
πόλεως. Ἐφῆραν ὡς παράδειγμα τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ
δένδρου, καὶ ἐπειδὴ ἐφόβον κατ' ἐξοχὴν καὶ εἰς μεγάλην
ἐκτασιν εἰς τὸν τόπον των καὶ ἐπειδὴ ἔφερε πάρα πολλὰ
ἀνθή καὶ φύλλα, ὅταν εὕρισκετο εἰς τὴν πλήρη ἀνθίσιν,
καὶ ἐφαίνετο ἀσημένιατον, ὅταν ἀπέριπτε τὰ φύλλα.
«Καὶ ὡς κήπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ὕβωρ».¹⁶⁰ Ἡ δευτέρα εἰ-
κὼν εἶναι πῶ σαφὴς ἀπὸ τὴν προηγουμένην καὶ κάμνει
ἀξιόπιστα τὰ λόγια, τὰ ὅποια ἐλέγχουσι ὡς σχόλια διὰ
τὴν προηγουμένην. Διότι τίποτε δὲν εἶναι πῶ εὐχάριστον
ἀπὸ τὸν ἀνθισμένον κήπον **B** καὶ τίποτε δὲν εἶναι πῶ ἀ-
χαρον ἀπὸ τὸν ἠρασμένον κήπον. Αὐτὰ θεοθεῖως, καὶ τὰ
δύο συνέθεσαν εἰς τὴν μητροπολιν ἐκέλευν. Διότι πάντοτε
ἦτο ἡ ἀρίστη καὶ ἡ λαμπροτάτη, στολισμένη μὲ ἀναρίθμη-
τα στολίδια. Παρὰ ταῦτα ἔγινε ἡ πῶ ἀσημ καὶ ἡ πῶ ἀ-
σημη, ἀφοῦ ἀπέθεσε τόσον αἰνίδια τὸν θροασρὸν τῆς
μεγαλοπρεπειᾶς τῆς. «Καὶ θὰ εἶναι ἡ δύναμις των ὅπως
ἡ καλάμια τοῦ κοπανισμένου λιναριοῦ».¹⁶¹ **B** **A** Αἱ προη-
γοῦμενα μὲν εἰκόνες παρελήθησαν διὰ νὰ δηλώσωσι τὸ
ἀχαρον καὶ τὴν ἀσημίαν, αὐτὴ δὲμος παρελήθη διὰ νὰ
φανερῶσιν τὴν ἀδυναμίαν. Ὅλα αἱ εἰκόνες εἶναι πάρα
πολύ εὐκρινεῖς καὶ ἔχουν μεγάλην σαφήνειαν καὶ λάμψιν.
«Ὡς ἡ καλάμια τοῦ κοπανισμένου λιναριοῦ», δηλαδὴ ἀ-
δύνατοι. «Καὶ τὰ πονηρὰ ἔργα των ὡς σπινθήρες πυ-
ρός».¹⁶² Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δεικνύει, ὅτι τὰ κακά προ-

157. Ἦσ. 1, 29.
158. Ἦσ. 1, 29.
159. Ἦσ. 1, 30.
160. Ἦσ. 1, 30.
161. Ἦσ. 1, 31.
162. Ἦσ. 1, 31.

έρχονται ἀπὸ τοὺς ἰδίους. Καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτοὶ
τὴν ἐγέννησαν, καὶ τὴν κάμνον αὐτοὶ τὴν ἦσαν. Διότι,
ὅπως ἀκριβῶς οἱ σπινθήρες, ὅταν πίπτουσι εἰς εὐφλέκτους
ὕλας, δημιουργοῦν ἑστίαν πυρός, κατὰ τὴν ἴδιον τρόπον
καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν, ἀφοῦ συνεκεντρώθησαν, ἦρα-
σαν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. «Καὶ θὰ κατακαῶσι συγχρόνως
οἱ ἄνομοι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ καταικ-
σιὰ νὰ σῆσῃ τὴν πυρκαϊά». **B** Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἀπο-
κλείει τὴν σωτηρίαν. Ἡ αἰτία εἶναι πάλιν ἡ ἴδια. Ὅχι διὰ
νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν ἀπόγνωσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποτινά-
ξουν τὴν μεγάλην ραθυμίαν, ἀφοῦ δεχθοῦν θεοθεῖως μὲ
αὐτὸν τὸν τρόπον ἰσχυρὸν φόβον. Ἐπίσης καὶ κατὰ ἄλλο
ὑπαινίσσεται ἐδῶ, τὸ ἀκαταμάχητον δηλαδὴ τῆς δυνάμε-
ως του καὶ ὅτι, ὅταν αὐτὸς τιμωρῇ καὶ λαμβάνῃ ἐκδικη-
σιν, οὐδεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ προβάλλῃ ἀντιστασιν καὶ νὰ ἀ-
ποτρέψῃ τὰ δεινὰ.

163. Ἦσ. 1, 31.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

«Ὁ λόγος, ὃ ὁποῖος ἔγινε πρὸς Ἡσαΐαν, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀμώς.»¹ C

Ἀπὸ τὸ χαρίον τοῦτο γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν ἐξεφώνησαν οἱ προφῆται ἐπὶ τῆς τῆς προφητείας, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐνεπνεύοντο εἰς διάφορα χρονικά σημεῖα, ἀπήγγελλον ὀριζόμεναι περικιπῶς, αἱ ὁποῖαι συγκεντρώθησαν μετὰ ταῦτα εἰς ἓνα σῶμα καὶ ἀπετέλεσαν ὁλόκληρον διδῶν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀρχίζει τὴν προφητείαν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον. Τοῦτο γίνεται εἰς ἡμᾶς φανερόν καὶ σαφές ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ χαρίον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ χαρία, μὲ τὰ ὅποια, εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου, καθορίζει τὸν χρόνον τῶν γεγονότων. Εἰς ἄλλο μὲν σημεῖον λέγει «ἔτος κατὰ τὸ ὅποιον εἰσῆλθεν ὁ Νάθαν εἰς τὴν Ἀζωτων»,² εἰς ἄλλο δὲ «καὶ συνέθη κατὰ τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὅποιον ἀπέθανεν ὁ θαουλεὺς Ὀζίας, εἶδον ὅτι ἐκάθητο ὁ Κύριος ἐπάνω εἰς ὀπερμεγέθι καὶ μετέωρον θρόνον». ³ Ὅπως ἀκριβῶς αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου καὶ τὰ Εὐαγγέλια, D ἔτσι καὶ αἱ προφητεῖαι, δὲν συγκεντρώθησαν αὐτόματα εἰς ἓνα σῶμα, ἀλλὰ, ὅπως ἀνεφέρουν προηγουμένως, προσευετικά καὶ εἰς διάφορα χρονικά σημεῖα. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὅποιαν ἡ ἀρχὴ τοῦ παρόντος λόγου εἶναι διάφορος τοῦ προηγουμένου. Καὶ ὄχι μόνον διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ ὑπόθεσις, περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται νὰ ἀμιλήσῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν διαστελλεται καθ' ὑπερβολικὸν τρόπον ἀπὸ τὰ προηγουμένα, ἀφ' ἑτέρου δὲ θεωρεῖται ἀνωτέρα. Διότι κάμνει λόγον εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν, διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ κηρύγματος, διὰ τὴν γνῶσιν, ἢ ὅποια θὰ ἐπαλωθῇ εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καὶ διὰ τὴν εἰρήνην ἢ ὅποια θὰ καταλάβῃ τὴν γῆν. Ἄν τώρα ἀναφέρῃ τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἂν καὶ πρόκειται νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τέ-

τοιου εἴδους θέματα, τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον. E Διότι τὸ λεγόμενον ἦτο προφητεία, ἢ ὅποια ἐπὶ ἓνα διάστημα ἐκαλύπτετο καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ τῆς προσηγορίας τῶν ὀνομάτων. Καὶ ὁ Δαυὶδ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ γράψῃ τὸν ἐβδομηκοστὸν πρῶτον ψαλμὸν, ἀπέφρασεν αὐτὸν εἰς τὸν Σολομῶντα, ἀλλὰ ἐν ἀνεχείᾳ εἶδε παλὺ περισσότερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν τοῦ Σολομῶντος, ἢ μᾶλλον πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν ὁλοκληροῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Διότι οὐδεὶς, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς πέρα πολλοὺ παραλόγους, θὰ ἠδύνατο νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν αἱ φράσεις «θὰ παραμείνῃ λαμπρὸν καὶ ἀκατάλυτον ὡς ὁ ἥλιος τὸ ὄνομα τοῦ»⁴ καὶ «ὁ θρόνος τοῦ θὰ εἶναι αἰώνιος ὡς ἡ σελήνη»⁵ καὶ ὅμοια αἱ τοιούτου εἴδους. ¹⁹ A Τὸ Bῖο συνέθη καὶ μὲ τὸν Ἰακώβ, ὅταν ταῦτα, τὰ ὅποια πρόκειται νὰ εἰπῇ τώρα ὁ Ἡσαΐας, καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ, προεφίτευσεν. Διότι μαζί μὲ τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν ἀνέφερε καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Χριστός. ⁶ Ὅτε ἐκείνος ἐνεφάνισε γυμνῆν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἀπέκρουσε κάτω ἀπὸ τὴν προσωπίδα τοῦ ὀνόματος τοῦ Υἱοῦ ἐκείνου, τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ εἰπῇ, κατὰ τέτοιον τρόπον προεφίτευσεν αὐτὰ, ὥστε ἄλλος μὲν νὰ νομίσῃ ὅτι ἀναφέρει τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶν εἰς τὸν Ἰούδα, ὅπως ἑμῶς μαρτυρεῖ αὐτὰ τὰ γεγονότα, προφητεύει ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὁ Χριστός. Διότι οὔτε προσδοκία τῶν ἐθνῶν ἔγινε ὁ Ἰούδας, οὔτε πάλιν ἐδοξάσθη τότε ἡ φυλὴ, ὅτε κατεστράφη τὸ κράτος τῶν ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἐπραγματοποιήθησαν, ὅτε ἦλθεν ὁ Χριστός. ⁷ Ἄν ἐπὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἤθελον ἀναιδῶς ἀποκρούσει αὐτὸν τὸν νόμον τῆς προφητείας, θὰ ἠλέγχοντο εὐκόλα, μάλιστα καὶ ἀπὸ ἐκείνου τὰ ὅποια ἐλέγχθησαν, ἂν κάποιος, ἀφοῦ ἐρμηνέυσεν λεπτομερῶς τὰς προφητείας καὶ ἐξήταξε καθὲς λόγον μὲ τὴν ἀριόμοισαν προσοχίην, ἤθελε προσπαθῆσθαι νὰ ταυρίσῃ ἀρμονικὰ τὰς προφητείας μὲ τὰ γεγονότα. Διὰ τὸ ἀποφράξαι τὰ στόματα μὲ τὸν πλοστον τῶν, ὄχι δηλαδὴ μὲ ἐκείνα τὰ ὅποια ἔχουν λεχθῆ διὰ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ μὲ ἐκείνα τὰ ὅποια ἐπροφητεύθησαν εἰς τοὺς πατριάρχας τῶν, ταῦτο θὰ προσ-

1. Ἡσ. 2, 1.
2. Ἡσ. 20, 1.
3. Ἡσ. 6, 1.

4. Ἡσ. 71, 17.
5. Περλ. Ἡσ. 71, 5.
6. Ἰων. 40, 8 εἰ.

παθήσω να φανερώσω, αποδεικνύω, ότι πολλὰ προφητεία ἐλέγχθησαν μὲν εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν φυλῶν, ἐκτεπλήρωθησαν ἕως εἰς τοὺς ἀπογόνους των. Ἀφοῦ ἀναφέρω ὡς παράδειγμα μίαν ἢ καὶ δευτέραν ἱστορίαν, C θὰ ἔλθω εἰς τὸ ἀσχητούμενον θέμα. Πράγματι, ὅταν προέλεγε ὁ Ἰακώβ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν εἰς τὸν Συμεῶν καὶ τὸν Λευί, ἀφοῦ τοὺς ἐκάλεσε, τοὺς προσεφώνησε μὲ τὸ «Συμεῶν καὶ Λευί ἀδελφοί», καὶ ἀφοῦ ἔμεξε τὴν παράνομον πράξιν των καὶ τὴν ἀδικον ἀσχηγῆν, ἢ ὅποια ἔγινε εἰς θάρος τῶν Σικημιτῶν, ἐν συνεχείᾳ εἶπε· «Θὰ διασκορπισθοῦν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀπογόνων τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ καὶ θὰ διασκοροῦν εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν». Δὲν θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῆ κανεὶς, ὅτι ἐπραγματοποιήθη τούτο εἰς τὸν Λευί καὶ τὸν Συμεῶν, ἀλλὰ εἰς τὰς φυλάς, αἱ ὅποια προῆλθον ἀπὸ αὐτοὺς. Καὶ πραγματικὰ ἡ φυλὴ τοῦ Λευί διεσκορπίσθη, ἀφοῦ κάθε φυλὴ ἔλαθε τὸ ἐν δέκατον αὐτῆς. Καὶ ἡ φυλὴ τοῦ Συμεῶν, ἢ ὅποια ἔπαθε σχεδὸν τὰ ἴδια, ἀφοῦ ἐκλήρωθη μεταξὺ ἄλλων τῶν φυλῶν, δὲν ἔλαθεν, κληρονομίαν μὲ ὀριζομένα σύνορα καὶ ἀντοτελῶς ὀργανωμένην, ὅπως κάθε μιά ἀπὸ τὰς ἄλλας φυλάς.⁷ D Ἐπίσης ὁ Ἰακώβ, ἐν καὶ ἐδέχθη εὐλογία ἀπὸ τὸν πατέρα του, οὐδεμίαν ἀπὸ αὐτὰς ἀπῆλαισεν ὁ ἴδιος. Διότι ὁ μὲν πατὴρ προέλεγε δι' αὐτὸν χρόνους καρποφόρους καὶ συνεχῆ κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Ἰσραὴ⁸ οὗτος ἕως καὶ ἑσπερίτω ἀκμῆν καὶ τὰ ἀναγκαῖα, καὶ ἐβούλευεν ὡς δοῦλος διὰ τὴν τροφὴν του, καὶ τὸσον πολὺ ἀπείχε ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἀδελφοῦ του, ὥστε ἐκινδύνευε ὡς δοῦλος διὰ τὴν τροφὴν του, καὶ ὅταν ἔπαυε συνέθη μόνον μὲ μεγάλον φόβον νὰ τὸν συναντήσῃ, ἐπροτίμησε νὰ τὸν ἀποφύγῃ καὶ νὰ σωθῇ.⁹ Ἦ λοιπὸν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ σχολιάσωμεν δι' αὐτὰ; Ὅτι εἶπεν ἡ προφητεία ψεύδους; Μὴ γένοιντο! Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι πολλὰκις ὁ χαρακτήρ αὐτῆς εἶναι τοιοῦτος, ἕως ὅστε νὰ ἀποδίδῃ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν εἰς ἄλλους,

7. Γεν. 49, 5 εἰ.
8. Πράξ. Ἰερο. Νκοῦ 10, 1 εἰ. Ἡ φυλὴ τοῦ Συμεῶν θὰ εἶχε μερθε ἕως τῆς μερθεῖς μὲτ' ἄλλων φυλῶν, διὰ τούτο ἐκλήρωθη μεταξὺ ἄλλων τῶν φυλῶν. Πάλιν ἐλάθον ἀνατελῶς τῆς καὶ νόμιμα τῆς μερθεῖς τοῦ Ἰσραὴ.
9. Γεν. 27, 21 εἰ.
10. Γεν. 27, 21 εἰ.
11. Γεν. 28, 8 εἰ.

ἐνῶ κάτω ἀπὸ τὰ ὀνόματα κρύπτονται ἄλλα πρόσωπα, καὶ νὰ μεταχειρίζεται ἄλλα ὀνόματα εἰς τὴν θέσιν ἄλλων. Τούτο συνέθη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χαναάν. Διότι ὅτε βλέπομεν αὐτὸν νὰ ὑπηρετῇ ὡς δοῦλος τοῦ ἀδελφοῦ του, οὔτε βεβαίως νὰ ἀποδεικνύεται ψευδῆς ἢ κατάρα, ἀλλὰ νὰ ἐκπληρώνεται εἰς τοὺς Γαθαωνίτας ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐπροφητεύθησαν διὰ τὸν Χαναάν. Καὶ πράγματι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιο ἐλέγθη, ἦτο προφητεία μὲ μορφήν κατάρας.

²⁰ A Ἀφοῦ λοιπὸν ὑπάρχουν τόσον μεγάλα καὶ τέτοιου εἶδους παραδείγματα, τὰ ὅποια ἀποδεικνύουν εἰς ἡμᾶς, ὅτι πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐλέγχθησαν, ἀναφέρονται μὲν εἰς ἄλλους, ἐκπληρώνονται ἕως εἰς ἄλλους, καὶ ὅτι μεταχειρίζονται ὀνόματα οἱ προφῆται, τί τὸ παράδοξον, ἐν καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὁ προφήτης, ἀφοῦ παραθέτει τὰ ὀνόματα τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, προλέγει διὰ τὴν Ἐκκλήσιαν; Διότι, ἐπεὶ ὁ λόγος τοῦ ἀνεφῆρτο εἰς ἀγνώμονας, οἱ ὅποιοι ἐφόνευον προφῆτας, ἔκαον τὰ θεῖα καὶ κατέστρεφον ἐκ θεμελίων τὰ θυσιαστήρια, δικαιολογούμενα διετηρεῖτο «τὸ κάλυμμα» «κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης», καθὼς ἀναφέρει ὁ μακάριος Παῦλος.¹¹ Ἐὰν ἐγνώρισον τὴν δύναμιν B τῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητείας, θὰ ἠδύνοντο νὰ ἐξαφανίσουν τὰ θεῖα. Ἀφοῦ δὲν τὸν ἐεβόσθησαν, ὅταν ἦτο παρὸν καὶ ἐτελοῦσε θαύματα καὶ εἶδεν πραγματικὰ τακμήρια τῆς δυνάμεώς του καὶ τῆς συμφωνίας καὶ τῆς ἁμονίας μὲ τὸν Πατέρα, ὅτε ἀπεσῶρθησαν ἀπὸ κάθε ἐπιχειρήσιν ἐναντίον του, μέχρις οὗ τὸν ἐσταύρωσαν, οὐδὲως θεσπῶν θὰ ἐλυποῦντο ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὀμιλοῦσαν δι' αὐτὸν, τοὺς ὁποίους καὶ χωρὶς αὐτὰς τὰς προφητείας συνεχῶς τοὺς ἐλιθοβολοῦσαν. Διὰ τούτο πρὸς χάριν αὐτοῦ, τοῦ προσώπου συσκιάζον τὰς προφητείας καὶ χρησιμοποιοῦν ὀνόματα συγγενῶν καὶ γνωστῶν των. Ὅτι βεβαίως δὲν ἀναφέρεται ὁ λόγος εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, θὰ τὸ γνωρίσωμεν μὲ ἀκρίθειαν, ἐν φέρωμεν εἰς τὸ μέσον καὶ σχολιάσωμεν κάθε λέξιν ἰδιαίτερα. C «Ὅτι κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας θὰ γίνῃ ἐμφανὲς τὸ βροσ τοῦ Κυρίου»¹²

12. B' Ἰερο. 3, 14.
13. Ἰερο. 2, 9.

Παρατήρησε την ακριβολογίαν του προφήτου, διότι δὲν ἀναφέρει μόνον τὰ γεγονότα, ἀλλὰ προσδιορίζει καὶ τὸν χρόνον. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον λέγει ὁ Παῦλος μὲ τὸ «ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλῆρωμα τοῦ χρόνου»¹⁴ καὶ εἰς ἄλλο μέρος πάλιν, μὲ τὸ «εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν»¹⁵ τούτο τὸ λέγει ὁ προφήτης μὲ τὸ «κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας». Ὁσος καλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἀκατανίκητον τῶν δογμάτων. Εἰς αὐτὴν συμβαίνει πράγματι ὅ,τι καὶ εἰς τὰ ὄρη. Καὶ ἂν ἀκόμη τὰ προσβάλλουσαν ἀναριθμήτου στρατιώται, οἱ ὅποιοι τεχνῶνται τὰ τόξα, ρήπτουν δόρατα καὶ φέρουσι πολιορκητικὰς μηχανάς, εἰς ἐκεῖνα μὲν δὲν θὰ ἠμπορήσουν νὰ προεβήσουν ὅστε τὴν παραμικρὰν θλάσθην, αὐτοὶ δὲ, ἀπὸ ἀπολέσων τὴν δυνάμιν τῶν. **Β** θὰ ἀποχωρήσουν. Τὴν ἴδιαν τύχην εἶχον ὅλοι οἱ οὐκ ἐπολέμησαν τὴν Ἐκκλησίαν. Αὐτὴν μὲν δὲν κατάρθωσαν νὰ κλονίσουν, οἱ ἴδιοι ὅμως, ἀπὸ ἀπώλεσαν τὴν δυνάμιν τῶν, κατετροπικοδόθησαν. Ἐνῶ κατέφερον κτῆσῃμα, διελύοντο, ἐνῶ ἔριπτον θέλη, ἔχοντες τὰς δυνάμεις τῶν, καὶ ἐνῶ ἐπολέμοσαν, ἐνικάντο ἀπὸ τῶν ἀσθενεῖς. Τούτο εἶναι παράξενος τρόπος νίκης καὶ θανάτου ὄχι εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν Θεόν. Διότι τὸ ἀξιοθαύμαστον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι ὅχι τὸ ὅτι ἐνίκησεν, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἐνίκησε ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις. Διότι, ἂν καὶ ἐπλήττετο, ἐδιώκετο καὶ κατεκόπτετο μὲ ἀναριθμήτους τρόπους, ὄχι μόνον δὲν ἐσυκρύνετο, ἀλλὰ ἀντίθετα ἐμεγάλωνεν καὶ ἐκείνοι, οἱ ὅποιοι ἐτολμοῦσαν νὰ πράξουν αὐτὰ κατεστρέφοντο μόνον ἀπὸ τὴν δυστυχίαν τοῦ ἀντιπάλου. **Γ** Ὅ,τι ἀκριβῶς κάμνει ὁ ἀδάμας εἰς τὸν σίδηρον, δηλαδὴ καὶ μόνον τὸ κτύπημα ἐξασθενεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ὁ ὁσῖος τὸ δίδει, καὶ ὅτι κάμνουν τὰ κοπτερά ὄργανα εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὰ κλαστοῦν, δηλαδὴ αὐτὰ μὲν δὲν χάνουν τὴν δεύτῃρα μετὰ τὸ λάκτισμα, ὅμως ματώνουν τὰ πόδια, τὰ ὅποια τὰ κλαστοῦν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐκόλωσεν ὁσος τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐάν ὅμως δὲν δέχεται ὁ Ἰουδαῖος τὴν μεταφοράν, πάλιν ὅς ἐλεγχθῆ ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν προφητείαν. Διότι ὁ Ἰουδαῖος ὁ προφήτης εἶπεν ὅτι θὰ θοσκήσουν μαζί ὁ λύκος καὶ τὸ ἀρνί¹⁶ καὶ ὅτι θὰ σφριζῇ προσκαλῶν μίαις καὶ με-

14. Γαλ. 4, 4.
15. Ἐφ. 1, 10.
16. Ῥομ. 11, 6 καὶ 6δ, 25.

λίωσαι¹⁷ καὶ ὅτι θὰ στρέψῃ κατὰ τῶν Ἰουδαίων ὀρητικὸν ποταμὸν, ἐπειδὴ δὲν ἤθελον αὐτοὶ νὰ ἔχουν τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωάμ.¹⁸ **21** **Α** Ἐάν κανεὶς δεχθῆ αὐτὰς τὰς φράσεις κατὰ γράμμα, τὸ περιεχόμενον τῶν εἶναι πολὺ ἀκατανόητον. Διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸ πνεῦμά του, πρέπει, ἀπὸ δεχθῶμεν ἐκεῖνα, τὰ ὅποια σημαίνονται δι' αὐτῶν, νὰ δώσωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ποικιλίαν εἰς τὴν οειρῶν τῶν νοημάτων. Ποῖον νόημα λοιπὸν ἔχουν αὐτὰ; Μὲ τοὺς λύκους καὶ τὰ ἀρνία δηλώνει τὴν θηριώδη καὶ τὴν πραεῖαν συμπεριφορὰν τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὰς μίαις τὴν ἀνάβειαν τῶν Αἰγυπτίων, μὲ τὸν ποταμὸν τὴν ὀρητικότητα τῆς θαρραλικῆς ἐκστρατείας, καὶ μὲ τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωάμ τὴν πραότητα καὶ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ τότε ἀρχόντος, τοῦ βασιλέως τῶν Ἰουδαίων. Κανεὶς θεοβίως, ἀκόμη καὶ ὁ πῶ ἀνόητος, δὲν θὰ μᾶς φέρῃ ἀντίρρῃσιν δι' αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν. **Β** Διότι, ὅπως ἐδηλώθησεν ἐκεῖνα μὲ ἄλλα ὀνόματα, ἔτσι ὁμοίως μὲ τὴν λέξιν ὁσος τὸ στερεῶν, τὸ ἀμετάβλητον, τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ ἀπόρθητον τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ διότι καὶ ἄλλος προφήτης παρομοιάζει μὲ ὁσος ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐμπιστοσύνη εἰς τὸν Θεόν καὶ θεικνύει τὸ ἀκαταγώνιστον αὐτῶν. «Ἐμφανές. Τούτο δὲν ἔχει ἀνάγκην λογικῆς ἐρμηνείας. Μόνον καὶ μόνον αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνεις τῶν πραγμάτων ἐκπέμπει πρὸ ἰσχυρῶν ἀπὸ τὴν ὁμοίωσιν φωνῆν καὶ θεικνύει τὴν περιστοπὸν Θεοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Διότι οὔτε ὁ ἥλιος οὔτε τὸ φῶς του εἶναι τόσο φωτεινὰ, ὅσον εἶναι λαμπρὰ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας. Διότι «ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ εὐρίσκειται εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων».¹⁹

Γ Πῶς θὰ ἐρμηνεύσῃ τούτο ὁ Ἰουδαῖος; Διότι δὲν εὐρίσκειται ὁ νοῦς εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων ὅμως ἡ δυνάμεις τῆς Ἐκκλησίας ἤγγισε πρὸν ἴδιον τὸν οὐρανόν. Καὶ ὅπως ὁ οἶκος, ὁ ὅποιος εὐρίσκειται εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων εἶναι ὀρατὸς ἀπ' οὐλοῦ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καὶ ἔτι περισσότερον, ἔγινε καὶ αὐτὴ καταφάνερος εἰς οὐλοῦ τοὺς ἀνθρώπους. «Καὶ θὰ ὀμωθῆ ἐπάνω ἀπὸ τὰ θουνά».²⁰ Ὁ προφήτης ἠρμήνευσεν αὐτὸ τὸ ἴδιον πάλιν, τὸ ὅποιον οὐδέποτε συνέβη εἰς τὸν ναόν, οὔτε ὅταν ἐφαίνετο ὅτι εὐρίσκειτο εἰς μεγίστην ἀκμὴν. Πῶς ἦτο δυνα-

17. Ἐσ. 7, 18.
18. Ἐσ. 8, 6-7.
19. Ἡσ. 2, 2.
20. Ἡσ. 2, 2.

τόν νά συμῆθι τοῦτο, ἀφοῦ πολλάκις περιεφρονεῖτο καί ἀπό τοῦς ἰθίους τοῦς Ἰουδαίους καί καταστρέφετο ἐκ θεμελιῶν ἀπό τοῦς βαρβάρους; **Δ** Ἡ δύναμις ὅμως τῆς Ἐκκλησίας κατεπολεμήθη μὲν πρὸ σφοδρᾶ ἀπὸ ἐκείνων, καί ἀκόμη περισσότερο, οὐδέποτε ὅμως ὑπετάχθη εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἑθνῶν, ἀλλ' ἐμεγαλύνετο καί ἐλαμπρύνετο ἰδιαίτερα ἀπὸ τοῦς πολεμίους. Τότε θεοβίως ἐνεφανίσθησαν οἱ δῆμοι τῶν μαρτύρων, τότε τὰ πλήθη τῶν ὁμολογητῶν, τότε ἀπεδεικνύοντο αἱ ψυχαὶ πρὸ ἀλόγιστοι ἀπὸ τὸν σίδηρον καί ἔλαμπον καλύτερον καί ἀπὸ τὰ ἄστρα. Τὰ μὲν σώματα αὐτῶν κατακόπτοντο, τὸ φρόνημα ὅμως τῆς ψυχῆς δὲν ἐνικᾶτο, ἀλλ' ὑπερίσχυε καί ἐλάμβανε τὸν στέφανον τῆς νίκης. Ποῖος εἶδε, ποῖος ἤκουσε, ὅτι ὁ φόνος προσφέρει στέφανον καί ὅτι ἡ σφαγὴ φέρει νίκην; **Ε** καί ὅτι τότε δοξάζεται περισσότερο τὸ στρατόπεδον, ὅταν φαίνεται ὅτι σφάζονται περισσότεροι στρατιῶται ὑπὸ τῶν ἑθνῶν; **Καί** θὰ προστρέξουν εἰς αὐτὸ τὸ ὄρος ὅλα τὰ ἔθνη.²³ Ἐνῶ προχωρεῖ εἰς τὴν προφητείαν, γίνεται πρὸ σαφῆς ὁ προφήτης, ξεσκεπάζεται περισσότερο τὸν λόγον, ἐκβθεῖ μὲ πρὸ διαυγῆ τρόπον τὴν προφητείαν καί μὲ μεγαλύτεραν ἀκρίθειαν ἀπορράπτει τὰ στόματα τῶν Ἰουδαίων. Δὲν θὰ ἠμπορέσουν θεοβίως νὰ ἀποδώσουν εἰς τὸν ναὸν τῶν τῶ νόημα αὐτοῦ τοῦ χωρίου, καί ἂν ἀκόμη δεῖξουν μέγαν θεθμὸν ἀναισχυντίας. Διότι εἶχεν ἀπαγορευθῆ καί εἶχε ἐμποδιθῆ μὲ ὑπερβολικὸν τρόπον ἡ εἰσοδος τῶν ἐθνικῶν εἰς τὸν ναόν. Καί διατί ἀναφέρω μόνον τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς εἰσοδῶν εἰς τὸν ναόν, ἀφοῦ καί εἰς αὐτοῦς ἀπαγόρευεν ἀπειλητικώτατα ὁ νόμος τὴν συναναστροφήν μὲ τοῦς ἐθνικοὺς καί ἀπαταύσε δι' αὐτὸ τὸ παράπτωμα τὴν πρὸ αὐστηρᾶν ποιήν; **24** **Α** Ὁ προφήτης Ἀγγαῖος, τοῦλάχιστον, ἐξητύλησεν ὀλόκληρον τὴν προφητείαν μὲ αὐτὸ τὸ θέμα, μὲ τὸ νὰ κατηγορῆ, νὰ ἀπειλῆ καί νὰ ἀπαθῆ εὐθὺς διὰ τὴν παράνομον συναψιν συγγενείας. Ὅμως τὰ ἱδικά μας ἦθη δὲν εἶνα τέτοια. Ἄλλ' ἔνευ οὐθενὸς φόβου ἡ Ἐκκλησία, ἀφοῦ ἦνοιε τὰς ἀγκάλας τῆς, ὑποδέχεται καθημερινά μὲ ἀπλωμένα τὰ χεῖρα ὅλα τὰ ἔθνη τῆς οἰκουμένης. Πράγματι, αὐτὴν τὴν ἐντολήν ἔλαβον ἀπὸ τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ οἱ πρῶτοι διδασκαλοὶ τῶν δογμάτων, εὐθὺς ὡς ἤκουσαν τὸν ἐξῆς λόγον: «Πορευθέντες μαθητεύσα-

21. Ἰη. 2, 9.

τε πάντα τὰ ἔθνη».²⁵ **Β** Παρατήρησε μὲ τί τρόπον ὄχι μόνον τὴν κλήσιν τῶν ἐθνικῶν ὑπήλυθη ὁ προφήτης, ἀλλὰ καί τὴν πρόθυμον ὁσακὸν τῶν. Διότι δὲν εἶπε ὅτι θὰ ὀδηγηθοῦν, ἀλλὰ «θὰ προστρέξουν». Τοῦτο ἐδείκνυε σαφέστερον ἄλλος προφήτης καί ἔλεγε: «Καί δὲν θὰ διδάξῃ ὁ καθένας τὸν συμπολίτην του καί ὁ καθένας τὸν ἀδελφόν του καί δὲν θὰ εἰπῇ γινώρισε τὸν Κύριον, διότι ὅλοι θὰ μὲ γνωρίσουν, ἀπὸ τὸν πρὸ μικρὸν μέχρι τὸν πρὸ μεγάλον».²⁶ Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Ἰουδαίων ἀκόμη καί ἡ τάξις τῆς δημιουργίας ἀνετράπετο. Καί συγχρόνως ὑφίσταντο συνεχεῖς ἀπειλαί, τιμωρίαι διαρκεῖς, θαύματα τὸ ἓνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, φυγαὶ προφητῶν, φόβος νομοθέτου, ἀπειλαὶ πολέμου, ἐφοδοὶ βαρβάρων, **Γ** θεόσταλτοι ὄργαι καί οὐρανόπνευτοι κολάσεις. Παρὰ ταῦτα παρέμενον οὐληροὶ καί ἀλύγιστοι, ἐπειδὴ εἶχον ἀκαμπτον τράχηλον καί ἀνασίθητον καρδίαν, καθὼς ἔλεγεν ὁ Στέφανος.²⁷ Εἰς τοῦς ἐθνικοὺς ὅμως ἤρκεσε καί μόνον τὸ ἀκουσμά τοῦ ἀπλοῦ λόγου καί ἀμέσως προστρέξαν ὅλοι. Πρῶτα μὲν τὸ ὅποιον ὑπνίτετο καί ὁ Δαυὶδ καί ἔλεγε: «Λαός, τὸν ὅποιον δὲν ἔγνωρίσα, ὑπεβουλώθη εἰς ἐμέ».²⁸ Θαυμάζω μάλιστα τὸν τρόπον τῆς ὁσακῆς προσέθετε: «ὅταν ἤκουσε τὴν φῆμην μου, ἔγινεν ὁπήκοός μου».²⁹ Τὸ ἴδιο φανερώνει μὲ πρὸ ἀνιγμιστικὸν τρόπον καί ὁ Ἰακώβ καί λέγει: «Θὰ δέηθι τὸν ὄνον ἀπὸ τὴν ἀμπέλου καί τὸ "πουλάρι" ἀπὸ τὴν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου».³⁰ Ποῖος ἀλήθεια εἶπε «πουλάρι» νὰ εἶναι δεμένον μὲ τὴν ψαλίδα τοῦ κλήματος; **Δ** νὰ εὐρίσκειται ἐντός τῆς ἀμπέλου καί νὰ μὴ καταστρέφῃ τὸν καρπὸν; Εἰς μὲν τὰ ἄλογα ζῶα οὐδεὶς θεοβίως παρετήρησε τοῦτο, εἰς τοῦς ἀνθρώπους ὅμως ἐπραγματοποιήθη μὲ μεγάλην ἀκρίθειαν. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι, ἂν καί ἐδέθησαν μὲ ἀμέτρητα δεσμά, «συνέτριψαν τὸν ζυγόν».³¹ ἔθρασαν τὰ δεσμά, καθὼς λέγει ὁ προφήτης. Οἱ ἐθνικοὶ ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἐδεσμεύθησαν μὲ καμμίαν τέτοιου εἴδους ἀναγκαῖότητα, ὑπήκουσαν μὲ προθυμίαν, ὡσάν τὸ δεμένον μὲ ψαλίδα

23. Ματθ. 28, 19.

24. Ἰερ. 28, 84.

25. Ἰη. 2, 7, 8.

26. Ἰη. 11, 44.

27. Ἰη. 17, 45.

28. Γεν. 49, 11.

29. Ἰη. 3, 3.

κλήματος «πουλάρι», και δέν προσέβαλλον καμμίαν από τὰς ἐντολάς, ἀλλὰ παρέστησαν δεικνύοντας μεγάλην ὑπακοήν. «Και θά προστρέξουν ἔθνη πολλὰ και θά εἰπουν: Ἐμπρός, ἄς ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου και εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ.»²⁹ Ἐ Παρατήρησε ἀνθρώπους νά αἰροῦν τὸν χορόν, νά πασηγορίζουν, νά παρακινῆ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον και νά γίνονται ὅλοι διδάσκαλοι. Καί δέν σπεύδει μόνον ἕνα ἢ δύο ἢ τρία ἔθνη, ἀλλὰ πολλά. Διότι «θά προστρέξουν», λέγει, «λαοὶ πολλοὶ» και ἀπό διαφόρους γώρας. Τοῦτο οὐδέποτε συνέβη εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ὅμως και ἂν προσήλθον μερικοί,³⁰ ἂ δηλαδὴ ὀλίγοι προσήλυτοι, αὐτοὶ προσήλθον μετα ἀπό πολλὰς φροντίδας και οὐδέποτε ἀνομάσθησαν ἔθνη, ἀλλὰ προσήλυτοι. Πράγματι ὁ προφήτης λέγει, ὅτι «θά προσέλθουν προσήλυτοι εἰς σέ» και θά εἶναι δοῦλοι σου.³¹ Ἐάν ἐπιμένῃ εἰς τὴν μεταφορὰν ὁ προφήτης μέ τὸ νά καλῆ τὴν Ἐκκλησίαν ὄρος και οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, μὴ ἀπαρήσης. Διότι, ὅπως ἀνέφερον προηγουμένως, ἄλλοτε μὲν ἀνοίγει ὀλίγον τὴν προφητείαν, ἄλλοτε δὲ τὴν καλύπτει. Πράττει τὸ πρῶτον μὲν, διὰ νά δώσῃ εὐκαρίον εἰς τοὺς πῶ ἀνετοὺς νά κατανοήσουν τὰ λεγόμενα, τὸ δεύτερον δὲ, διὰ νά συγκρατήσῃ τὴν ἀπακτὸν ὁρμὴν τῶν ἀνωμαίων. Καί ἔτσι παντοῦ δίδει ποικίλιν εἰς τὸν λόγον.

Ἐ Μὴ θορυβηθῆς, ἀγαπητέ, ἐπειδὴ εἶπεν «οἶκος τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ», διότι ὁ μωνογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦτο Θεὸς τοῦ Ἰακώβ. Διότι αὐτὸς και τὸν νόμον ἔδωκε και ἐτέλεσεν ὅλα τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα εἶχον σχέσιν με αὐτοῦς. Τοῦτο ἡμπορεῖ κανεὶς νά ἴδῃ ἰδιαίτερα εἰς αὐτὴν τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ἀφοῦ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων δέν γίνεται λόγος διὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ὁ Ἱερεμίας λοιπὸν λέγει «θὰ συνάψω» μαζί σας «νέαν διαθήκην», «ὄχι σάν τὴν διαθήκην, τὴν ὁποῖαν συνήψα με τοὺς πατέρας σας.»³² Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον δεικνύει ὅτι και τῶν δύο νόμων ἦτο ὁ ἴδιος ὁ νομοθέτης. Διὰ νά δηλώσῃ μάλιστα, ὅτι ὁ ἴδιος τοὺς ἀπέλαξεν ἀπὸ τὰ θεομά της αἰγυπτιακῆς δουλείας, προσέθεσεν «ἐταν, ἀφοῦ τοὺς ἔπασα ἀπὸ τὸ χέρι, τοὺς ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.»³³ Ὁ

29. Ἐσ. 2, 3.

30. Ἐσ. 54, 16.

31. Ἱερ. 35, 31-32.

32. Ἱερ. 35, 35.

Ἐάν δὲ τοὺς ἐξήγαγε αὐτὸς, ὁπωσδήποτε ἐτέλεσε ὁ Ἰδιος ὅλα τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν εἰς τὴν Αἴγυπτον και τὴν ἔρημον. «Και θά μᾶς ἀναγγεῖλῃ τὴν ὁδὸν του και θά θαδισομεν ἐπὶ αὐτὴν.»³⁴ Ἐλέπεις ὅτι ζητοῦν νά εἰδουν κάποιον ἄλλον νόμον; Διότι εἶναι συνήθης νά καλῆ ἡ Γραφὴ ὁδὸν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Ἐάν ἀναφέρετο ὁ προφήτης εἰς τὴν προηγουμένην Διαθήκην, δέν θά ἔλεγε «θά μᾶς ἀναγγεῖλῃ», διότι αὐτὴ ἦτο φανερά και σαφὴς και γνωστὴ εἰς ὅλους. Καί ὅτι δέν λέγομεν αὐτὰ κατὰ σοφιστικὸν τρόπον, εἶναι ἐπαρκεῖς οἱ λόγοι τοῦ προφήτου νά πείσουν και τοὺς πλέον ἀναίδεις. Διότι, ἐπειδὴ ἐμνημόνευσεν ἀπλῶς τὴν ὁδὸν, ἀναφέρει και τὸ εἶδος τῆς ὁδοῦ και δίδει πολλά χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα αὐτῆς. Συνέγισσε λοιπὸν και εἶπε «διότι ἀπὸ τὸ ὄρος τῆς Σιών θά ἐξέλθῃ νόμος και ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ λόγος Κυρίου.»³⁵ Ἐ Εἰς αὐτοῦς τοὺς λόγους, και ἂν ἀκόμη συμπεριφερθῶν ἀναϊδέστατα οἱ Ἰουδαῖοι, δέν θά ἠμπαρέσουν νά ἀνοίξουν τὸ στόμα. Διότι, και ἀπὸ τὸν τόπον, και ἀπὸ τὸν χρόνον, και ἀπὸ τοὺς ἀποδέκτας τοῦ νόμου, και ἀπὸ τὸν μετανομικὸν χαρακτήρα τῶν πραγμάτων, και ἀπὸ ὅλα, εἶναι εὐκολὸν νά ἀντιληφθῇ κανεὶς, ὅτι αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ διὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Καί κατ' ἀρχὰς φαίνεται τοῦτο ἀπὸ τὸν τόπον, δηλαδὴ τὸ ὄρος Σιών. Διότι ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἐδόθη εἰς τοὺς προγόνους τῶν εἰς τὸ ὄρος Σινά. Διὰ τοῦ λοιπὸν λέγει ἐδὼ «ἀπὸ τὸ ὄρος τῆς Σιών»; Καί δέν περιωρίσθη μόνον εἰς αὐτὸ, ἀλλὰ προσέθεσε και τὸν χρόνον. Διότι δέν εἶπε ὅτι ἐξῆλθε νόμος, ἀλλὰ ὅτι «θά ἐξέλθῃ νόμος», τὸ ὁποῖον θεοβαῖος ἦτο μελλοντικὸν γεγονός και δέν εἶχε πραγματοποιηθῆ μέχρι τὴν στιγμήν ἐκείνην. Ἐ Ὅταν ἔλεγεν αὐτὰ ὁ προφήτης, ἀπ' ἐνὸς μὲν ὁ νόμος τῆς Παλαιᾶς εἶχε δοθῆ πρὶν ἀπὸ πολλὰ ἔτη, ἀπ' ἑτέρου δὲ ὁ νόμος τῆς Καινῆς ἐπρόκειτο νά δοθῆ μετὰ ἀπὸ ἀκόμη περισσότερα ἔτη. Διὰ τοῦτο δέν εἶπεν ἐξῆλθεν, ἀλλὰ «θά ἐξέλθῃ», δηλαδὴ, μετὰ ταῦτα. Και πάλιν καταφεύγει εἰς τὸν ἴδιον τόπον και λέγει: «και ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ λόγος Κυρίου.»³⁶ Ἐδὼ μᾶς παραθέτει με ἀκριβειαν τὸν χαρακτηριστικὸν γνωρίσμα τῆς Καινῆς Διαθῆ-

33. Ἐσ. 2, 8.

34. Ἐσ. 2, 5.

35. Ἐσ. 2, 8.

κης. Διότι ὁ Κύριος ἐνομοθετοῦσε τὰς ἐπιτάγας καὶ οὐρανό-
νιους ἐπιτάγας, ἐνῶ ἄλλοτε μὲν ἐκόσμητο εἰς τὸ ὄρος ἄλ-
λοτε δὲ διέπριθεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἄφου ἀνέφερε
λοιπὸν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον, προσθέτει καὶ ἐ-
κείνους, οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν. 34 Ἄ "Ε-
τοι ἀποσπράττει κατὰ πάντα τρόπον τὰ στόματα τῶν ἀν-
τιλεγόντων. Ποιοὶ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι θὰ τὸν
ὑποδεχθοῦν; Μήπως ὁ ἑβραϊκὸς λαὸς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι;
Κατ' οὐδένα τρόπον. Ἄλλ' οἱ ἔθνηκοι. Διὰ τοῦτο καὶ προ-
σέθεσε «Καὶ θὰ κρίνη μεταξύ τῶν ἐθνῶν». 35 Ταῦτο εἶναι
κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν τοῦ νόμου, δηλαδὴ τὸ νὰ
δικάζῃ αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι ἐναντιώνονται εἰς αὐτόν. Ὅμως
γίνεται σαφὲς ἀπὸ τὰ γεγονότα, ὅτι ὁ λόγος δὲν ἀναφέ-
ρεται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Διότι οὔτε τὰ σάββα-
τα ἑορτάζομεν, οὔτε τὴν περιτομὴν, οὔτε τὰς ἑορτάς
των, οὔτε κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἐδέχθημεν. Διότι
δηκούσαμεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παύλου «ὅτι, εὖν πε-
ριτέμνεσθε, ὁ Χριστὸς τίποτε δὲν θὰ σὰς ὠφελήσῃ» 37 καὶ
«φυλάττετε τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας τῆς ἐβδομάδος, τὰς ὁ-
ποίας φυλάττειν καὶ οἱ Ἑβραῖοι, καὶ τὰς ἑορτάς ἐκά-
στου μηνὸς καὶ τὰς ἑορτασίους ἐποχὰς καὶ τὰς ἑορτάς
τῶν ἐτῶν. 38 Φοβοῦμαι μήπως μάταια ἐσκοπίσα διὰ
σὰς». 39 Ἀπὸ τοῦτο γίνεται σαφές, ὅτι ὁ λόγος «θὰ κρίνη
μεταξὺ τῶν ἐθνῶν» ἀναφέρεται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην,
καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει «κατὰ τὴν ἡμέραν πού θὰ
κρίνη ὁ Θεὸς τὰς ἀποκρύφους πράξεις τῶν ἀνθρώπων». 28
Πῶς θὰ κρίνη; Εἶπε εἰς ἐμέ. Κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθή-
κην; Κατ' οὐδένα τρόπον, ἀλλὰ «σύμφωνα μὲ τὸ εὐαγ-
γέλιόν μου». 39 Παρατηρεῖς, ὅτι εἶναι μὲν διαφορετικαὶ αἱ
ἐκφράσεις, ὅμως τὰ νοήματα τῶν παρουσιάζουν συμφω-
νίαν; Ὁ μὲν Ἰσαΐας λέγει «θὰ κρίνη μεταξύ τῶν ἐ-
θνῶν», ὁ δὲ Παῦλος «θὰ κρίνη σύμφωνα μὲ τὸ εὐαγγέ-
λιόν μου». «Καὶ θὰ ἐλέγξῃ πολλὸν λαόν». 40 δηλαδὴ ἐκεί-
νους, οἱ ὅποιοι πολεμοῦν καὶ παραβαίνουν τὸ εὐαγγέλι-
ον. Τοῦτο ἐδήλωσε καὶ ὁ Χριστὸς καὶ εἶπε: «Δὲν θὰ σὰς
κρίνω ἐγώ, ἀλλ' ὁ λόγος, τὸν ὅποιον ἐλάλησα, Ὁ ἐκεῖνος

36. Ἰα. 2, 4.
37. Ἰαλ. 3, 2.
38. Ἰαλ. 4, 10-11.
39. Ρωμ. 2, 15.
40. Ρωμ. 2, 16.
41. Ἰα. 2, 4.

θὰ σὰς κρίνη». 41 «Καὶ θὰ μετατρέψουν τὰς φωνικὰς μα-
χαίρας τῶν εἰς ἄροτρα καὶ τὰ πολεμικὰ δόρατά των εἰς
εἰρημικὰ ἄρεπτα. Καὶ δὲν θὰ ἐγειροῦν τὰ ἔθνη τὰς φο-
νικὰς τῶν μαχαίρας τὸ ἓνα κατὰ τοῦ ἄλλου καὶ δὲν θὰ
μανθάνουν πλέον οἱ λαοὶ πᾶς νὰ πολεμῇ ὁ ἓνας κατὰ
τοῦ ἄλλου». 42 Δὲν περιορίσθη ὁ προφήτης μόνον εἰς τὰ
προηγούμενα σημεῖα. Διότι ὁ πλοῦτος τῆς ἀληθείας εἶ-
να πολὺ μεγάλος. Διὰ τοῦτο δίδει καὶ ἄλλο χαρακτηρι-
στικὸν γνώρισμα τῶν χρόνων τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ
ὅποιον ἐξέπεμπε τὴν λάμπην του εἰς δόλοκληρον τὴν οἰ-
κουμένην. Ποῖο εἶναι τοῦτο; Ἡ εἰρήνη καὶ ἡ κατάργη-
σις τῶν πολέμων. Ὅταν θὰ γίνουσι αὐτὰ, λέγει, θὰ ὑπάρ-
χῃ τόση μεγάλη τάξις εἰς τὴν οἰκουμένην, ὥστε νὰ μετα-
τρέπονται εἰς γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ
πολεμικὰ ὄπλα. 43 Δὲν θὰ ἤδυνάτο θεαθῆναι καὶ ἰσχυρι-
σθῇ κανεὶς, ὅτι ἐπραγματοποιήθη τοῦτο κατὰ τοὺς χρό-
νους τῶν Ἰουδαίων. Μᾶλλον συνέβησαν ἀκριβῶς τὰ ἀνι-
τίθετα. Πράγματι, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ θείου του
οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ πολεμοῦνται, ἐ-
πειθὴ οἱ ἔθνη καὶ ἀπὸ μακρινὰς καὶ ἀπὸ κοντινὰς χώ-
ρας ἐπιτίθεντο ἀδιάκοπα ἐναντίον αὐτῶν. Ἀκόμη καὶ οἱ
προηγούμενοι κάτοικοι τῆς Παλαιστίνης ἐδημιούργησαν
πολλάκις εἰς αὐτοὺς δυσχεροῦς καταστάσεις καὶ τοὺς
ἠπειλοῦσαν μὲ πλήρη ἐξαφαισισμόν.

Καὶ ταῦτα μὲν δεικνύει σαφῶς ἡ ἱστορία τῶν Βασι-
λειῶν. 44 Ἄφου δολόκληρος ὁφάνεται μὲ πολέμους, δεικνύ-
ουν ταῦτα ἐπίσης ὅτι οἱ προφῆται, μὲ τὸ νὰ ἀπαγγέλλ-
ουν Ἐ αὐτὰ τὰ γεγονότα καὶ πρὶν ἢ πραγματοποιηθῶν
νὰ τὰ προλέγουν. Καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέραν, δύναται κανεὶς
νὰ εἶπῃ, κατὰ τὴν ὅποιαν ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὸν τυραν-
νικὸν ζυγὸν τῶν Αἰγυπτίων, ἔζησαν συνεχῶς καὶ χωρὶς
διακοπῆν ἐντὸς πολέμων. Ἀλλὰ τὰρα δὲν ἔχουν εἶποι τὰ
πράγματα. Ἀντίθετα εἰς τὴν οἰκουμένην βασιλεύει ἀδιά-
κοπη εἰρήνη. Ἐάν παρὰ ταῦτα διετάσσονται ἀριστοὶ
πόλεμοι, αὐτοὶ δὲν ὁμοιάζουν μὲ τοὺς προηγούμενους,
διότι τότε συνεκρούοντο καὶ πόλεις μὲ πόλεις καὶ γῆραι
μὲ χώρας καὶ λαοὶ μὲ λαοὺς, καὶ ἓνα ἔθνος διεχωρίζετο
εἰς πολλὰ τμήματα. 25 Ἄ Ὅταν διαβάσῃ κανεὶς τὰ δι-

42. Ἰαζν. 19, 47-48.

43. Ἰα. 2, 4.

44. Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρεται εἰς τὰ δέξια τῶν Βασιλειῶν.

Θλία του Ἰησοῦ τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν Κριτῶν, θά γνωρίση πόσους πολέμους ἐδέχθη τότε εἰς σύντομον χρονικόν διάστημα ἢ Παλαιστίνη. Καὶ δὲν ἦτο τοῦτο μόνον τὸ φοβερόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι διέταξεν ὁ νόμος νὰ φέρουν ὅλοι ὄπλα καὶ τὸ ὅτι οὐδεὶς ἀπῆλλάσσετο ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν. Καὶ δὲν ἴσχυεν οὕτως ὁ νόμος μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ εἰς δόκιμους τὴν οἰκουμένην. Ἀφοῦ, θεοῦ χάριν, καὶ ρήτορες καὶ φιλόσοφοι, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ἀχειρίδωτον ἔνδυμα, ὅταν ἐκήρυσσετο πόλεμος, καὶ ἀσπίδα μετεχειρίζοντο καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς μάχας. Ὁ Σωκράτης, Β λοιπόν, ὁ υἱὸς τοῦ Σωφρονίσκου, ὁ ὅποιος διέπρεψεν ἰδιαίτερα μετὰ τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν ἀδικαίαν του διὰ τὰ κοινὰ καὶ τὴν φιλοσοφίαν του, ἔλαβε μέρος εἰς μάχας καὶ ἀπᾶς καὶ δις. Καὶ ὁ πρῶτος μετὰ τῶν Ἀθηναίων ρητόρων, ὁ Δημοσθένης, ἐγκατέλειπε πολλάκις τὸ ἔθνος διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Ἐάν δὲ οὐδεὶς νόμος εἶχεν ἐξαίρεσι τὸς ρήτορας καὶ τοὺς φιλοσόφους ἀπὸ τῶν πολεμικῶν καθηκόντων, μάλιστα καὶ μετὰ θίας θά ἀπῆλαυσε κάποιος ἄλλος πολίτης τοῦ δήμου αὐτὴν τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν ὑποχρεώσεων. Οὐδεὶς ὅμως θά ἤδυνάτο νὰ ἴδῃ νὰ οὐμβαιῆ τῶρα κάτι ἀπὸ αὐτά. Διότι, ἐπειδὴ ἔλαμψεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, αἱ πόλεις, οἱ λαοὶ καὶ ὅλα τὰ ἔθνη τόσον πολὺ ἀπέχον ἀπὸ τοῦ νὰ ζοῦν ἐντὸς τοιοῦτων κινδύνων, ὥστε δὲν γνωρίζουν νὰ μεταχειρίζονται κάτι ἀπὸ τὰ πολεμικὰ ὄπλα, ἀλλὰ, ἀφοῦ κατοικοῦν ἐντὸς τῶν πόλεων καὶ τῶν τειχῶν, C πληροφοροῦνται ἀπὸ μακρὰν τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου καὶ ὅλος ὁ λαὸς ζῆ ἐλεύθερος καὶ ἀπῆλλαγμένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκληροτάτην ὑπηρεσίαν. Ἐάν καὶ τώρα, πιθανῶς, γίνονται πόλεμοι, αὐτοὶ διεξάγονται εἰς κάποιον μακρινὸν μέρος καὶ πρὸς τὰ σύνορα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ὄχι ὅπως προηγουμένως εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς χώρας. Διότι τότε μὲν, καθὼς εἶπον προηγουμένως, ἀκόμη καὶ εἰς ἓνα ἔθνος ἐλάμβανον γάραν συνεχῶς ἀναρίθμητοι ἐπαναστάσεις καὶ πολυπρόσωποι πόλεμοι, τῶρα δὲ ὅσον γῆν ἔλπει ὁ ἥλιος ἀπὸ τῶν Πιγρην ποταμῶν μέχρι τὰς θρεττανικὰς νήσους, ὅλη αὐτὴ ἡ γῆ, καὶ ἰσχυρὰ μὲ αὐτὴν ἡ Αἰθιοπία, ἡ Αἴγυπτος καὶ τὸ ἔθνος τῶν Παλαιστινίων, μᾶλλον δόκιμους τὸ μῆκος, τὸ ὅποιον εὑρίσκεται D ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν ἐξουσίαν, ζῆ εἰρηνικά. Γνωρίζετε δὲ, ὅτι αἱ πόλεις αὐτὰ ἀπολαμβάνουν

κάθε εἴδους ἀσφάλεια, ἀφοῦ μανθάνουν τοὺς πολέμους μόνον δι' ἀκοῆς. Ἐδύνάτο θεοῦ χάριν ὁ Χριστὸς καὶ τὰ λείψανα τοῦ πολέμου νὰ καταλόσῃ, ἀλλ' ἐπέτρεψε νὰ ὑπάρχουν αἱ ἐπιβρομαὶ τῶν θαρβέρων ὡς ἀφορμὴ κάποιου σωφρονισμοῦ διὰ τοὺς δεινὰς καὶ δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι γίνονται ἀπὸ τὴν εἰρήνην μαλθακότεροι. Καὶ ὁ προφήτης θεοῦ χάριν εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἤδυνάτο νὰ κατανοήσουν εὐκρινῶς, ὑπὲρ τὴν αὐτῶν, τὸ ὅποιον ἀνέφερον προηγουμένως, δηλαδὴ τὸ ὅτι δὲν γίνονται ποτὲ πλέον συχναὶ ἐπαναστάσεις. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι δὲν θά ὑπάρχῃ παντελῶς πόλεμος. Ἀλλὰ τί; «Δὲν θά ἐγείρουν τὰ ἔθνη τὰς φωνικάς τῶν μαγαζῶν τὸ ἓνα κατὰ τοῦ ἄλλου». Προσέθεσε μάλιστα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν καὶ εἶπε E «δὲν θά μανθάνουν πλέον οἱ λαοὶ πῶς νὰ πολεμῇ ὁ ἓνας κατὰ τοῦ ἄλλου», πλὴν ὀλίγων, δηλαδὴ τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀρισμένοι διὰ τοῦτο. «Καὶ τώρα, Ἰσραηλιτικὴ λαὸ, ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ, ὡς περιπατήσωμεν εἰς τὸ φῶς τοῦ Κυρίου. Ὁ Θεὸς ἐγκατέλειψε τὸν λαόν σου, τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ». F Ἀφοῦ συνεπλήρωσε τὴν προφητείαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, μεταβαίνει πάλιν εἰς τὴν ἱστορίαν, ὥσταν νὰ συνεχίσῃ πάλιν τὸν λόγον μετὰ τὸ ἀκόλουθα. G Ἀ διότι ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς τοιαύτη συνήθεια, νὰ ἐπισκοποῦν δηλαδὴ τὴν προφητείαν ὄχι μόνον μετὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ σχῆμα τῆς ἀκολουθίας. Διὰ τοῦτο θεοῦ χάριν δὲν συμπληρώνει τὸν λόγον, ἀλλὰ γράφει ὥσταν νὰ σὴν μιά ἀνοιχτὰ μετὰ πολλοὺς κρῖκους. H μετὰ τὸν τρόπον πάλιν μεταβαίνει εἰς τὴν νοθεσίαν τῶν Ἰουδαίων καὶ λέγει I «Καὶ τώρα, Ἰσραηλιτικὴ λαὸ, ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ, ὡς περιπατήσωμεν εἰς τὸ φῶς τοῦ Κυρίου», J δηλαδὴ εἰς τὰς ἐντολάς σου, εἰς τὸν νόμον σου. Διότι «ἡ ἐντολὴ τοῦ νόμου εἶναι λόγος καὶ φῶς καὶ ζωὴ καὶ εὐλογος καὶ παιδεία». K Καὶ ὁ Δαυὶδ πάλιν λέγει L «Ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου ἀκτινοβολεῖ εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ φωτίζει ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων». M καὶ «Λόγος εἰς τὰ διαθήματά μου εἶναι ὁ νόμος σου καὶ φῶς εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ θίου μου». N Καὶ παντοῦ θά ἤδυνάτο νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς,

45. Πα. 2, 5-6.

46. Ἰσα. 2, 5.

47. Παρ. 5, 21.

48. Ψαλμ. 118, 9.

49. Ψαλμ. 118, 105.

ὅτι ἔτσι καλεῖται ὁ νόμος. Μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Καὶ ἔχεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου τὴν ἀλαζονικὴν πεποιθήσιν, ὅτι εἶσαι ὀδηγὸς τῶν τυφλῶν, ὡς ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας, παιδαγωγῶς τῶν ἀνοήτων.»⁵⁰ Διότι δὲν ὀδηγοῦν οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου τόσο καλὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματός μας, ὅσον αἱ ἐντολαὶ τοῦ νόμου καταφοτίζουσιν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς.

Ἐκάλεσε λοιπὸν ὁ προφήτης τὰς ἐντολάς φῶς, ἐπειδὴ δεῖκνυσι, ὅτι αὐταὶ εἰς ἀνταμείβουσιν καὶ πρὶν ἀπὸ τῆν ἀνταπόδοσιν καὶ πρὶν ἀπὸ τῆν ἀμοιβήν, κατὰ τὴν διαρκείαν δηλαδὴ αὐτῆς ταύτης τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου. Διότι, ὅπως ὁ ὀφθαλμὸς ἀποκτὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φωτισμοῦ τὴν ἰκανότητα νὰ διακρίνῃ τὰ ἀντικείμενα, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ἀποκομίζει μεγίστους καρπούς, καθ' ὅν χρόνον πείθεται εἰς τὸν νόμον. Ὁ καθαρίζεται, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ἀνέρχεται πρὸς τὴν ἴδιαν τὴν ἀρετὴν. Κατ' ἀντίστροφον τρόπον, οἱ παραβάται τοῦ νόμου τιμωροῦνται καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κόλασιν, κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ταύτης τῆς παραβάσεως. Ζοῦν πῶς ἐλευθινὰ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς τὸ σκότος, εἶναι γεμάτοι ἀπὸ φόβου καὶ τρόμου καὶ πονηρὰν συνείδησιν καὶ «μέρα μεσημέρι» φοβοῦνται καὶ τρέμουν διὰ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὰς ἀγνοοῦν παντελῶς. «Ὁ Θεὸς ἐγκατέλειπε τὸν λαόν του, τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσάκ.»⁵¹ Δηλαδὴ τὸν ἐγκατέλειψε, τὸν ἀφῆσε, τὸν παρέβλεψε, τὸν ἐγύμνωσεν ἀπὸ τὴν πρόνοιάν του. Μετὰ ταῦτα, ἀφοῦ ἐσκόρπισε τὸν φόβον εἰς τὰς ψυχὰς των, ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως, ὥστε νὰ ἐπανορθώσουν. Ἰδοὺ αὐτοὶ τὰ σφάλματά των. Ποῖα, λοιπὸν, εἶναι ἡ αἰτία; Τοὺς ἐγκατέλειψεν ὁ Θεός, «διότι ἡ χάρις των εἶναι πλήρης μαντείων, ὡς εἶναι ἡ χάρις τῶν ἀλλοφύλων.»⁵² Προηγουμένως τοὺς κατηγοροῦσε δι' ἀπάτας, διὰ φιλαργυρίαν καὶ δι' ἐγκατάλειψιν τῆς προστασίας τῶν χηρῶν. Τώρα τοὺς κατηγορεῖ διὰ πονηρὰς βασιλείας καὶ ὑπολείμματα ἀσεβείας, τὰ ὅποια τοὺς παρασύρουσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν λατρείαν τῶν ψευ-

50. Ῥωμ. 2, 19-20.
51. Ἠσ. 2, 6.
52. Ἠσ. 2, 6.

δῶν θεῶν. Μετὰ ταῦτα, ἐλέγχων αὐτοὺς ἀσχητῶς, δὲν εἶπεν, ὅτι ἀσχολοῦνται ἀπλῶς μὲ τὰς μαντείας, ἀλλὰ ὅτι «ἡ χάρις των εἶναι πλήρης μαντείων». Ἠθέλησεν πάλιν, λέγει, ὑπερφολικὰ ἢ κακίαν των. Ὅπως προηγουμένως ἔλεγε «Ἄσις», ὅχι ἀπλῶς ἀμαρτωλός, ἀλλὰ Ἐ «πλήρης ἀμαρτιῶν», ἔτσι καὶ ἐβῶ λέγει «εἶναι πλήρης μαντείων». Μετὰ ταῦτα ἐπιτείνει πάλιν τὸν ἐλεγχον προέθεσεν τὸ «ὅπως ἦτο κατ' ἀρχάς.»⁵³ «Κατ' ἀρχάς; Πότε; Ὅταν δὲν εἶγον γνωρίζαι τὸν Θεόν, ὅταν δὲν εἶχον λάθει νόμον, ὅταν δὲν εἶχον γενοθῆ τὰς ἐργασίας του, ὅταν διέτριβον μὲ τὰ θεῖα. Τοῦτο θελαίως ἦτο βέλιον ἐσχάτης καταδίκης, τὸ ὅτι δηλαδὴ τώρα μετὰ ἀπὸ τὴν πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν, δὲν ζοῦν καθόλου καλύτερον ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἀπολαύσει τίποτε ἀπὸ αὐτά. Καὶ δὲν ἐσταμάτησεν ἐβῶ, ἀλλὰ κατακατοῦν αὐτοὺς προσέθεσε πάλιν ὅτι «ὡς εἶναι ἡ χάρις τῶν ἀλλοφύλων». Μὲ αὐτὴν τὴν συγκρίσιν ἀμεινὴ πῶς ἐντονον τὴν κατηγορίαν. Αὐτὸν τὸν τρόπον συγκρίσεως συνήθιζε νὰ κἀμνη συνέχεια καὶ ὁ Παῦλος. «Ὅπως ἔστιν λέγει: «Δὲν θέλω, ἀδελφοί, νὰ ἔχετε οἷς ἀγνοοῦν διὰ τοὺς ἀποθημῆνους, διὰ νὰ μὴ λυπήσῃτε, καθὼς λυποῦνται καὶ οἱ λοιποί, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἐλπίδα σωσασίας.»⁵⁴ Καὶ πάλιν λέγει ὁ ἴδιος: «Πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἕκαστος ἀπὸ σᾶς νὰ διατηρῇ τὸ σῶμα του ἡγιασμένον καὶ τιμημένον καὶ νὰ μὴ εἶναι κενεὶς ἀπὸ σᾶς ἀχμάλωτος ἐμπαθοῦς καὶ ἀκολάστου ἐπιθυμίας.»⁵⁵ Καὶ δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τοῦτο, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ εἶπε «καθὼς εἶναι οἱ ἔθνη τοῦ δὲν γνωρίζουν τὸν Θεόν.»⁵⁶ Συνήθως οὕτως ὁ λόγος κεντρίζει ἀκόμη καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν πέσει εἰς μέγα θάθος ὀλιγαρίας. Ἐ Ἐὶν ἐμπκρίνονται δι' αὐτὰ οἱ Ἰουδαῖοι, ποῖας συγγνώμης θὰ τύχομεν ἡμεῖς, ποῖας ἀπολαγίας, οἱ ὅποιοι, μετὰ ἀπὸ τὴν μεγάλην χάριν καὶ ἀπερίγραπτον τιμὴν καὶ τὰς ἀθανάτους ἐλπίδας, καταπίπτωμεν ψυχικὰ εἰς τὴν ἴδιαν μὲ ἐκείνους πνευματικὴν πέναν; Διότι, ἀκόμη καὶ σήμερον, ὑπάρχουν πολλοί, οἱ ὅποιοι κάμνουν χρῆσιν τοῦ νοσηματος τούτου καὶ καταστρέφουν τὴν ζωὴν των. Οὗτοι, ἀφοῦ παραδίδουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὰς παραλόγους μαντείας, ἔκτός τοῦ ὅτι

53. Ἠσ. 2, 6.
54. Α' Θεσ. 4, 18.
55. Α' Θεσ. 4, 4-6.
56. Α' Θεσ. 4, 6.

ἐρχονται εἰς σύγκρουσιν μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀπολαμβάνουσι περιττὰ λύπας καὶ οὐδεμίαν προσπάθειον καταβάλλουσι διὰ τὴν ἀρετὴν. Ὁ διάβολος δηλαδὴ μετὰ τὰ μέσα ἐπιδιώκει νὰ πείσῃ τοὺς ἀφελεστεροὺς διὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτοῦ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία, Ἐ καὶ ὅτι δὲν ἔχουσι τιμηθῆ μετὰ ὠριμένην ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως. Μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπον θέλει νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὰ τὰ δύο τὰ αἰσχρότατα, καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ δηλαδὴ τοὺς πησινὸς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς μάχους καὶ νὰ ἀφαρέσῃ ἀπὸ αὐτοῦ τὸ μέγιστον ὄφρον τῆς ἐλευθερίας. Ἄλλοτε μετὰ μαντείαι, ἄλλοτε μετὰ σύμβολα, ἄλλοτε μετὰ τὴν φύλαξιν ἡμερῶν, ἄλλοτε μετὰ τὸ ποιηρὸν δόγμα τῆς μοίρας, ἄλλοτε μετὰ ἄλλα πολλὰ τεχνάσματα εἰσήγαγεν εἰς τὸν θῖον τὸ φοβερὸν νόημα καὶ ἔκαμνε ἄνω-κάτω τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης ἐξετόξευσε σφοδρὰς κατηγορίας, ὥστε νὰ ξεριζώσῃ τελείως τὸ πάθος. «Καὶ ἐγενήθησαν ἀπὸ αὐτοῦ πολλὰ ἀλλόφυλα τέκνα».⁵⁵

Δ Τί σημαίνει τὸ «τέκνα ἀλλόφυλα»; Ἐπειδὴ πολὺ εὐκολα μετέβαλλον γνώμην καὶ δεηπατώνα, εἶχε τεθῆ νόμος εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ μὴ ἐρχονται εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ κανένα ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους ἀνθρώπους, ὥστε νὰ μὴ γίνουσι αἱ τοιαῦτα συγγενεῖαι ἀφορμὴ ἀσθεῖας πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ οὐκ ἔχοντες δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διορθώσων ἄλλους, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴν ἐλαθὴν, ἣ ὅποια προήρχετο ἀπὸ τῶν ἄλλων, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκρούσων, ἀφοῦ τοὺς οὐκ ἔχοντες μετὰ τὸν νόμον καὶ τοὺς ἀπεμακρύνει ἀπὸ τῶν ἐπιμιέων μετὰ τοὺς ὑπολοίπους, κατ' ἴδιον τοὺς διέπλεττε καὶ τοὺς διηθύθη. Διότι ἐπρεπε νὰ ἦτο εὐχαριστημὸς, καὶ ἂν ἀκόμη καταβυθύνοντο τοιοῦτοτρόπως, μετὰ τὸ νὰ δυνήθων Ἐ νὰ διατηρήσων τὸν τρόπον ζωῆς, ὁ ὅποιος εἶχε δοθῆ εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἄλλ' ὅπως παρέβαινον τὰς ἄλλας ἐντολάς, ἔτσι, λοιπὸν, ἀφοῦ περιεφρόνησαν καὶ ταύτην, συνήμουν γάμοις μετὰ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς, καὶ ἀφοῦ ἔλαθον νόμους ἀπὸ τοὺς Μωσαϊτικῶν, ἀπὸ τοὺς Ἀμμωνίτικῶν ²⁸ Α καὶ ἀπὸ ἄλλα ἔθνη καὶ ἀφοῦ ἀπεδέχοντο εὐχαρίστως καὶ τὰ ἄλλα εἶδη τῶν σχέσεων, ἐλάμβανον διδασκάλους τῆς ποιηρίας καὶ κατέστρεφον τὴν καθαρότητα τῆς ὀψιλῆς καταγωγῆς τῶν. Τοῦτο, λοιπὸν, μαζὶ μετὰ

57. Ἦσ. 2, 6.

ἀλλὰ φέγει ὁ προφήτης. «Διότι ἐγέμισεν ἡ χώρα τῶν», λέγει, «ἀπὸ ἀργυρῶν καὶ χρυσοῦν καὶ ἀμέτρητοι ἦσαν οἱ θησαυροὶ τῶν. Ἐπίσης ἐγέμισεν ἡ χώρα τῶν ἀπὸ ἵππων καὶ ἀμέτρητος ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρμάτων τῶν».⁵⁸ Καὶ τί εἶδους μομφῆ εἶναι τοῦτο, ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπῃ κανείς, ἡ κατοχὴ χρημάτων καὶ ἡ ἀπόκτησις ἵππων καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅταν δὲν ὑπῆρχε προσεκτικὴ ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας; Τί θὰ ἠδύναμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν; Ὅτι δὲν κατέκρινε τὴν χρῆσιν, ἀλλὰ τὴν κακὴν πρόθεσιν τῶν. **Β** Διότι, ὅπως, ὅταν λέγῃ «ἀλλοίωμον εἰς τοὺς ἰσχύοντας», δὲν κατηγορεῖ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι κάμνουσι κακὴν χρῆσιν τῆς ἐξουσίας, ἔτσι θεθαίως καὶ ἐδῶ δὲν τοὺς καταδικάζει, ἐπειδὴ εἶχον ἀποκτήσει χρήματα, ἀλλὰ ἐπειδὴ, ἂν καὶ εἶχον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀσθενῶν ἀναστά, συνεκέντρουον περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐχρεώζοντο. «Οἱ θησαυροὶ τῶν», λέγει, «ἦσαν ἀμέτρητοι». Καὶ οὐκ ἔχοντες διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὑπερήφανοι διὰ τὰ πλοῦτα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἱππικοῦ, ἄλιγον κατ' ἄλιγον ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὴν ὁδόν, ἣ ὅποια ἐστηρίζετο εἰς τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεόν, πράγμα τὸ ὅποιον ἐτόνιζεν εἰς αὐτοὺς ὁ προφήτης καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον. «Ἀλλοίωμον εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἔχον πεποιθῆσαι εἰς τὰς δυνάμεις τῶν Ἐ καὶ ὑπερηφανεύονται διὰ τὸ πλῆθος τῶν θησαυρῶν τῶν».⁵⁹ Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο μέρος λέγει: «Δὲν σωθῆται ὁ βασιλεὺς μετὰ μεγάλην δύναμιν καὶ δὲν θὰ σωθῆ ὁ γίγας μετὰ πλῆθος τῆς ἰσχύος του».⁶⁰ Καὶ εἰς ἄλλον πάλιν ψαλμὸν λέγει: «Δὲν θὰ δεῖξῃ τὴν εὐαρέσκεϊάν του ὁ Κύριος εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἱππικοῦ καὶ δὲν διακρίνεται ἐμμενῶς εἰς τὰς κηρύματα τοῦ ἀνδρός. Ὁ Κύριος δεικνύει τὴν εὐαρέσκεϊάν του εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὸν φοβοῦνται».⁶¹ «Καὶ ἐγέμισεν ἡ χώρα τῶν μετὰ ὀφθαλμοὺς τῶν ἐργῶν τῶν χειρῶν τῶν καὶ προσεκύνθησαν ἐκείνη, τὰ ὅποια κατεσκεύασαν οἱ δάκτυλοι τῶν».⁶² Ὅταν σοφὸς ἱατρός ἀναφέρει ὁ προφήτης τὴν αἰτίαν καὶ τὴν πηγὴν τοῦ νοσηματός, **Δ** Πράγματι, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ κατακρίνῃ τὴν ἀσθεσίαν τῶν, ἀνέφερε κατ' ἀρχὰς τὰς ἀφορμὰς τῆς ἀσθεσίας, δηλαδὴ τὴν φι-

58. Ἦσ. 9, 7.

59. Ψαλμ. 48, 7.

60. Ψαλμ. 88, 18.

61. Ψαλμ. 146, 10.

62. Ἦσ. 2, 8.

λαργυρία, την ελλειψιν στοργής πρὸς τοὺς ἀδυνατοὺς καὶ τοὺς παρούμενους μικτοὺς γάμους, δηλῶν, ὅτι ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦτο ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνετρόσθησαν, ἔβησαν εἰς τὸ βάρανθρον τῆς ἀπολείας καὶ προσεκύνησαν τὰ εἰδῶλα. Μετὰ ταῦτα, περιπαλοὺν τὴν θρησκείαν των, προσέθεσε «τῶν ἔργων τῶν χειρῶν των». Τί ἄλλο ἀλήθεια θὰ ἦτο ἄξιον περισσώτερου γέλωτος παρὰ ἡ στιγμή, κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ ἀνθρώπος παρουσιάζεται ὡς δημιουργὸς τοῦ Θεοῦ; Βδέλυγμα ἢ Γραφή συνήθως καλεῖ τὰ εἰδῶλα. Κατὰ συνέθειαν καὶ «βδέλυγμα ἐρημώσεως» ὀνομάζεται ὁ ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος εἶχε στηθὴ εἰς τὸν χῶρον τοῦ νοοῦ. Διότι λέγει ὁ προφήτης, «ὅταν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως νὰ στέκεται εἰς ἄγιον τόπον ὁ ἀναγνώστης ἅς τὸ νοήσῃ καὶ ἅς λάθῃ τὰ μέτρα του».⁶⁵ Ἐ' Ἀφοῦ τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν ἀσθητῶν ἀντικειμένων, ἀπηγύρευσε εἰς αὐτοὺς νὰ κατασκευάσων οἰουμένητε εἰδῶλον⁶⁶ καὶ ἐκάλεσε τοῦτο βδέλυγμα. Ἔτσι ἀπὸ μακρῶν τοὺς ἀναγκάζει εἰς τὴν πορείαν των πρὸς τὴν ἀσέβειαν. Διότι τὸ νὰ βδελύσσεται κανεὶς κάτι εἶναι ὁμοιον μὲ τὸ νὰ μισῇ κανεὶς ὑπερφθολικά κάτι ὡς ἀκάθαρτον καὶ καστραμένον. Βδέλυγμα, λοιπὸν, εἰς τὴν Γραφήν ὀνομάζεται τὸ ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄξιον μίσους καὶ ἀποστροφῆς. Κάθε εἰδῶλον εἶναι τοιοῦτον. «Καὶ προσεκύνησαν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κατασκεύασαν οἱ δαῖτυλοι των. Καὶ ἔσκυφεν ἐνώπιον αὐτῶν ὁ ἀνθρώπος καὶ τὰ προσεκύνησε καὶ ἔταπεινώθη ὁ ἀνὴρ».⁶⁷ Ἄ Διότι, ὅπως ἐξυμῶναι ἢ προσκύνῃς τοῦ Θεοῦ, ἔτσι ταπεινῶναι καὶ ὑποθιβάσαι ἢ προσκύνῃς ἐκείνων. Ἀλήθεια, τί πῶς ἐξευτελιστικὸν ὑπάρχει ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐκπέσει τῆς σωτηρίας του, εἶχε καταστήσει ἐχθρὸν τοῦ τόν Θεόν τοῦ ὑμπετατος, προσκυνεὶ τὰ ἄμικρα καὶ λατρεύει τοὺς λίθους; Διότι ὁ Θεὸς μὲν μᾶς ἀδήγησεν εἰς πόσον μεγάλην τιμὴν, ὥστε νὰ μᾶς καταστήσῃ ὑψηλοτέρους καὶ ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, ὁ διάβολος ὅμως ἐπέδιωξέ μὲ ζήλον νὰ καταθιβάσῃ εἰς τὸσον ταπεινὴν θέσιν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπειθοντο εἰς αὐτόν, ὥστε νὰ τοὺς κάμνῃ περισσώτερον ἀβια-

65. Ματθ. 24, 15. Ὁ ἀγαλλόμενος Ματθαῖος παραπέμπει εἰς τὸν προφήτην Δανιὴλ (9, 27).
66. Πρὸς. Ἐβ. 20, 2 εἰ.
67. Ἦσ. 2, 8-9.

φόρους καὶ ἀπὸ τὰ ἀναίσθητα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν λέγει ὁ προφήτης «Ἐταπεινώθη ὁ ἀνὴρ». Ἦτο ἀρκετὴ θεβαίως καὶ μόνον αὐτὴ ἡ κατηγορία νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν σῶφρονά ἀπὸ τὸ νόημα. Ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν φοβοῦνται τὸσον τὰς ἀμαρτίας ὅσον τὰς τιμωρίας, ἢ προσέθεσε καὶ τὴν τιμωρίαν καὶ εἶπε: «Δὲν θὰ τοὺς ἀφήσω ἀτιμωρήτους».⁶⁸ Δὲν θὰ τοὺς συγχωρήσω, λέγει, δὲν θὰ τοὺς ἀφήσω, δὲν θὰ τοὺς παρασπῶ, ἀλλὰ θὰ ἀπαιτήσω δικαιοσύνην καὶ εὐθυνας διὰ τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα διεπράχθησαν. «Καὶ τώρα εἰσέλθετε εἰς τὰς πέτρας καὶ κρουθήτε εἰς τὴν γῆν πρὸ τῆς φοβερᾶς παρουσίας τοῦ Κυρίου».⁶⁹ Ἀφοῦ ἔσκυφεν ἀρκετὰ τὴν μαρίαν ἐκεῖνον, οἱ ὁποῖοι ἐλάτρευον τὰ εἰδῶλα, καὶ ἀφοῦ ἔδειξε ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας τῶν εἰδῶλων καὶ τὴν ἀσυναίσθησιαν ἐκείνων καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῶν εἰδῶλων, συνεχίζει τὸν ἀγῶνα ἐναντίον αὐτῶν πάλιν μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα. Συγχρόνως ἐμπιστεύεται τὸν ἔλεγον τῶν λεγομένων εἰς τὴν πείραν τῶν πραγμάτων. Λέγει λοιπὸν: Ἦτο ἀρκετὸ δι' ἐμὲ αὐτὸ τὸ ἴδιον, C ὅτι δηλαδὴ διεπράχθησαν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ δεῖξῃ τὴν μαρίαν ἐκεῖνον, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀπατηθῆ. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι νοσηκόμενοι ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν, ὅπως ἀκριβῶς θὰ ἦσαν ἀπὸ τὴν μέθην, καὶ ἔχουν γίνει ἀνάπηροι διὰ τὰ φανερά καὶ σαφῆ πράγματα, ταῦτα κακὰ θὰ συμβοῦν εἰς τὴν πόλιν, ὥστε νὰ διδάξουν ἀκόμη καὶ τοὺς πλέον ἀναίσθητους, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀσθενεία των καὶ πόσον μεγάλη ἡ θύναμις τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τοῦτο, λοιπὸν, προτὸ νὰ κάμῃ λόγον διὰ τὸν πόλεμον, ἀναφέρει τὰς συνεκίας του καὶ τοὺς διατάσσει νὰ εἰσέλθουν εἰς πέτρας καὶ νὰ κρυφθοῦν κάτω ἀπὸ αὐτὴν τὴν γῆν, ὅχι διὰ νὰ κάμουν τοῦτο, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθουν πόσον ἀλιπρόφορος θὰ εἶναι τότε ἡ ὄργη, ἢ ὅποια θὰ ἀποσταλῇ ἀπὸ τὸν Θεόν. D Διότι λέγει «κρουθήτε εἰς τὴν γῆν πρὸ τῆς φοβερᾶς παρουσίας τοῦ Κυρίου καὶ πρὸ τῆς λαμπρότητος τῆς λαχούρας του, ὅταν ἀναστηθῇ νὰ θρασυῖ τὴν γῆν».⁷⁰ Δὲν εἶπει ἀπλῶς «πρὸ τῆς λαχούρας του», ἀλλὰ «πρὸ τῆς λαμπρότητος τῆς λαχούρας του». Διότι ταῦτα εἶναι τὰ κατορθώματά του, ταῦτα τὰ τρέ-

68. Ἦσ. 2, 9.
67. Ἦσ. 2, 10.
68. Ἦσ. 2, 10.

παις, έχουν δηλαδή μεγάλη καθαρότητα και λαμπρότητα. Είς τὸ σημεῖον τοῦτο, μοῦ φαίνεται, ὅτι ὁποιοῦν τὴν νίκην κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἐξουκίου. Πῆν καλεῖ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, θραύσιν τὴν κατὰπτωσιν καὶ ἀνάστασιν αὐτοῦ τὴν ἔξοδον πρὸς θεοῦσιαν.⁶⁹ Ἄφου καὶ ὁ Δαυὶδ κατὰ παρόμοιον τρόπον λέγει « Ἄς ἐγερθῆ ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ θεοῦ διασκορπισθοῦν ».⁷⁰ Ἐ καὶ πάλιν « Ἐγερθῆτι, θεέ, καὶ ἐφάρμοσε τὴν δικαίαν σου κρίσιν εἰς τὴν γῆν ».⁷¹ Ἐταὶ χαρακτηρίζει μὲ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ σχήματα τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. « Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου εἰναι ὕψηλοι, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος εἰναι μηδαμινός ».⁷² Μετὰ ταῦτα, διὰ νὰ μὴ δεῖξη τότε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀικροτάτους δυσπιστίαν πρὸς τὰ λεγόμενα (διότι διὰ πολλοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ, ἦτο κατὰ τὸ ἀνέλπιστον καὶ ἀνώτερον κάθε προσδοκίας), προσέφυγεν εἰς τὴν δύναμιν ἐκεῖνου, ὁ ὅποιος πάναρχει, καὶ εἰς τὴν μηδαμινότητα ἐκεῖνου, οἱ ὅποιοι πάναρχου. Διότι, λέγει, δὲν ὑπάρχει τίποτε πλεῖ ὕψηλον ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τίποτε πλεῖ μηδαμινόν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.⁷³ Ἄ λοιπὸν, μὴ ἀπορήξ, πὺς θὰ δυναθῆ ὁ μέγας οὗτος καὶ ἰσχυρὸς Θεὸς νὰ ταπεινωθῆ τόσο πολὺ διὰ μᾶς τοὺς μηδαμινούς ἀνθρώπους. Καὶ πολὺ ὀρθῶς εἶπεν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου εἰναι ὕψηλοι. Δὲν εἶπεν ἡ δύναμις, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου, διότι καὶ μόνον τὸ βλέμμα του εἰναι ἱκανὸν νὰ συντηρῆ κάθε τι, τὸ ὅποιον ἐναντιώνεται πρὸς τὸ θέλημά του. Τοῦτο θεοβαλῶς ἔλεγε καὶ ὁ Δαυὶδ εἰς διάφορον ἀπὸ τοὺς προηγουμένους ψαλμοὺς μὲ τὸ « Ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ρίπτει ἐναὶ βλέμμα εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάμνει νὰ τρέμῃ ».⁷⁴ Καὶ ἄλλος πάλιν προσφῆτης μὲ τὸ « Θὰ ρίψω εὐμένους τὸ βλέμμα μου καὶ θὰ ἔχω τὴν δύναμιν νὰ τὸν σώσω ».⁷⁵ « Διὰ τοῦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν πᾶν ἀνθρώπινον μεγαλίον θὰ ταπεινωθῆ καὶ μόνον ὁ Κύριος θὰ ὑψωθῆ ».⁷⁶ Διότι, ὅταν ἐγίεν ἡ ἀπίστευτος νίκη καὶ τὰ λαμπρά καὶ θαυμαστά ἐκεῖνα τρώπια, καὶ οἱ δαίμονες κατησχύνθησαν, καὶ τὰ εἰδωλα ἐζητυελοῦσθησαν, καὶ οἱ ψευδοπροφήται ἀπεστο-

69. Πρβλ. Παρὰλ. Β' κεφ. 32 καὶ Ἡσ. κεφ. 36 ἔξ.

70. Ψαλμ. 67, 2.

71. Ψαλμ. 81, 8.

72. Ἡσ. 2, 11.

73. Ψαλμ. 108, 39.

74. Ψαλμ. 11, 4.

75. Ἡσ. 2, 11.

μῶθησαν, καὶ τὸ τυραννικὸν καθεστὸς τῶν θαρβάρων κατελύθη καὶ κάθε στόμα, τὸ ὅποιον ἐστρέφετο κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἀπεφράγη. Διὰ τοῦτο λέγει « καὶ μόνον ὁ Κύριος θὰ ὑψωθῆ ». Οὐδεὶς, λοιπὸν, θὰ ὑπάρχῃ, ὁ ὅποιος θὰ προβάλλῃ ἀντιρρήσεις καὶ θὰ ἀμφισβῆ διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἀφου ἡ ἀπόδειξις ἐγίεν τόσο σαφεισάτη μὲ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Διότι ἡ θεία φύσις κατέχει ἀδιάλειπτα αὐτὴν τὴν ὕψηλὴν καὶ τιμητικὴν θέσιν, ἀφου οὐδέποτε ἔλαβε κάποιαν ἀρχὴν, ἀλλὰ πάντοτε ὀψῆρχε. Τὸ ὑποῦσθαι βίμως ἀναφέρεται εἰς τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἀντιλέγουσιν καὶ ἐναντιώνονται εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, Ἐ ἀφου πειθοῦν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν τῶν πραγμάτων, κάμνουν τὰ γόνατα καὶ προσφέρουν εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἀρμοδύουσαν δοξολογίαν. « Καὶ θὰ ταπεινωθοῦν, διότι ἐρχεται ἡμέρα Κυρίου τοῦ Παντοκράτορος ἐναντίον παντὸς ἀλαζόνος καὶ ὑπερηφάνου ἐναντίον παντὸν τῶν κέδρων τοῦ Λιβάνου, τῶν ὕψηλῶν καὶ ἐπηρμένων, καὶ ἐναντίον ὄλων τῶν δρυῶν τῆς Βασάν καὶ ἐναντίον πάντων τῶν ὕψηλῶν ὄρέων [καὶ ἐναντίον πάντων τῶν ὕψηλῶν θουνῶν] ἐναντίον παντὸς ὕψηλου πύργου καὶ ἐναντίον παντὸς ὕψηλου τείχους ἐναντίον παντὸς πλοίου τῆς θαλάσσης καὶ ἐναντίον πάσης ἀραϊότητας τῶν πλοίων. Καὶ θὰ ταπεινωθῆ τὸ ἔκρημα τῶν ἀνθρώπων καὶ μόνον ὁ Θεὸς θὰ ὑψωθῆ κατ' ἑκείνην τὴν ἡμέραν ».⁷⁷ Τείχος καὶ κέδρον καὶ θουνὸν D καὶ δρὺν ἐνομαζέι ἐδὼ τοὺς ἀρχοντας καὶ δεικνύει μεταφορικὰ μὲ τὸ ὕψος τῶν δένδρων τοῦτων τὴν ἔξουσίαν των. Καὶ ὅταν ἀναφέρῃ πλοῖον καὶ πᾶσαν ἀραϊότητα πλοίων, ὑπαινίσσεται τοὺς πλεῖ εὐφάρους ἀπὸ αὐτῶς.

Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐπιθυμεῖ νὰ εἴη, εἰναι τὸ ἔξῃς: « Ὅτι κάθε ἰσχυρὸς, κάθε ἀρχὸν, κάθε στρατηγός, κάθε κάτοχος πλοίου, ὀλοκλήρως, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ δυναμικότης ἀνθρώπων θὰ ἐξαφανισθῆ τότε καὶ θὰ διαλυθῆ καὶ τίποτε δὲν θὰ τοὺς προφυλάξῃ, ὥστε νὰ ἀποφυγῶν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, Ἐ οὕτε ἡ οὐματικὴ δύναμις, οὕτε τὰ ἀξιώματα, οὕτε τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ, οὕτε κατὰ ἄλλο σχετικὸν μὲ αὐτὰ. »⁷⁸ Ἄ Μνημο-

76. Ἡσ. 2, 12-17. Ἡ μεταφράσις τῶν O' καὶ τὸ κείμενον, τὸ ὅποιον παραθέτει ὁ Χριστόπουλος, ἔχουν ἀριστὰς διαφορὰς. Ἡ προσθήκη καὶ ἡ διόρθωσις ἐκρήθησαν ἀναγκαστικὰ, ἐκεῖ τὰ σφάλματα τοῦ πατρὸς, τὰ ὅποια ἀκολούθησαν, προεβλέποντο τὴν ταυτῆν διαμὴν τοῦ κειμένου.

νεύει κέδρους λιθίνου διά τούς έξής λόγους: "Ἡ ἐπειδή τοῦτο τὸ δένδρον φύεται ἰδιαιτέρα εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἢ ἐπειδὴ θέλει νὰ δηλώσῃ ὅτι τὰ γεγονότα εἶναι ἐγγύς. «Ὁσιότητα τῶν πλοίων» καλεῖ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν στρατηγῶν, οἱ ὅποιοι περιβάλλονται ἀπὸ πλοῦτον, θύλα καὶ κοσμοποφύλακας. Μοῦ φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπαινίσσεται καὶ τὴν μακροχρόνιον ἀποδημίαν τῶν θαρσάρων. «Καὶ θὰ φέρουν εἰς τὰ σπλάτια καὶ εἰς τὰς σχισμὰς τῶν θράγων καὶ εἰς τὰς ὁπὰς τῆς γῆς πρὸ τῆς φοβερᾶς παρουσίας τοῦ Κυρίου καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς δυνάμεώς του, ὅταν ἐγερθῇ νὰ καταστρέψῃ τὴν χώραν».⁷⁷ Ὡς πολὺ θὰ ἄδυνατοῦν οἱ θεοὶ, λέγει, νὰ προσφέρουν εἰς αὐτοὺς κάποιαν βοήθειαν, ὡς ὅτε θὰ ἔχουν ἀνάγκην τῆς ἀνθρώπινης βοήθειας καὶ τόπων ασφαλείας διὰ νὰ μὴ συλληφθοῦν «πρὸ τῆς φοβερᾶς παρουσίας τοῦ Κυρίου καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς δυνάμεώς του, ὅταν ἐγερθῇ νὰ καταστρέψῃ τὴν χώραν». Μάλιστα, διὰ νὰ μὴ ἀποδίῃ κατεῖς αὐτὰ εἰς τὴν ἐσφοδὸν τῶν θαρσάρων καὶ νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι ὁ φόβος προέρχεται ἀπὸ τὴν δύναμιν ἐκείνου, ἐπαναφέρει τὸν λόγον εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὀλων καὶ λέγει, ὅτι αὐτὸς εἶναι στρατηγὸς εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον καὶ ἡ δύναμις του καταπλήσει ἐκείνους, οἱ ὅποιοι περιήλθον εἰς τόσον μεγάλον κίνδυνον, καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐτιμωρήθησαν διὰ τὰ ἀμαρτήματα ποῦ διεπράχθησαν ἀπὸ αὐτοὺς. «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ πετάξῃ μακρὰν ὁ ἄνθρωπος τὰ ἀργυρὰ καὶ τὰ χρυσοῦ ἀγάλματα τῶν θεῶν του, τὰ ὅποια κατεσκευάσκει διὰ τὸν ἑαυτὸν του, διὰ νὰ προσκυνῇ τὰ μάταια καὶ τὰς νικητέρας. Ὁ ἄνθρωπος, ἐν εὐθύρῳ πλέον, νὰ εἰσελθῇ εἰς τὰς στερεὰς πέτρας καὶ εἰς τὰς σχισμὰς τῶν θράγων πρὸ τῆς φοβερᾶς παρουσίας τοῦ Κυρίου καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς δυνάμεώς του, ὅταν ἐγερθῇ νὰ καταστρέψῃ τὴν χώραν».⁷⁸ Ἀρκετὰ τοὺς περιέπεισεν, ἀφοῦ δεῖκνυσι ὅτι κρύπτονται μαζὶ μὲ τὸν θεοῦ τῶν καὶ ὅτι κατέρχονται μῆσα εἰς τὴν γῆν καὶ ὅτι

77. Ἦσ. 2, 18-19.

78. Ἦσ. 2, 20-21. Τὸ καίμενον, τὸ ὅποιον παραθέτει ὁ Χρυσόστομος, διαφέρει ἑσπαιστικῶς πρὸς τὸ καίμενον τῆς μεταφράσεως τῶν Ὁ. Τὸ ἔθραϊκόν καίμενον ὅμως διαφέρει καὶντέρων γραφῆν, διότι τὸ «τοῦ μεταλλοῦ καὶ τῆς νικητέρας» ἐφαρτῆται ἀπὸ τὸ «ἐκδολεῖ», ὅπου ἡ ἀπόδοσις εἶναι πρῶτον ὅσον λογικῶν, ἰσθὲ περὶ τὸ ἄνθρωπον τὸ ἄργυρον καὶ τὰ χρυσοῦ κινεῖται καὶ εἰς τὰ σπλάτια καὶ εἰς τὰς νικητέρας.

οὔτε τὸ πολυδάπανον τῆς βλάης τῶν εἰδῶλων δὲν εἶναι εἰς θεῖον νὰ ὀφελῆσῃ κατὰ τι εἰς τὴν ἐπιχειμένην συμφορὰν. Ὁνόμασε νικητέρας τὰ εἰδῶλα, διὰ νὰ δηλώσῃ ἢ τὴν ἀσθενικὴν τῶν φύσιν ἢ τὴν σκοτεινότητα τῆς πλάνης καὶ τὸ ὅτι τὰ πάντα διαπράττονται ἀπὸ ποῦς δαίμονας μυστικά. Διότι, ὅπως εἰς τὰς νικητέρας ὁ μὲν ἥλιος καὶ τὸ φῶς εἶναι ἐχθρικά, ἢ δὲ νύξ καὶ τὸ σκότος ἀγαπητά, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς δαίμονας καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐξαιπαίνονται ἀπὸ αὐτοῦ, ἢ μὲν πονηρία καὶ δια τὰ παράνομα εἶναι αὐτῆς καὶ φιλικῆς, ἢ δὲ ἀρετῆς καὶ τὰ ἔργα τοῦ φωτός ἐχθρικά. Καὶ ὅταν λαμβάνουν αὐτὰ τὰ ἔργα καὶ φωτός, γίνονται σκοτεινὰ ἐκείνα. Ἐκείνος, ὁ ὅποιος εἰς ἀνάρετα, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κόπους καὶ μόγους. Διότι ἀρκεῖ μόνον νὰ φανερωθοῦν τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς καὶ δια ἐκείνα θὰ τὰ καταλύσουσιν. «Παύσατε καὶ ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τοῦ ὅποιου τοὺς μυχθῆρας ὑπάρχει πνοή· διότι ποῖαν ἔχει οὗτος ἀξίαν».⁷⁹ Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὸν βασιλεῖα Ἐζεκίαν, ὁ ὅποιος ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν μεγάλην ἀγωνίαν εὐρίσκετο εἰς τὰ τελευταῖα του. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπίστευσεν οἱ θάρσαροι, ὅταν τὸν ἀμελέσθον ὅπως συλλαμβάνουσιν τὰ θηράματα εἰς τὰ δίκτυα, ὅτι εἶχον ἑτοιμὸν κινήγιον Ἐ καὶ ὅτι δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ καταβῶσιν κόπους διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πάλεως καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐκείνου, συνέθη εἰς τοὺς θαρσάρους ἀκριθῶς τὸ ἀντίθετον. Διὰ τοῦτο λέγει· «Παύσατε νὰ ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τοῦ ὅποιου τοὺς μυχθῆρας ὑπάρχει πνοή· διότι ποῖαν ἔχει οὗτος ἀξίαν»· Δηλοῦν κατεῖς δὲν τὸν ὑπελόγησε.⁸⁰ Ἄ Καὶ πράγματι ἠπισσαν ὅτι μὲ τὴν ἐσφοδὸν θὰ καταστραφούν τὰ πάντα. Ὅμως συνέθη κατ' ὀλοκληρίαν τὸ ἀντίθετον.⁸⁰ Ἐκείνος, ὅποιος θεωρεῖται ἀπὸ αὐτὸς ὅτι οὐδεμίαν ἰσχυρὴν ἔχει, ἀλλ' εἶναι ἐδάλωτος, οὗτος θὰ ἐμφανισθῇ πρὸ λαμπρῶς ἀπὸ δλους, διότι λαμβάνει βοήθειαν ἀπὸ τὸν Θεόν.

79. Ἦσ. 2, 22. Τὸ χωρίον διαερτῆθη μόνον εἰς τὸ ἔθραϊκόν καίμενον.

80. Πρῶτ. Περσλ. Β' κεφ. 32 καὶ Ἦσ. κεφ. 36 ἄρ.